

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ
НАШИ УЧЕНИЦИ У СВЕТУ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА И
МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ

Издавачи

Завод за унапређивање образовања и васпитања

Амбасада Сједињених Америчких Држава у Београду

Уредник

Виолета Влајковић Бојић

Лектура

Дејана Милијић Субић

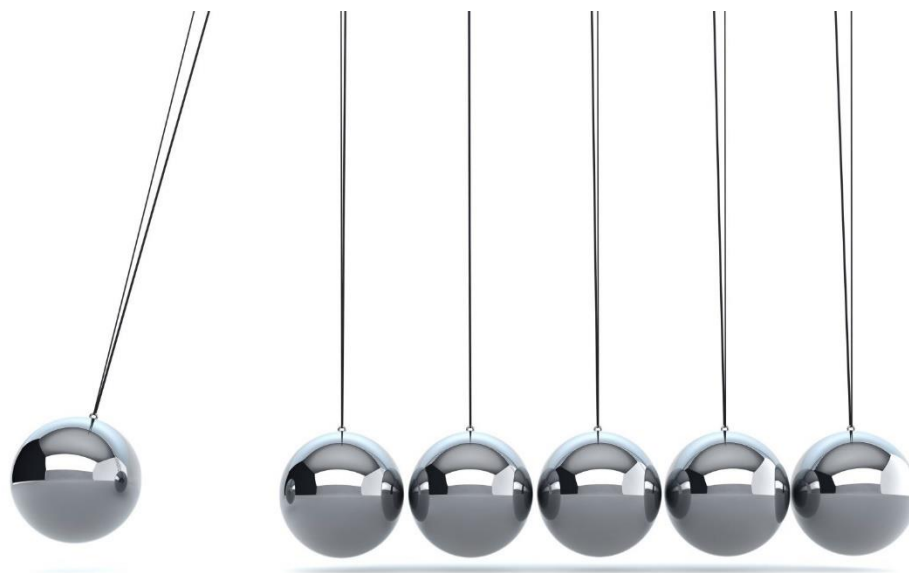
Графичко обликовање

Алекса Еремија

Приручник је настао у сарадњи са Амбасадом Сједињених Америчких Држава у Београду која је обезбедила донаторска средства. Ставови изражени у овом приручнику припадају искључиво ауторима и не изражавају нужно став Амбасаде САД у Београду.

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

НАШИ УЧЕНИЦИ У СВЕТУ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА И МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ

АУТОРСКИ ТИМ

(по азбучном редоследу)

Влајковић Бојић Виолета
Миладиновић Ненад
Милијић Субић Дејана
Милошевић Ивана

Београд, новембар 2021.

САДРЖАЈ

ОПШТИ УВОД	9
САВРЕМЕНО ОБРАЗОВАЊЕ	10
Изазови савременог образовања	10
Познавање законског оквира као предуслов за примену нове образовне парадигме	10
Нова образовна парадигма – зашто је она потребна?	13
Традиционална настава	13
Нова образовна парадигма и савремени приступ процесу наставе и учења	14
Које учење се може назвати смисленим?	15
Преиспитивање властитог рада	15
Најчешће заблуде (замке) које треба избегавати:	16
КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ	17
Шта је критичко мишљење	17
Шта је мишљење?	18
Мишљење може бити:	19
СЛУЧАЈ ВЛАДИСЛАВА ПЕТКОВИЋА ДИСА	20
ШТА ЈЕ КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ – ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМА	21
КРИТИЧКО И РЕПРОДУКТИВНО МИШЉЕЊЕ	24
РЕПРОДУКТИВНО МИШЉЕЊЕ	25
РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ КРИТИЧКОГ И РЕПРОДУКТИВНОГ МИШЉЕЊА	25
ШТА НИЈЕ КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ	26
КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ И САВРЕМЕНО ОБРАЗОВАЊЕ	27
Z и Alfa генерација	27
Улога и веза критичког мишљења са потребама савременог образовања	27
САВРЕМЕНО ОБРАЗОВАЊЕ И КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ	28
УЛОГА ПРЕДМЕТНОГ ЗНАЊА У РАЗВИЈАЊУ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА	29
Без предметног знања нема критичког мишљења!	29
Зашто је предметно знање важно за развијање критичког мишљења?	30
УЛОГА НАСТАВНИКА У ПОДСТИЦАЊУ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА КОД УЧЕНИКА	31
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ ЗА КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ	33
КАКО ПЛАНИРАМО НАСТАВУ?	34
СЛУЧАЈ УЖАРЕНЕ МАГМЕ	37
ПОДСТИЦАЊЕ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА / РЕСУРСИ, МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ	
КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА	39
СОКРАТОВА ДИЈАЛОШКА МЕТОДА ИЛИ СОКРАТОВСКО ИСПИТИВАЊЕ	40
ФИЛМ	41
УЏБЕНИК	42
ПРАВЉЕЊЕ БЕЛЕЖАКА	42
ТЕКСТ	43
BRAINSTORMING МРЕЖА	44
ВЕНОВ ДИЈАГРАМ	44
Т-ГРАФИКОН	44

ГРОЗДОВИ.....	44
ФАЗЕ У ПЛАНИРАЊУ И ИЗБОРУ МЕТОДА И ТЕХНИКА РАДА	45
КРИТИЧКО ЧИТАЊЕ	48
КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ И ОБРАДА ИНФОРМАЦИЈА.....	49
КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ: КАКО ПОСТАВЉАТИ ПИТАЊА	54
Питања у животу – живот у питањима.....	54
Питања у образовању	55
ПИТАЊА КАО АЛАТ МИШЉЕЊА.....	56
НИВОИ ПИТАЊА ПО БЛУМОВОЈ ТАКСОНОМИЈИ – од репродукције до процене (евалуације) и синтезе.....	58
ПРОБЛЕМСКА/ПОДСТИЦАЈНА ПИТАЊА И РАЗЛИЧИТИ ПРИМЕРИ.....	60
УЛОГА НАСТАВНИКА ЈЕ ПРЕСУДНА	62
АРГУМЕНТАЦИЈА.....	62
РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ ГЛЕДИШТА, СЛАГАЊА/НЕСЛАГАЊА И АРГУМЕНТАЦИЈЕ	63
ГЛЕДИШТЕ/АСПЕКТ	64
СЛАГАЊЕ/НЕСЛАГАЊЕ	64
ШТА ЈЕ АРГУМЕНТАЦИЈА.....	65
ПО ЧЕМУ СЕ СЛАГАЊЕ/НЕСЛАГАЊЕ РАЗЛИКУЈЕ ОД АРГУМЕНАТА	67
МЕТОДЕ АРГУМЕНТОВАЊА	68
Фундаментална метода	68
Метода противречења	68
Метода извлачења закључака.....	68
Метода поређења	68
Метода да-не	68
Метода „бумеранга“	69
СПЕКУЛАТИВНЕ ТЕХНИКЕ (МАНИПУЛАЦИЈЕ).....	69
РЕЗЛИЧИТЕ ТЕХНИКЕ МАНИПУЛАЦИЈЕ.....	69
ТУЛМИНОВ МОДЕЛ У АРГУМЕНТАЦИЈИ.....	71
МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ	73
Традиционална дефиниција писмености	74
Писменост у 21. веку	74
Дефиниција писмености у 21. веку.....	75
Компоненте писмености	76
Позиција медијске писмености у 21. веку.....	77
МЕДИЈИ	79
Шта су медији?	79
Шта су друштвени медији?.....	81
Когнитивни модел медијске писмености.....	84
Како постати медијски писмен?	84
Зашто је медијска писменост важна?	85
Анализа медијског дискурса.....	87
ГЛОСАР (ПОЈМОВНИК) МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ.....	90
Термини у вези са медијском писменошћу и њихове дефиниције:.....	93

РАЗВОЈ МЕДИЈА	94
Еволуција медија – од праисторије до „медијског праска“	94
МОЈЕ МЕДИЈСКО ОКРУЖЕЊЕ	101
Осећања	104
Примарне емоције	106
Плучиков точак емоција	107
„Препознај и обуздај“	107
ЈЕДАН ДОГАЂАЈ – ВИШЕ ПРИЧА	109
Сврха садржаја у односу на врсту.....	111
Чињеница или мишљење	116
ДЕЗИНФОРМАЦИЈЕ, МАНИПУЛАЦИЈЕ, СТЕРЕОТИПИ.....	118
Дезинформација или лажна вест?.....	118
Зашто је важно да препознамо лажне вести?.....	119
Типови дезинформација	120
Кликбејт (Clickbait).....	124
Фото-форензика	124
Алати за проверу фотографија	125
Тинај (TinEye) сервис	126
Стереотипи	130
НАСТАВНИЦИ НАСТАВНИЦИМА	135
Стратешка документа.....	188
Стручна литература.....	188

a

Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености

Поштовани наставници,

Пред вама је приручник који је настао као резултат програма обуке од јавног интереса *Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености*. Обука је дуго и пажљиво припремана. Имали смо идеју и инспирацију, имали смо и имамо одговорност пред онима којима остављамо ово друштво. Имамо и свест о растућим потребама савременог образовања и захтевима модерног демократског друштва за чије основе се везује управо медијска писменост и критичко мишљење. Пошли смо од питања *зашто нам је потребна медијска педагогија*, затим смо у светлу чињенице да је количина информација с којима се данас сусреће просечан ученик у једном дану, обимнија од количине информација с којима се човек, у не тако давној прошлости, сусретао током читавог свог живота. Спровели два истраживања у којима су учествовали наставници основних и средњих школа и ученици гимназија. Оснажило нас је размишљање и једних и других. Није нас изненадило то што о важности критичког мишљења и медијске писмености наставници и ученици имају слично мишљење, очекивали смо такав резултат. Али су нас зато обрадовали и охрабрили одговори ученика на питање: *Какву слику Србије представљају музички видео спотови и да ли је она истинита?* Настављали смо да прикупљамо грађу и брижљиво бирамо материјале. Сваки наратив смо подвргли критичкој лупи. Креирали смо обуку коју су многи полазници оценили као нужну за целокупну друштвену популацију. Надамо се да смо понуђеним садржајима на добром путу да повратимо универзалну вредност одавно трансформисаног исказа Ренеа Декарта *Cogito, ergo sum* (*Мислим, дакле постојим*), будући да га је растући медијски прасак девалвирао и претворио у образац за мисли којима не претходи мишљање.

Трудили смо се да ово штиво учинимо занимљивим, корисним и примењивим. Надамо се да ће вам оно бити подршка, не само у планирању и управљању процесом наставе и учења, већ и у реалним животним контекстима у којима, на дневном нивоу, спонтано доносимо на десетине одлука а да нисмо свесни да смо их донели нити знамо разлоге због којих смо то учинили.

На крају, желимо да изразимо захвалност свим наставницима који су нас, својим активним учешћем на обуци, инспирисали да овај приручник изгледа овако како изгледа.

С поштовањем,

Ауторски тим

ОПШТИ УВОД

Приручник „Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености“ је подељен на два дела: први део припада теоријским основама критичког мишљења и медијске писмености, а други се обраћа његовој практичној примени, односно радовима наставника. Ти радови су настали као резултат свега онога што су наставници усвојили током трајања програма ове обуке.

Сагласно томе, у њему се налази дидактичко-методички приказ сваке теме и садржаја који су били заступљени обуком. Дати садржаји су проширени додатним наротивима, материјалима и вежбама, одмах примењивим у раду са ученицима. Они се могу прилагођавати најразноврснијим организационим активностима, а постављени су тако да одговарају како образовном тако и непосредном животном контексту.

Други део доноси практичне примере и радове наставника, нудећи предлоге (из различитих предметних области) о томе како се кроз предметна знања може развијати критичко мишљење и медијска писменост. Сходно наведеном, општи циљ овог приручника јесте унапређивање компетенција наставника у планирању наставе и учења и овладавање адекватним методичким алатима којима се подстиче критичко мишљење и развија медијска писменост, кроз подучавање њиховог предмета. Наставници ће бити у прилици да разумеју појам критичког мишљења; сагледају улогу и везу критичког мишљења и медијске писмености са потребама савременог образовања; овладају понуђеним и осмисле своје наставне методе погодне за развој критичког мишљења; критички читају различите врсте текстова; разумеју основе критичке медијске писмености; идентификују и критички преиспитују различите видове медија и порука које они пласирају итд.

Истовремено, користећи ресурсе понуђене приручником, очекује се да пажљивим планирањем и реализацијом процеса наставе и учења, ученици усвоје широк репертоар вештина и компетенција које им омогућавају адекватну анализу и рефлексiju доступних медијских садржаја, идентификацију извора садржаја медија, интерпретацију порука и вредности које шаљу медији. Другим речима, очекује се да ученици у „великом праску“ информација и медијских садржаја на рационалан начин препознају оне које су истините, потпуне и непристрасне, створе ваљане закључке и своје мишљење образложе и поткрепе аргументима.

Јединственост овог штива лежи у чињеници да га подједнако могу користити наставници најразличитијих предмета, али и читаоци заинтересовани за актуализацију ових важних питања и улогу учења и образовања у процесу критичког мишљења и медијске писмености.

Приручник и обука су развијени у сарадњи са Амбасадом САД у Србији која је обезбедила донаторска средства.

образовања и васпитања, оснивање, организација, финансирање и надзор над радом установа образовања и васпитања, као и друга питања од значаја за образовање и васпитање.

У светлу познавања општих принципа, циљева и исхода образовања и разумевањем њихове међусобне условљености и повезаности ствара се клима за успешно остваривање креативног/критичког приступа учењу где су ученици оспособљени да преиспитују, разумеју, стварају и критички процењују различите врсте информација и медијских садржаја и активно учествују у демократском друштву.

Принципи на којима се заснива образовање и васпитање нуде нормативни и вредносни оквир унутар којег се регулишу сви елементи тог процеса. Они представљају начела која су обавезујућа за све који учествују у систему образовања и васпитања у Републици Србији и то не само у његовом структурирању, већ и у функционисању и управљању и односе се на све ученике. Принципи су израз општедруштвених тежњи и одсликавају правац развоја, и то не само образовања већ и целокупног друштва. Систем образовања и васпитања мора да обезбеди за сву децу и ученике: једнакост и доступност остваривања права на образовање и васпитање; разноврсне облике учења, наставе и оцењивања; поштовање људских права и права сваког детета и ученика; висок квалитет образовања и васпитања за све; целоживотно учење; образовање и васпитање засновано на компетенцијама; компетентност и професионалну етику која подразумева високу стручност наставника, васпитача и стручних сарадника; хоризонталну и вертикална проходност у образовном систему; демократичност. У остваривању принципа, посебна пажња посвећује се: усмерености образовања и васпитања на дете и ученика кроз разноврсне облике учења, наставе и оцењивања којима се излази у сусрет различитим потребама детета и ученика, развија мотивација за учење и подиже квалитет постигнућа; високом квалитету образовања и васпитања за све; квалитетном и уравнотеженом образовању и васпитању, заснованом на тековинама и достигнућима савремене науке; примени достигнућа научних дисциплина важних за процес образовања и васпитања, прилагођених узрасним и личним образовним потребама сваког детета, ученика и одраслог; аутономији установе кроз планирање и остваривање одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања уз поштовање специфичности установе и локалне средине.

Циљеви образовања су проспективне природе и њима се одређује и осигурава континуитет вредности чији је задатак да инспирише садашњост и стимулише будућност. Циљеви образовања представљају референтне оквире у односу на које се све образовне активности пореде,

е
в
а
л

добробити и подршка целовитом развоју детета и ученика; обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења; развијање ненасилног понашања; развијање и практиковање здравих животних стилова; развијање свести о значају одрживог развоја и очувања животне средине; континуирано унапређивање

а
ј
у

и

п

квалитета процеса и исхода образовања и васпитања; развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења; пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика; развијање кључних компетенција за целоживотно учење, међупредметних компетенција и стручних компетенција у складу са захтевима занимања и потребама тржишта рада; развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад и способности самовредновања; оспособљавање за доношење ваљаних одлука; развијање позитивних људских вредности; развијање осећања солидарности и разумевања; поштовање права детета, људских права и грађанских слобода; поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности; развијање личног и националног идентитета; развијање свести и осећања припадности Републици Србији; поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина; развијање интеркултуралности; повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

Исходи се односе на конкретне ефекте образовања који су мерљиви и омогућавају систематско праћење и вредновање. Кроз исходе се конкретизују циљеви за чију реализацију су одговорни школа и наставници. Исходи одређују која знања, умења, ставове и вредности ученик треба да стекне, развије по окончању неког нивоа и врсте образовања, водећи рачуна и о конкретним условима у којима се оно одвија. Општи исходи образовања и васпитања представљају способност ученика да: **изрази** и **тумачи** идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми; **прикупља**, **анализира** и **критички процењује** информације; **користи** српски језик, односно језик националне мањине и страни језик; користи научна и технолошка знања; **ради** ефикасно са другима као члан тима; **зна** како да учи; **уме** да разликује чињенице од интерпретација; **примењује** математичко мишљење у циљу решавања проблема у свакодневном животу; **користи** дигиталне технологије; одговорно и ефикасно **управља** својим активностима; конструктивно учествује у свим облицима друштвеног живота; **поштује** људска права и слободе; **прихвата** промене, **преузима** одговорност и има предузетнички приступ; **има свест** о сопственој култури и разноликости култура. Остваривање исхода обезбеђује се укупним образовно-васпитним процесом на свим нивоима образовања и васпитања, кроз све облике, начине и садржаје рада.

Кључне **компетенције** представљају скуп интегрисаних знања, вештина и ставова који су потребни сваком појединцу за лично испуњење и развој, укључивање у друштвени живот и запошљавање. Карактеристике кључних компетенција: релевантне су за све појединце; трансверзалне су јер оспособљавају за успешно укључивање у све сфере личног, професионалног и друштвеног живота; одговарају и економској и друштвеној сврси (од бољег здравља, родитељства, до друштвеног активизма); промовишу заједничке вредности, имплицирају способност суочавања са променама, учење из искуства и деловање са критичким ставом.

Међупредметне компетенције се развијају кроз све наставне предмете, при чему сваки предмет даје свој допринос, чак и онда када директна повезаност није видљива на први поглед.

НОВА ОБРАЗОВНА ПАРАДИГМА – ЗАШТО НАМ ЈЕ ОНА ПОТРЕБНА?

Говорећи о променама у образовању, ово су најчешће недоумице наставника:

Која је сврха промене образовне парадигме?

Да ли је то само додатно оптерећење за ученике и наставнике?

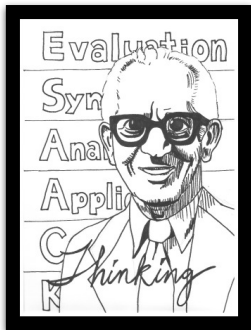
Како се ученици мотивишу да уче, размишљају, стварају?

Да ли је потребно да преиспитујем свој рад?

Како да проценим да сам на добром путу?

Преиспитивање промена, свог рада, рада ученика, системских новина је сасвим уобичајено и пожељно.

У професионалној пракси, наставници имају своје успешне и неуспешне дане, часове који су били изузетни, али и оне који то нису. Успешан час красе активности које карактеришу: смислено учење, самостално закључивање, активно учење, тимски/групни рад, проактивност, размена мишљења/дебата, нови приступ „старим“ темама, индивидуални рад... Неуспешни часови су они на којима се не дешава учење или не у очекиваној мери. Разлози за то могу бити бројни. Ипак, и такви часови су пожељни и неминовни, јер они имају улогу самокоректора властитог рада.

Пре више од пола века Бенџамин С. Блум (Benjamin S. Bloom)³, угледни амерички

с
т
р
у
ч
њ
а
к

У покушају да свој посао учини смисленим, покренуо је реформу концепта.

з
а

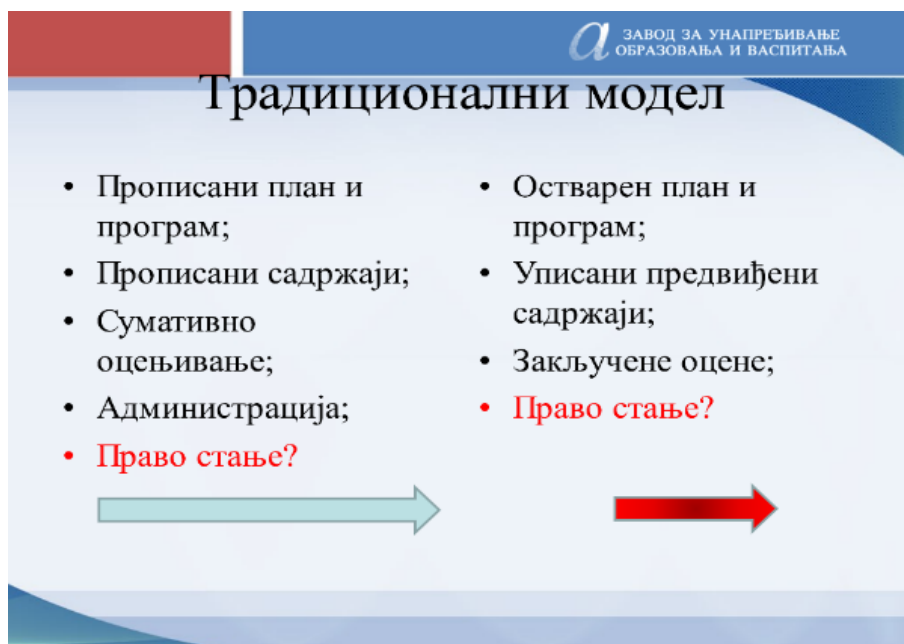
ТРАДИЦИОНАЛНА НАСТАВА

Настава која је заснована на традиционалној парадигми усвајања знања, изложена је константној опасности од вербализма, рецептивног и пасивног приступа ученика, што води до потешкоћа у маркирању битних елемената знања, кратког периода памћења информација и њихове (не)примене. Фокус је стављен

р
а
з
о
в
а
њ
е

на питање садржаја учења (шта се учи), као и питање начина преноса знања/садржаја ученику, уз доминантно дефинисану улогу наставниковог поучавања.

- ✓ Јасно дефинисани „улази“ (циљ, задаци, садржаји програма)
- ✓ Прецизно одређен распоред наставних тема
- ✓ Задати садржаји
- ✓ Начини оцењивања (број оцена, извођење оцене на крају школске године...)
- ✓ Потпуно нејасни и недефинисани „излази“

НОВА ОБРАЗОВНА ПАРАДИГМА И САВРЕМЕНИ ПРИСТУП ПРОЦЕСУ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Разлози развијања нове образовне парадигме су бројни, а у првом реду се полази од чињенице да се знање свакодневно увећава и да оно више није академско које се таложи у енциклопедију, већ мора да буде примењиво и доступно свима. Даље, границе међу дисциплинама постају све порозније, а припрема

ученика за свет „одраслих“ и свет рада који је динамичан и непознат/непредвидив, представља императив за све учеснике образовноваспитног процеса.

Савремен приступ процесу наставе и учења полази од става да се знање не може дати, нити директно пренети у унапред формираном и дефинисаном облику, чиме се умногоме мења улогу наставника и отварају се нове могућности за ученике. Улога наставника је и даље пресудна, јер он има одговоран задатак да организује и води процес учења, у коме знање није пука преносна јединица унутар тог процеса, већ индивидуална сазнајна конструкција сваког појединачног ученика.

Нова образовна парадигма се може сликовито представити акронимом **ОКУКА**:

Одрживо знање
Континуирано учење
Учење решавањем проблема
Критичко мишљење
Ангажовано учење

КОЈЕ УЧЕЊЕ СЕ МОЖЕ НАЗВАТИ СМИСЛЕНИМ?

Ево једног питања које се може искористити и у раду са ученицима, а које у себи крије одговор о томе шта је смислено учење:

- Уколико на острву где нема људи падне дрво, да ли ће људи чути икакав звук?
- Не. Звук представља сензацију коју у уху производи кретање ваздуха или неког другог медија.

Ако је наставник радио са одређеном групом ученика сат или више времена, и након тога ученици не знају или не могу да ураде ништа више од онога што су могли на почетку часа, да ли се „десила“ настава? Не. Настава захтева учење, а учење представља неку врсту промене код ученика која се десила за време док је наставник покушавао да подучава.

ПРЕИСПИТИВАЊЕ ВЛАСТИТОГ РАДА

Свој рад преиспитујемо свакодневно. Да бисмо открили да ли смо ученике научили нечему, можемо им поставити једноставно питање: „Шта сте научили данас (или ове недеље или у овом полугодишту)?“ Ако

је одговор „ништа”, или „не знам”, или „нисам сигуран/на”, онда смо можда потрошили време на неке наставничке послове, али нисмо на наставу, тј. наставник је обављао одређене активности, али то није била настава.

НАЈЧЕШЋЕ ЗАБЛУДЕ (ЗАМКЕ) КОЈЕ ТРЕБА ИЗБЕГАВАТИ:

- ✓ Четврта (дигитална) револуција неће утицати на мој приступ настави – радићу онако како сам и до сада радио/радила!
- ✓ Уџбеник = програм!
- ✓ Тишина у учионици значи успешан час / галама у учионици значи неуспешан час.
- ✓ Када разматрам свој час постављам питање: „Како ми иде?“ (Једино право питање је: „Како ученицима иде, колико напредују?“)

КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Критичко мишљење у контексту образовања није једноставно поставити, будући да се формално васпитање и образовање намеће као доминантан простор примене критичког мишљења, који треба да одговара потребама појединца и друштва. У прилог томе говори и чињеница да се критичко мишљење у развијеним земљама поставља као циљ образовања и императив савременог друштва. Постоје најмање два разлога за наведено: савремено демократско друштво претпоставља активне грађане који промишљају, преиспитују, вреднују и доносе одлуке; незаустављив технолошки напредак, време брзих и сталних промена, изложеност појединца великој количини информација, доступност великог броја информација намеће потребу за активним, промишљеним и преиспитујућим, критичким приступом. Критичко мишљење је појам који има широко значење и често га користимо у свакодневном говору приликом процеса решавања изазова и доношења одлука па није чудно што постоји прегршт тумачења и дефиниција, које некада нису баш сасвим усаглашене. Одредити појам критичког мишљења у контексту образовања и васпитања није нимало лак задатак и веома је одговоран. Стога је сматрано нужним да се прво систематизују искуства о појму критике и појму мишљења. У наставку је направљен логичан избор одређења појма критичког мишљења који је пријемчив и често се среће у литератури, а посебно је указано на разлику између репродуктивног и критичког мишљења.⁴

ШТА ЈЕ КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Приликом појмовног одређења критичког мишљења може се кренути од, наизглед, једноставне вежбе која је веома примењива и у раду са ученицима у различитим ситуационим комплексима (избор предмета опажања се прилагођава образовној природи предмета).

Ово је уметничка слика *The Actor*⁵, аутора Борислава Богдановића⁶. Потребно ју је анализирати и изразити утиске, промишљајући о следећем:

Шта видим? (Опис слике.)

Расположење које изазива у мени.

Шта је порука аутора?

Шта знам о аутору дела?

(Шта би била сврха овакве вежбе? У каквој је вези оваква вежба с критичким мишљењем? Шта закључујемо? Да ли смо одговарајући на ова питања дали критику уметничке слике? Које су информације којима располажемо?)

Веома је важно правити разлику између критике и критизерства.

Критика (франц. critique, грч. κριτική τέχνη: умеће процене) у ужем смислу представља следеће: суд, процена; просуђивање позитивних и негативних страна неке појаве, чина, идеје, дела, покрета, поступка, догађаја и сл.; истраживање начела, чињеница и сл. ради доношења естетичких или филозофских судова о њима; умеће просуђивања (вредновања, процене) духовних, књижевних и уметничких дела на темељу естетичких критеријума и сл. (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža); **Критика у ширем смислу / критизерство** се односи на: прекор, замерка, приговор, осуда, негативан став према нечему (некоме).

ШТА ЈЕ МИШЉЕЊЕ?

Блез Паскал, француски математичар, физичар и филозоф изразио је у једној реченици све оно што представља суштину мишљења заснованог на истинским вредностима.

Мишљење је оно у чему се састоји сво људско достојанство!

Дефинисати мишљење није нимало једноставно, али у основи, оно настаје као узајамно деловање опажања, памћења, учења, увиђања, емоција... У најширем смислу, мишљење је свака свесна мисаона активност која, уместо стварима, барата њиховим симболима и представама, било да се ради о закључивању, маштању, веровању или сећању. Ипак, под мишљењем се подразумева особен интелектуални процес који се разликује од сећања, веровања или пуког фантазирања. Мишљење је унутрашњи процес, својствен сваком појединцу и усклађен са његовим унутрашњим менталним процесом, често недовољно свестан и тешко доступан изучавању.

Дефиниције, присутне у образовној пракси:

Под речју мишљење схватам све оно што се збива у нашем уму, уколико смо свесни тога.

(Рене Декарт о мишљењу у најширем смислу)

Мишљење је циљу усмерено оперисање симболима (представама, појмовима, речима) којима се долази до нових сазнања о битним односима међу појавама.

(др Жарко Требјешанин)

Мишљење је ментална активност којом настојимо да савладамо неку актуелну тешкоћу, неки проблем пред којим смо се нашли, користећи при том претходно искуство.

(др Никола Рот)

МИШЉЕЊЕ МОЖЕ БИТИ:

Према средствима која преовладавају приликом мисаоног процеса – конкретно (очигледно, опажајно, ситуационо) и апстрактно (вербално-логичко). Пример конкретног облика мишљења јесте решавање свих облика конструктивних задатака као сто су слагање коцки, конструкција слика и фигура из делова и сл. Апстрактно мишљења долази до изражаја у решавању аритметичких задатака, логичких проблема као и у разумевању смисла и значења текстова и свих других вербалних саопштења.

Према степену реалистичности (тј. поштовању принципа реалности у мишљењу) – реалистично (облик мишљења којим се решавају свакодневни животни проблеми и у коме су елементи за решавање проблема јасно одређени у времену и простору, и чије се особине морају узимати у обзир да би се проблем заиста решио) и имагинативно (мишљење у коме се принцип реалности потпуно занемарује и у коме преовладава логика жеља).

Према току мисаоног процеса – конвергентно (мишљење које се заснива на строго логичном следу мисаоних операција из којих проистиче један једини могући исход или закључак) и дивергентно (подразумева продукцију идеја, еластичност мишљења, откривање нових путева решења једног истог проблема, доминантно је у уметности, а неопходно је и у многим фазама научног рада).

Према исходу мисаоног процеса – стваралачко (продуктивно) и критичко (процењивачко). Стваралачко мишљење је врста имагинативног мишљења, које је усмерено стварању нове, оригиналне творевине (она може, али и не мора имати шири друштвени значај). Творевина може бити закон, технички изум, роман, слика, филм или музичко дело. Продуктивно-стваралачко мишљење јесте мишљење чији је исход нека друштвено призната вредност којој се може придати својство оригиналности. Оригинално је нешто сто је ново, необично, ретко и изузетно. Стваралачко мишљење јесте најочигледније у делима уметника и научника. Иако је неоспорно да је интелигенција веома битна, показало се да се креативност не може свести на интелигенцију већ да су потребне и нарочито важне неке особине личности као сто је сложеност личности, независност у суђењу, доминантност, амбициозност, упорност итд. Критичко-процењивачко

мишљење је посебан облик мишљења чији је исход или резултат вредновање/евалуација, (процена вредности) нечега што је било предмет или садржај мишљења.

СЛУЧАЈ ВЛАДИСЛАВА ПЕТКОВИЋА ДИСА

Скерлић, Јован го date: Лажни модернизам у српској књижевности У: Писци и књиге V / Јован Скерлић. - Београд : [8 и.], 1911. стр. 98-122.

Владислав Петковић Дис је представљао новину у односу на актуелну књижевност. Његова поезија из збирке „Утопљене душе“ изазвала је оштро реаговање критичара, пре свих, Јована Скерлића који је у свом тексту „Лажни модернизам у српској књижевности“ (*Писци и књиге V*, Београд, 1964.) оцрнио песника и оне који су га читали, карактеришући Дисову поезију „поезија трулежи“ и „музика бола“. Скерлић није бирао речи, рекавши да је збирка „рђава књига“, осећања су „банална и прозачна“, а језик „сиромашан и старински“. Самог песника, критичар је сместио у трећи ред стваралаца, назвавши Диса боемом, декадентом и

успешаним плагијатором који се труди да својом поезијом буде што модернији, подражавајући Бодлера и Верлена, М. Ракића и С. Пандуровића. Данас је, међутим, устаљено мишљење да Дис није могао бити имитатор француских песника, јер није имао развијену општу културу, нити је био образован у формалном смислу. У свом приказу Скерлић напада Диса и као човека и као песника, а његову поезију посматра више као књижевну појаву, а мање као књижевноуметничко дело. Критичару се није допала Дисова уметност сновиђења, ирационалних визија и слутњи. Он није имао мере у потцењивачком односу према стиховима који су за њега болесни и који би могли негативно да утичу на развој српског друштва. Јер, за позитиван развој друштва и оптимистички став, била је потребна – у смислу друштвено-моралног активизма и витализма – препорођена поезија. А Дисово стваралаштво није била такво, он се својом поезијом пребацивао у неку другу стварност.

Препоручује се да се прочита текст „Лажни модернизам у српској књижевности“, који се може пронаћи на линку: <https://kritika.unilib.rs/sr/islandora/object/skerlic%3A967/datastream/PDF/view> и да се након тога одговори на питања:

- 1) Какву критику је изнео Јован Скерлић у тексту Лажни модернизам у српској књижевности?
- 2) Да ли је, по вашем мишљењу, Скерлић довољно компетентан да напише овакву критику о Дису? Образложите своје мишљење.
- 3) Да ли је Скерлићево мишљење засновано искључиво на искуству, чињеницама и знањима? Због чега тако мислите?

- 4) Да ли је Скерлић изнео аргументе за свој став? Ако мислите да јесте, који су то?
- 5) Да ли вам је потребно више информација о овој теми за формирање властитог суда? Ако јесте, наведите које су то.

Случај Владислава Петковића Диса нас је практично довео на праг критичког мишљења и показао колико је важно да приликом извођења закључака узимамо у обзир дати садржај, конкретну ситуацију, као и шири контекст у коме се расуђивање одвија.

ШТА ЈЕ КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ – ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМА

Појам критичког мишљења је тешко дефинисати, али га детерминишу две речи: **КРИТИКА** и **МИШЉЕЊЕ**. Није могуће навести све дефиниције и појмовна одређења критичког мишљења, будући да се бројни аутори баве овом темом. Оно се везује за потребе модерног друштва и концепте савременог образовања и васпитања. Велики је број дефиниција – колико има аутора који се баве критичким мишљењем – толико има дефиниција. Своје темеље сеже у почецима развоја друштва – Сократ (469–399. пр.н.е.) је развио методу поучавања која укључује елементе критичког мишљења – иронија и мајеутика. Све дефиниције, иако различите, повезује чврста садржинска кохерентност (разлике постоје у избору термина, њиховој општости или избору садржаја појма који се ставља у први план).

Оцем модерног критичког мишљења сматра се Џон Дјуи (1859–1952), амерички филозоф образовања, који критичко мишљење назива рефлексивним мишљењем и у својој књизи *Како мислимо (How we think, 1910)* дефинише га као активан процес разматрања веровања, уз промишљање о оним чињеницама које подржавају то веровање. Другим речима, дефинише га као процес тражења и испитивања основа или доказа за одређено веровање. Он је рекао да критичко мишљење почиње када се ученици укључе у решавање неког проблема.

Своје дефиниције су дали и други аутори који су се бавили овом темом. Тако га Роберт Енис дефинише као *логичко рефлексивно мишљење, усмерено на одлучивање о томе у шта да се верује и шта да се чини* (Реберт Енис, 1991); Стернберг истиче да *критичко мишљење чине ментални процеси, стратегије и представљања које људи користе да реше проблеме, донесу одлуке и науче нове појмове* (Стернберг, 1985); Липман наводи да је *критичко мишљење оно мишљење које олакшава просуђивање, јер је засновано на критеријумима, самокоригујуће је и осетљиво на контекст.* (Липман, 1991). Даље, у Енциклопедији педагошких истраживања за појам критичког мишљења налази се да је то „процес евалуације или категоризације односа, услова неких раније усвојених узора или стандарда. То је логички испит података и чињеница, где се избегава лажно суђење и емоционална основа суђења“ (Квашчев, 1977). У Педагошкој енциклопедији оно се дефинише и као „оријентација у мисаоном процесу која се односи на процену вероватноће исправности начина на који је формулисан проблем, утврђене релевантне чињенице од

значаја за његово решавање, утврђене битне претпоставке и изабране одговарајуће методе за постизање постављеног циља“ (Поткоњак, Н. М., Шимлеша, 1989).

Из свега наведеног запажа се да критичко мишљење није лако дефинисати. У основи, то је сложен, а неретко и веома тежак мисаони процес. Он је резултат анализе и вредовања тврдњи, проналажења оправдања за те тврдње, поређења, контрастирања, повезивања претходног знања и нових информација, пажљивог промишљања, организације садржаја у смисаону целину...

Ипак, може се извести закључак да оно што је најважније лежи у резултату самог процеса, односно:

Резултат процеса критичког мишљења мора да буде заузимање одређеног става!

Вежба: Ученици и наставници о томе шта је за њих критичко мишљење

За потребе обуке урађено *ad hoc* истраживање на тему *Шта је за вас критичко мишљење?* У истраживању су учествовали ученици средњих школа и наставници општеобразовних предмета из средњих стручних школа и гимназија, као и наставници из основних школа, а истраживање на пригодном узорку је спроведено током новембра 2020. Испитаници су одговарали на само једно питање **„Шта је за вас критичко мишљење?“** Овде ће у две колоне бити представљени неки одговори наставника и ученика у изворном облику. Приметно је да су размишљања и једних и других испитаника веома слична.

Колона 1	Колона 2
<p>Аналитичко и објективно мишљење.</p> <p>Представља вештину или способност да информацијама које добијамо приступимо на отворен начин. Треба да проверимо извор информација, да ставимо у одређени контекст како бисмо, можда, избегли утицај панимулативних метода којима се често прибегава.</p> <p>Треба да уведемо здрав разум при процени информације, да уклонимо приступ информацији на емотивном фону. Треба да осветлимо информацију из више углова, потражимо аргумента за и против, и тек тада донесемо одређени суд о некој теми.</p> <p>Критичко мишљење је посматрање ситуације или проблема из различитих углова гледања.</p> <p>Kritičko mišljenje je iznošenje objektivnih stavova o kvalitetu izloženog radi sagledavanja realnog, bez prisustva malicioznosti i kritizerstva, imajući za cilj podizanje nivoa kreativnosti, pozitivizma i ispravnosti.</p> <p>Вештина промишљања која има за циљ децентрацију у мишљењу ради процеса обраде информација и решавања проблема анализом, евалуацијом и закључивањем.</p> <p>Sposobnost i umeće da se promišlja. Sintagma kritičko mišljenje je tautologija jer je mišljenje po sebi kritičko. Ne može biti drugačije. Onda nije mišljenje.</p> <p>Промишљање о некој појави из више углова.</p>	<p>За мене је критичко мишљење анализирање презентованих информација и стварање мишљења на основу њих.</p> <p>Критичко мишљење је за мене способност да се нека тема или појава посматра на неком вишем и објективном нивоу.</p> <p>Критичко мишљење би ваљда било неко мишљење где треба више процеса да се дође до мишљења.</p> <p>Рационално и објективно доношење закључака.</p> <p>Мишљење о одређеној теми донешено са стране компетентног и довољно образованог лица за дискусију на ту тему, такође сматрам да мора бити добро промишљено и објективно.</p> <p>Мишљење до ког долазиш сагледањем свих перспектива и искључивањем свих фактора који могу да га учине субјективним.</p> <p>Било какво мишљење које имплицира тумачење неког појма/става.</p> <p>Не мора бити нужно негативно, мислим да критичко мишљење може бити и позитивно.</p>

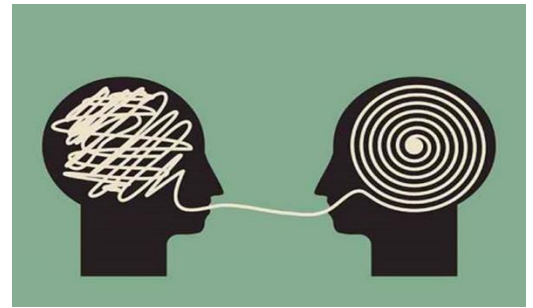
Шта мислите, којој колони припадају одговори наставника, а којој одговори ученика?⁷

Како тумачите следећи одговор: *Sintagma kritičko mišljenje je tautologija jer je mišljenje po sebi kritičko. Ne može biti drugačije. Onda nije mišljenje.* Шта мислите ли је мишљење само по себи критичко?

Један од одговора гласи: *Мишљење о одређеној теми донешено са стране компетентног и довољно образованог лица за дискусију на ту тему, такође сматрам да мора бити добро промишљено и објективно.* Да ли су предметна знања важна за развијање критичког мишљења?

КРИТИЧКО И РЕПРОДУКТИВНО МИШЉЕЊЕ

Хајде да размислимо о следећим питањима: Шта мислите, због чега говоримо о критичком и о репродуктивном мишљењу? Зашто је то важно за образовну праксу? Шта је по вама репродуктивно мишљење? Шта је сврха репродуктивног мишљења?

Вежба: Риплијеве вести које су мењале историју

Прочитајте текст, а затим га испричајте својим речима.

Риплијеве вести које су мењале историју

Трећег новембра 1929. године Рипли је објавио да Америка нема химну. Тврдећи да је барјак искићен звездама ништа друго до незванична химна која потиче од старе енглеске кафанске песме. Конгресу је требало 16 месеци да сачини предлог закона од свега једне реченице, који је председник Херберт Хувер потписао и тако озваничио америчку химну – све захваљујући Риплију!⁸

Размислите и одговорите на следећа питања:

- 1) Да ли ли вам је за причање прочитаног текста својим речима било неопходно базично разумевање текста?

- 2) Да ли вам је током тог процеса била неопходна рефлексija и изношење властитог става?
- 3) Да ли сте током овог процеса користили исте или сличне реченице / делове реченице / конструкције које се налазе и у самом тексту?
- 4) Да ли сте уложили мисаони напор током овог процеса?
- 5) Да ли сте током овог процеса промишљали о информацијама које су у њему дате / доводили у питање њихову веродостојност?

РЕПРОДУКТИВНО МИШЉЕЊЕ

Репродуктивно мишљење је процес који карактерише:

- базично усвајање и разумевање информација које се заснива на понављању онога што се мисли или онога што неко мисли;
- изостанак рефлексije;
- понављање оно што је прочитано без додатног преиспитивња веродостојности информација;
- често коришћење истих структура реченица / делова реченица из текста...

РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ КРИТИЧКОГ И РЕПРОДУКТИВНОГ МИШЉЕЊА

У табели која следи дате су основне карактеристике репродуктивног и критичког мишљења.

Пре него што је анализирате, размислите о следећем:

Зашто је важно да сагледамо разлику између репродуктивног и критичког мишљења?

Сетите се неког примера који тражи репродуктивно мишљење (може бити из праксе или из приватног контекста).

Наведите пример критичког мишљења (може бити из праксе или приватног контекста).

Које мишљење је „лакше“? Због чега? Како бисте проценили нашу образовну праксу – развијање ког мишљења преовладава? Да ли једно мишљење искључује друго?

РЕПРОДУКТИВНО (НЕКРИТИЧКО) МИШЉЕЊЕ	КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ
Базично разумевање као циљ учења	Базично разумевање као почетна позиција учења
Неповезивање информација у смисаону целину	Повезивање информација и стварање целине
Недовођење у питање изнесеног	Довођење у питање изнесеног и филтрирање информација
Понављање онога што се мисли или што неко мисли	Рефлексивно и властито мишљење
Развој конвергентности која подразумева сагледавање ситуације из једне перспективе и укључује тражење једног тачног решења	Развој дивергентности која подразумева сагледавање ситуације из више различитих перспектива и укључује могућност више различитих решења на постављена питања
Непрецизно	Јасно, прецизно, аргументовано
Без аргумената	Рефлексивно
Без властитих ставова (уверења)	Децентрирано
Подражавалачко	Самостално
Формално	Чињенично
Базично разумевање информација	Прихватање и продуковање идеја
Некритичко	Суочавање са интелектуалним препрекама
Недостатак уочавања битног	Критичко према властитом и туђем
Тенденција избегавања интелектуалних препрека / потешкоћа	...
...	...

ШТА НИЈЕ КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Мислити критички **не значи** мислити искључиво негативно са предиспозицијом да се пронађе грешка или мана. Критичко мишљење **није** пристрасно и једино могуће, оно је процес неутралног и непристраног размишљања, ослобођено свих облика догми како би се исправно проверило одређено мишљење или

тврдња (без обзира да ли се ради о туђој или властитој тврдњи). Оно **нема за циљ** да мења особу, већ да повећа њену објективност. Критичко мишљење **није веровање**, већ процес, а **није ни таленат** (нико није рођен с развијеним смислом за критичко размишљање), то је вештина која се развија.

* Сваки наставник може направити кратак резиме о томе шта јесте, а шта није критичко мишљење и извести своје дефиниције критичког и репродуктивног мишљења.

КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ И САВРЕМЕНО ОБРАЗОВАЊЕ Z И ALFA ГЕНЕРАЦИЈА

УЛОГА И ВЕЗА КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА СА ПОТРЕБАМА САВРЕМЕНОГ ОБРАЗОВАЊА

Ова тема отвара питања улоге критичког мишљења у савременом образовању и уочавања везе савременог образовања и модерног друштва. Потребно је повезати улогу предметног знања у подстицању критичког мишљења и проценити да ли је развијање предметних знања неодвојиво од развијања вештина критичког мишљења и медијске писмености.

⁹ Размислите о променама које су се догодиле само у последњој деценији у односу на:

- Друштво
- Образовни систем
- Научно-технолошки развој
- Количину информација
- Занимања
- Неопходна знања и вештине
- Улогу наставника у ОВ процесу
- Улога ученика ОВ процесу
- Лични и професионални план

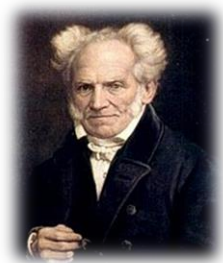
Да ли је једноставно сагледати потребе савременог образовања у савременом друштву? Наравно да није.

Изазови који се налазе пред образовним системима широм света, а које пред њих постављају савремена друштвено-економска кретања и галопирајући наунотехнолошки развој су у сталном потрасту. Циљеви образовања су, услед брзих промена, много компликованији данас него што су били у прошлости. Свако мора бити у стању да: држи корак са новим знањима и да их повезује и критички процењује; управља брзим протоком и информација и да их селекује; брзо и ефикасно прелази са једне врсте производа и услуга на другу и да их одабере; ради у различитим окружењима; толерише и поштује разлике међу појединцима и групама и користи их као предности. Све је већи број истраживачких налаза који указују да земље или региони унутар земаља у којима су прихваћени ови циљеви, имају већу вероватноћу да буду стабилни, просперитетни и да омогућавају развој талената, технологије и толеранције. Потреба за појединцима који мисле критички је велика, а један од разлога лежи у томе што је количина информација којима смо свакодневно изложени небројено пута већа него само неколико година раније. У толикој и таквој количини информација, међу којима несумњиво леже бројне медијске манипулације, лежи и опасност од њиховог линеарног усвајања. Критичко мишљење је средство које осигурава појединцу да успешније селекује информације, критички промишља, преузима одговорност, зна своја права и обавезе и преузима улогу активног члана друштва које се стално мења.

У каквој је вези нови парадигматски заокрет у образовању са друштвом (глобалним и локалним) у коме живимо? Шта се очекује од појединца, а који су захтеви модерне наставе?

У модерној настави дошло је до парадигматског заокрета од „друштва образовања“ ка „друштву које учи“, с наглашеном улогом ученика. Модерна настава захтева ауторитет стручности (способности примене) који, за разлику од ауторитета садржаја, подразумева способност, односно познавање и успешно коришћење различитих метода и стратегија које наставу чине динамичним процесом учења примењивих знања.

САВРЕМЕНО ОБРАЗОВАЊЕ И КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

10

Уместо да развија самосталне моћи расуђивања код детета, учећи га да самостално мисли, учитељ улаже сву своју енергију да му напуни главу већ готовим мислима других људи.

А. Шопенхауер

Подстицање критичког мишљења је потреба и један од главних циљева образовно-васпитног процеса. Развијање критичког мишљења кроз различите предмете и научне дисциплине је „морално право“ сваког ученика – да буде научен да мисли критички.

Критичко мишљење је **кључно** у савременом образовању зато што:

1. обухвата скуп различитих комплексних вештина које се односе на промишљање вишег реда;
2. представља самоусмерено размишљање које доводи до нових и иновативних идеја и решава проблеме;
3. омогућава критички осврт на искуства и процесе учења и доношење ефективних одлука избегавањем уобичајених замки као што су нпр. сагледавање само једне стране проблема, одбацивање нових доказа који не иду у прилог уобичајеним идејама, резонување вођено страшћу, а не логиком и тврдње које нису поткрепљене доказима;
4. у свом најбољем облику, темељи се на универзалним интелектуалним вредностима, као што су: јасноћа, тачност, прецизност, доследност, релевантност, чврсти докази, добри разлози, дубина, ширина и поштење.

УЛОГА ПРЕДМЕТНОГ ЗНАЊА У РАЗВИЈАЊУ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА

Пре него одговоримо на питање какви су место и улога предметног знања у развијању критичког мишљења, потребно је размислити о следећем:

- Да ли је познавање садржаја школских предмета важно за развијање вештине критичког мишљења?
- Да ли особа која не познаје област о којој се говори може да формира поуздане судове о истој?
- Да ли постоје предметно неутралне вештине критичког мишљења?
- Да ли је за извођење ваљаних закључака, анализа и вредновање аргумената, процена кредибилитета извора, разликовање чињеница од интерпретација, у вези са вакцинацијом против COVID-19, важно знање из ваше предметне области?

БЕЗ ПРЕДМЕТНОГ ЗНАЊА НЕМА КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА!

Не постоји ниједна концепција критичког мишљења у којој се експлицитно не помиње важна улога садржаја, познавања дате области или бар добре информисаности о проблемима који се разматрају. Без предметних знања вештине критичког мишљења веома лако склизну у псеудокритичко, произвољно и здраворазумско расуђивање. Настава и учење различитих предмета комбинује разноврсне стратегије за развијање вештине критичког мишљења, које се касније на адекватне начине примењује и манифестује на различитим садржајима и у различитим контекстима. Предметно знање је услов за критичко промишљање у датој области, само под условом да се не своди на рутинско меморисање масе чињеница, без неопходног нивоа разумевања истих. Критичко промишљање користи и комбинује предметно знање и стратегије у формирању судова заснованих на чињеницама и аргументима. Напоредо развијање предметних знања и вештина критичког мишљења код ученика умањује/ неутралише утицаје средине, других људи, различитих идеологија, стереотипа!

ЗАШТО ЈЕ ПРЕДМЕТНО ЗНАЊЕ ВАЖНО ЗА РАЗВИЈАЊЕ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА?

Предметно знање је важно за критичко мишљење, јер не можемо очекивати од некога ко не познаје тему или област која се разматра да формира добро засноване судове утемељене на чињеницама и аргументима. Оно је потребно да би се разликовале чињенице од интерпретација; пресудно је за развијање вештина критичког мишљења које ће се на различите начине примењивати и манифестовати у различитим контекстима и на различитим садржајима. Предметно знање није довољан услов за критичко расуђивање, али без њих вештине критичког мишљења веома лако склизну у псеудокритичко, произвољно и здраворазумско расуђивање. Оно је важан је ресурс корпуса општег знања и информисаности. Утиче на развијање критеријума на основу којих се нешто процењује, иако нема увек исти значај и истоветну природу у критичком процењивању садржаја, (нпр. знања из математке – доминантни су дедуктивно валидни аргументи, друштвене науке полажу на важност статистике, док је у физици значајно поређење предвиђања (хипотеза) са резултатима истраживања).

ПРЕДМЕТНО ЗНАЊЕ → Развија критичку компетентност = знање + вештине + спремност за активну улогу у друштву које се мења.

(Бонус питање: Шта мислите да ли је ико успео да одговори на чувено Сократово питање: Шта је знање? Како бисте ви одговорили?)

УЛОГА НАСТАВНИКА У ПОДСТИЦАЊУ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА КОД УЧЕНИКА

Наставници имају улогу не само да подстичу навике и склоности ученика према критичком мишљењу, већ да и сами буду критички мислиоци и да подвргавају свој начин рада и своја уверења сталном критичком преиспитивању.

(Деспотовић, 1997)

На сваког појединца школа и наставници остављају неизбрисив траг. Сећања и утисци варирају, неки наставници су утицали на избор наше професије, неки се памте по ауторитету и стручности, неки по брижном односу према ученицима, а неке бисмо радо заборавили. Ипак, радо се враћамо оним наставницима чији су часови били извор задовољства и осећаја припадности. Шта их је чинило тако посебнима? Да ли је тај наставник/наставница, својим начином рада и личним примером, утицао/ла на нас да мислимо рефлексивно и децентрирано, самостално и чињенично, да прихватимо и продукујемо идеје, да се суочимо са интелектуалним препрекама, да мислимо критички и према властитом и према туђем мишљењу, да осећајемо задовољство, да ли нам је будио радозналост или јачао самопоуздање?

Кроз предмет који предају, наставници би требало да ученицима усаде навику критичког и аналитичког преиспитивања, односно да им подстичу и развијају: радозналост; аналитичност; истрајност; инвентивност; храброст; толерисање различитих мишљења; пажљиво слушање (саговорника); отпорност на прерано доношење закључака и решења; отвореност ума; спремност на сарадњу; отвореност и флексибилност у решавању проблема и разумевању; самопоуздање... На тај начин им се *обезбеђују алати и средства* потребна за самостално доношење закључака и заузимање властитог става поткрепљеног ваљаним аргументима.

Наставници би требало да инсистирају на: систематичности; аналитичности; преиспитивању; просуђивању; поузданости у резонувању; тачности; отворености; трагању за истином; разликовању битног од небитног; кооперативности и сарадњи; храбрости у изношењу властитог, аргументованог мишљења...

Исходи таквог приступа настави ученике стављају у центар процеса, тако што они:

- активно трагају за информацијама и вреднују информацију у односу на специфичан/не циљ/еве због којих им је потребна;
- препознају исте информације у различитим модалитетима;

- разликују емоционалне и вредносне претпоставке;
- препознају предрасуде и културне специфичности;
- препознају и одупиру се манипулацијама;
- доносе рационалне одлуке о томе у шта ће веровати и шта ће чинити;
- уоче и разумеју релације између појава;
- сарађују и пажљиво слушају (саговорника);
- прихвате туђе идеје;
- разликују природу сазнајних категорија;
- изводе судове засноване на чињеницама, а не на интерпретацијама;
- аргументују (укључујући и доказивање и оповргавање, односно логички поступак којим се утврђује истинитост или неистинитост неког става);
- критички вреднују и самовреднују;
- храбро бране свој став заснован на аргументима без страха од околине...

Вежба: Уочавање релација

Вештина уочавања реалација је веома важна за развијање критичког мишљења. Да би ученици могли критички да промишљају, неопходно је да развију способност увиђања односа. Најважнија релација је релација БИТНО – НЕБИТНО.

Да ли и ви тако мислите? Зашто се релација битно – небитно издваја као најважнија?

Пред вама је практична вежба која има за циљ увиђање релација међу појмовима. Попуните празна места тако да релација буде одговарајућа. (Овде се низ не зауставља па можете навести још неке које сматрате важним за развијање критичког мишљења.)

битно – небитно

исто – другачије

теза – _____

апстрактно – конкретно

смислено – _____

повезано – _____

_____ – целина

_____ – последица

_____ – _____

слично – различито

_____ – средство

експлицитно – имплицитно

релевантно – _____

зависно – независно

просто – _____

_____ – посебно

_____ – _____

_____ – _____

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ ЗА КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Ова тема је посвећена планирању наставе и учења која подстиче развијање критичког мишљења. У њој ће бити речи о искуствима наставника, рефлексiji њихове праксе, ресурсима, методама и техникама којима је могуће подстицати критичко мишљење код ученика. Понуђени ресурси, методе и технике, наравно, нису једини, у образовној пракси их има много више и они су наставницима познати. Циљ је да се знања систематизују, организују и подстакну наставнике да сами осмисле своје ресурсе (методе, технике) те на тај начин и сами буду конструктори својих знања. Није случајно што је Сократовој дијалошкој методи посвећена мало већа пажња, будући да је она у средишту критичког мишљења.

Вежба: Да ли мислим критички?

Присетимо се неке ситуације која је од нас захтевала критичко мишљење (доношење важних одлука, процена, формирање мишљења о нечему, план путовања, одабир школе, занимања, пословна понуда, али и селектовање информација у различитим врстама текстова и сл). Опишите ту ситуацију. Наведите препреке на које сте наишли. Шта мислите, да ли нам је потребан јасан план када доносимо важне одлуке? Од чега полазимо? Колико је важно да имамо свест о сопственом когнитивном процесу? Колико смо способни да препознамо, разумемо и изградимо сопствене ставове без бојазни од туђег мишљења (околине, породице, колектива, пријатеља...)?

Запишите ту ситуацију/ситуације (у дату табелу), а затим повежите са критеријумима којима сте се руководили, а који су довели до тога да се дата ситуација реши. Можете проширити листу критеријума уколико ваше искуство то налаже. Запишите и препреке на које сте наишли приликом доласка до решења (недостатак важних позадинских информација, предрасуде, притисак или другачија очекивања од околине, сумња у властити суд, стереотипи, порицање, краткорочно мишљење, страх од промена...).

СИТУАЦИЈА	КРИТЕРИЈУМ КОЈИМ САМ СЕ РУКОВОДИО / РУКОВОДИЛА	ПРЕПРЕКЕ
	постављање питања слушање различитих мишљења сагледавање ситуације из више углова	

	прикупљање доказе из релевантних извора провера информација аргументација разматрање друге перспективе решавање проблема разумевање узрока и поседице самостално доношење одлуке на темељу доказа	
--	---	--

Шта мислите шта је циљ ове вежбе? Да ли је за решавање реалне животне ситуације која захтева критичко мишљење неопходан план активности? Ако је јесте, како би он изгледао?

КАКО ПЛАНИРАМО НАСТАВУ?

Вежба: Како планирамо наставу

Од чега полазимо када планирамо наставу?

Шта уопште значи *критички планирати* наставу?

Да ли сличне критеријуме имамо и у свакодневном (приватном) животу?

Шта је највећи изазов?

Како наши ученици пливају у мору информација и захтева које сваки предмет ставља пред њих? Како користе те информације? (Умеју ли да их користе?)

Оваква врста промишљања прави добар увод у анализирање начина на који предвиђамо шта ћемо радити и како ћемо радити са својим ученицима. Планирање, анализа, праћење свих фаза процеса наставе јесте критичко планирање мисаоног продукта од кога се очекује функционални резултат учења.

Стога, одаберите једну наставну тему/јединицу из свог предмета и размислите о датим питањима, а затим запишите своје одговоре.

- ✓ Зашто је баш ова наставна тема / јединица важна?
- ✓ Како се она повезује са другим темама које смо већ обрадили?
- ✓ Како ће она припремити ученике за даље конструисање знања у овој или другој области?
- ✓ На који начин ју је могуће повезати са искуствима ученика и њиховим потребама?
- ✓ Које информације ученици добијају из ове наставне теме / јединице?
- ✓ Да ли она иницира низ других питања о којима ученици могу да промишљају?
- ✓ Која су то важна питања о овој теми?
- ✓ Како се ова тема може обратити с више стајалишта?
- ✓ Како ова наставна тема / јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије и сл, која се касније могу применити и на друге теме?
- ✓ Који аспекти теме захтевају даље истраживање или активности ученика?
- ✓ На који начин је ова наставна јединица повезана са свакодневним животом ученика?

Па, какав је задатак образовне праксе? Нимало једноставан! Треба пажљиво и адекватно измерити ширину и дубину градива које ученици треба да усвоје. Истовремено, ваља испланирати наставу тако да се паралелно развијају и предметна знања и вештине критичког мишљења, и омогућити ученицима да знања повезују у смисаону целину. А онда све вредновати, како би ученици своје конструкције знања синтетисали и претворили у продукцију.

Нимало једноставно!

Вежба: Мој став

У раду *Подстицање критичког мишљења код ученика: ставови и активности наставника*, Института за педагошка истраживања, Београд¹¹ приказани су ставови наставника о подстицању критичког мишљења код ученика.

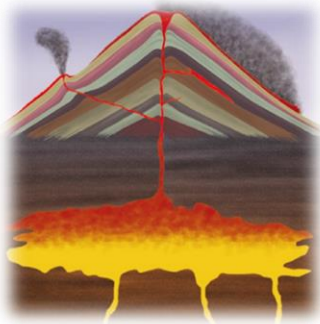
У табели која следи издвојени су неки од ставова наставника. У колони, названој *Мој став*, обележите исказе с којима се сте сагласни (+) и оне са којима нисте (-).

СТАВОВИ НАСТАВНИКА	МОЈ СТАВ (+ / -)
1) Немам времена да разговарам са ученицима о томе како су схватили градиво.	
2) Ученици који често изражавају своје мишљење на часу и постављају питања желе само да скрену пажњу на себе.	
3) Циљ школе је стицање знања, а ученици ће већ сами схватити смисао.	
4) Волим кад ученици мисле својом главом, чак и ако се тиме супротстављају мом мишљењу.	
5) Дозвољавам расправу на часу уколико постоје различита мишљења о ономе што учимо.	
6) Избегавам да организујем дискусију на часу, јер то ствара неред.	
7) Ученицима постављам једноставна питања, јер им то више одговара него питања о којима треба да размишљају.	
8) Не волим када ученици постављају питања, јер то омета рад на часу.	
9) Волим да чујем критику од ученика и трудим се да исправим оно у чему грешим.	
10) Кад обрађујем ново градиво, не дозвољавам ученицима да разговарају о теми, јер морам да испредајем оно што треба да знају.	
11) Охрабрујем неуспешне ученике да постављају питања и износе идеје.	
12) Подстичем ученике да нешто осмишљавају или стварају, а не само да усвајају градиво.	
13) Тражим од ученика да процене и образложе квалитет свог рада.	
14) Од ученика не тражим само да дођу до решења, већ их подстичем да анализирају и дефинишу проблем.	
15) Подстичем ученике да на часу дискутују и аргументују свој став.	
16) Смишљам нове начине рада у настави.	
17) Иницирам промене, чак и када друге колеге нису спремне да ме подрже.	
18) Групни рад ученика ствара хаос у одељењу.	
19) У основној школи ученици нису довољно зрели да би могли да раде тимски.	

20) Ученици више воле да раде самостално него у групи.	
21) Групни рад је посебно користан за неуспешне ученике.	
22) У групном раду неуспешни ученици вешто прикривају свој нерад.	
23) Истраживачки рад је превише захтеван за децу у основној школи.	
24) Тражим да ученици ствари раде онако како сам ја рекао, а не онако како они мисле да треба.	
25) Деца основношколског узраста нису довољно зрела да учествују у доношењу одлука које их се тичу.	
26) Највише волим оне ученике који седе и уче оно што им задам.	
27) Ученик ће најбоље да научи ако се придржава уџбеника и бележака са часа.	
28) У основној школи ученици нису у стању да проблем приђу из различитих углова.	
29) Упркос свим иновацијама у настави, класично предавање је најбољи облик рада у основној школи.	
30) Боље да наставник ради на опробан начин него да ризикује са новинама.	

Шта закључујете?

Да ли довољно пажње поклањате развијању критичког мишљења кроз предмет који предајете?

СЛУЧАЈ УЖАРЕНЕ МАГМЕ

Џон Дјуи (John Dewey), филозоф и заступник такозваног прогресивног образовања, о коме је већ било речи, писао је о америчком образовању у првој половини 20. века. Једном приликом посматрао је час геологије за ученике старијих разреда. На крају часа наставница је питала Дјуи да ли жели да постави неко питање ученицима.

Захваљујући јој се, Дјуи је упитао: „Шта бисте нашли ако бисте ископали веома, веома дубоку рупу у земљи?”

Не добивши никакав одговор, поновио је питање, али без резултата.

На крају је наставница прекинула непријатну тишину: „Професоре Дјуи,” рекла је, „постављате погрешно питање.” Окрећући се према разреду, упитала је: „Шта се налази у средишту земље?”

Ученици су одговорили углас: „Ужарена магма”.

Ова прича добро илуструје разлику између репродуктивног (базичног разумевања информација и њиховог репродуковања) и критичког (смисленог) учења. Запамтити реченицу да је „у средишту земље стање ужарене магме” није исто што и разумети да ћемо, ако ископамо довољно дубоку рупу у земљи, на крају доћи до истопљене стене. Наставници су често заведени ученичким течним рецитовањем дефиниција и података. Зablуда је да, у датом случају, ученици разумеју оно што говоре, што случај са Дјуијем јасно доказује.

Од начина на који се постављају питања зависи и какво учење развијамо!

Критичко мишљење се подстиче питањима која захтевају ангажовање интелектуалних процеса, а не питањима која траже само базично разумевање информација. Једно не искључује друго, али базично разумевање информација представља полазну основу, а не циљ учења.

Пракса нам показује да су разлози због којих је важно развијање критичког мишљења код ученика, односно због чега се захтева померање фокуса са памћења туђих знања на смислено учење и конструкцију сопствених знања, очигледни и логични. Памћење наученог, по својој природи, подразумева присећање из прошлости, смислено учење олакшава трансфер у учењу и суочавање са интелектуалним препрекама. Памћење има своје место у формалном образовању, али као полазна позиција и не сме да буде само себи циљ.

Вежба: Како постављамо питања

Циљ ове вежбе јесте да се уочи релација између техника постављања питања и очекиваних резултата учења. Техника постављања питања представља важну наставну вештину чији успех умногоме зависи од степена увежбаности наставника у вођењу разговора с ученицима.

Пред вама су два питања, различито постављена, о истој теми. Које питање подстиче развијање критичког мишљења, а које се односи на репродуктивно мишљење?

1) Ако би био/ла владар средњовековног града како би уредио/ла живот у њему - које законе би донео/ла, како би организовао/ла привреду, здравство, образовање, како би решио/ла проблем блатњавих и прљавих улица?

2) Како је изгледало уређење средњовековног града?

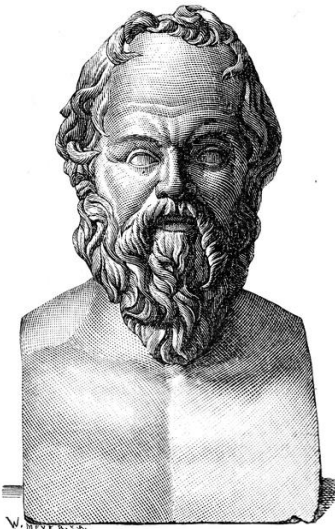
12

Каква питања чешће постављате? Које питање вам је било лакше да осмислите? Због чега? Да ли је начин постављања питања важан и у свакодневном животу? Да ли питања која захтевају базичну проверу знања може да провоцира *когнитивни конфликт*? Због чега тако мислите?

* Осмислите два различито постављена питања о истој теми из ваше предметне области – једно које подстиче критичко мишљење и једно које се односи на базичну проверу знања. Шта мислите да ли један тип питања искључује други?

ПОДСТИЦАЊЕ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА / РЕСУРСИ, МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА

Већ смо напоменули да се критичко мишљење у настави подстиче смисленим учењем. Смислено учење карактерише пажљив одабир ресурса, метода и техника, како би се постигао жељени циљ, односно како би се учење и догодило. Многи од њих о којима ће бити речи су у широкој употреби у образовној пракси. Који ће се користити зависи од циљева и очекиваних резултата учења, контекста у коме се реализује настава, али и расположивог времена (за које већина наставника наводи као један од већих изазова у свом раду). Наравно, нису ни сви ресурси, методе и технике подједнако примењиви у свим предметима, с изузетком Сократове дијалогске методе која је примењива у свим предметима и свим етапама процеса наставе и учења.

13

Управо је Сократ развио методу подучавања која укључује елементе критичког мишљења. Први степен Сократове методе подучавања - иронија, укључује дијалог путем кога *ученик* бива суочен с властитим незнањем, тако што се показује како је његово досадашње знање, неретко утемељено на предрасудама и непреиспитаним тврдњама. Други степен - мајеутика, укључује дијалог у коме *ученик* помоћу *учитељеви*х питања сам долази до сазнања. Тако постављени анализа тврдњи, проналажење оправдања за тврдње, уочавање недостатака појединих тврдњи и активан однос ученика према властитом сазнању, представљају оне елементе који Сократову дијалогску методу сврставају у центар развијања вештине критичког мишљења. Чувена Сократова иронична тврдња „*знам да ништа не знам*“, значи да се знање које је наочиглед довршено показује као привидна истина. Што је знање о неком проблему веће, већа је и свест о незнању, а то је генератор даљих трагања за решењима.

СОКРАТОВА ДИЈАЛОШКА МЕТОДА ИЛИ СОКРАТОВСКО ИСПИТИВАЊЕ

Ова метода је облик дисциплинарног испитивања које се може користити како би се ученицима помогло да истраже своје идеје, дођу до истине, отворе питања и проблеме, открију претпоставке, анализирају појмове, раздвоје оно што знају од онога што не знају, прате логички след мисли, контролишу расправу и конструишу своја знања. Она може почети једним или серијом индуктивних питања која воде и померају дијалог од конкретности ка аналитичности.

Применом ове методе ученици:

- ✓ разликују оно што знају и разумеју од онога што не знају или не разумеју;
- ✓ суочавају се са интелектуалним препрекама и повезују знања у смисаону целину;
- ✓ формулишу и постављају питања којима је обухваћена и ширина (репродукција) и дубина (продукција) њихових знања;
- ✓ *сократовска питања* користе их у свакодневном животу (у преиспитивању себе и других);
- ✓ сами долазе до решења и изводе правила;
- ✓ активно слушају;
- ✓ конструишу своја знања
- ✓ ...

Сократовско испитивање је у средишту критичког мишљења!

Идеје за питања

Питања у сврху појашњења - наводе ученике да појасне своја размишљања и истраже њихов извор:

- Зашто то кажете? Можете ли додатно појаснити?
- Како је то повезано с нашом дискусијом?
- Хоћете ли тај пример употребити и у овом случају?

Питања којима се испитују претпоставке ученика:

- Да ли се може рећи да то важи увек или само у одређеним случајевима?
- Зашто мислите да је та претпоставка овде валидна? Шта бисмо могли да претпоставимо уместо тога?
- Како можете да потврдите или оповргнете ту претпоставку?
- Зашто у обзир узимате само тај пример, занемарујући при томе неки други, рецимо ...?

Питања којима се испитују разлози и докази:

- Има ли разлога да сумњамо у ваљаност ових доказа?
- Шта би био пример? Чему је то аналогно?
- Шта мислите да је узрок догађања? Зашто?
- Мислите ли да је то што сте навели одговорно за / има за последицу ...?

Питања о ставовима и перспективама - откривају алтернативне ставове и перспективе и сукобе између различитих тврдњи:

- Шта би била алтернатива? Како то још можемо протумачити?
- Хоћете ли објаснити зашто је то потребно или корисно?
- Ко од тога има користи? Зашто је ... најбољи?
- Које су предности и мане ...? По чему су различити/слични? Шта је контрааргумент за ...?
- Имајући у виду све наведено, мислите ли да ће то утицати на ...?

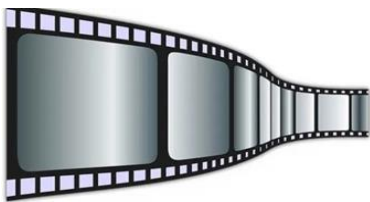
Питања којима се испитују импликације и последице:

- Које опште закључке можете да изведете? Које су последице такве претпоставке?
- Шта имплицирате? Како ... утиче на ...?
- Како се ... повезује с оним што смо научили раније?
- Како ће ... утицати на наше резултате?

Питања о питању:

- Која је била сврха овог питања? Шта мислите зашто је постављено баш ово питање?
- Шта значи ...?
- Како се ... примењује у свакодневном животу? Зашто мислите да је то важно?

ФИЛМ

Филмови као ресурси за учење имају огроман потенцијал када је у питању развој критичког мишљења. Они се могу анализирати и тумачити као примарни извори, односно културна добра из одређеног временског периода у којем су направљени и који одражавају преовлађујуће вредности и норме друштва у којем су настали. Погодан је за критичко процењивање порука, развијање ширег знања о историјским, економским, политичким, уметничким околностима у систему порука, прављењу финих поређења и уочавању разлика између бројних елемената тих порука, способности давања сажетог суда о квалитетима и недостацима једне поруке...

УЦБЕНИК

Уцбеници су још увек најчешћи и најраспрострањенији извор за учење и мало је вероватно да ће ускоро изгубити ту улогу. Квалитетан уцбеник поседује одговарајућу структуру комплементарну према програму наставе и учења и разгранат систем пажљиво дозираних вежби.

За подстицање критичког мишљења може се ученицима дати задатак да направе претходни преглед градива (теме, текста) које ће се обрађивати. То могу да учине

прегледом садржаја: увода у лекцију, наслова, поднаслова, илустрација, задатака, извора, питања...

На основу ових информација могу да поставе питања о садржају теме, праве мале белешке, или обележе садржаје следећим тврдњама:

- ✓ Познато
- ✓ Непознато
- ✓ Неразумљиво
- ✓ Важно
- ✓ Потребно ми је више информација из других извора
- ✓ Занимљиво
- ✓ Подстицајно / неподстицајно
- ✓ Креативно
- ✓ Инспиративно
- ✓ Корисно
- ✓ Досадно
- ✓ Не занима ме уопште

ПРАВЉЕЊЕ БЕЛЕЖАКА

Када ученици праве белешке, морају да анализирају информације. То значи да морају да издвоје битне од мање битних информација, да одреде који су кључни појмови и најважније информације, разумеју главну идеју (да имају целину слике) и изложе то на јасан, прецизан и организован начин.

Препоруке за развијање вештине прављења бележака код ученика

- ✓ Усмерити пажњу ученика на то како је информација структурирана.
- ✓ Подстицати их да **не пишу** све што прочитају, виде или чују.
- ✓ Понудити им моделе бележака и одредити правила или категорије које ће им помоћи да направе одговарајућу структуру у својим белешкама и организују их.

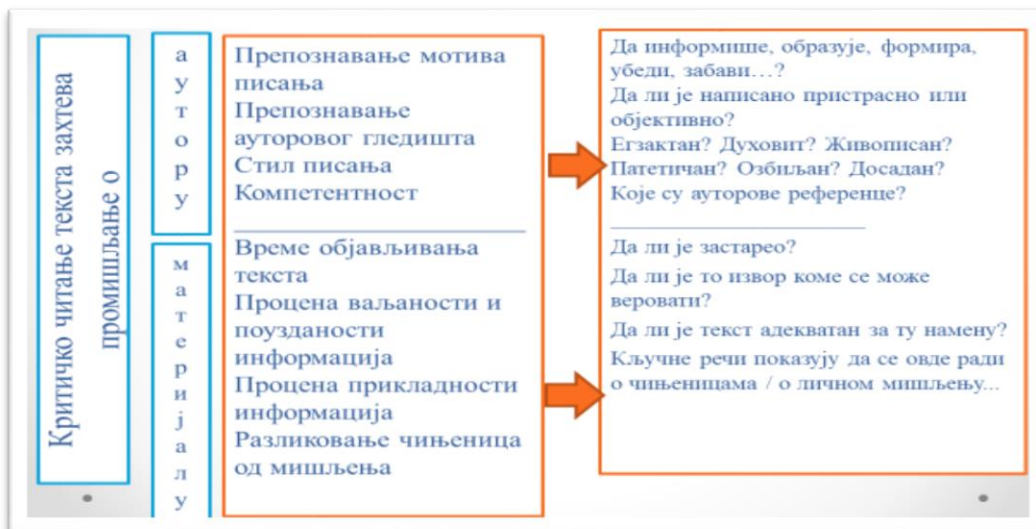
- ✓ Дати им задатак да вежбају да сумирају основне идеје пасуса у једној реченици.
- ✓ Подстаћи ученике да на себи својствен начин обележе белешке (користећи нпр. штампана слова, подебљане речи, поднасловe, скице и дијаграме) и да то буду њихове личне белешке, са њиховим наглашавањима и специфичностима.
- ✓ Научити ученике како да користе формалну схему у прављењу бележака, тако да: наслови првог нивоа представљају главне идеје, наслови другог нивоа подтеме, а наслови трећег нивоа детаље (ако је потребно). Оваква схема наглашава хијерархијску природу текста и подстиче њихову систематичност и организованост.
- ✓ Када ученици направе своје белешке, тражити да их анализирају још једном и коначно одлуче које информације су важне и треба их задржати, а које се могу изоставити, јер нису неопходне или се понављају.
- ✓ На крају, тражити да аргументују и поткрепе доказом свој избор.

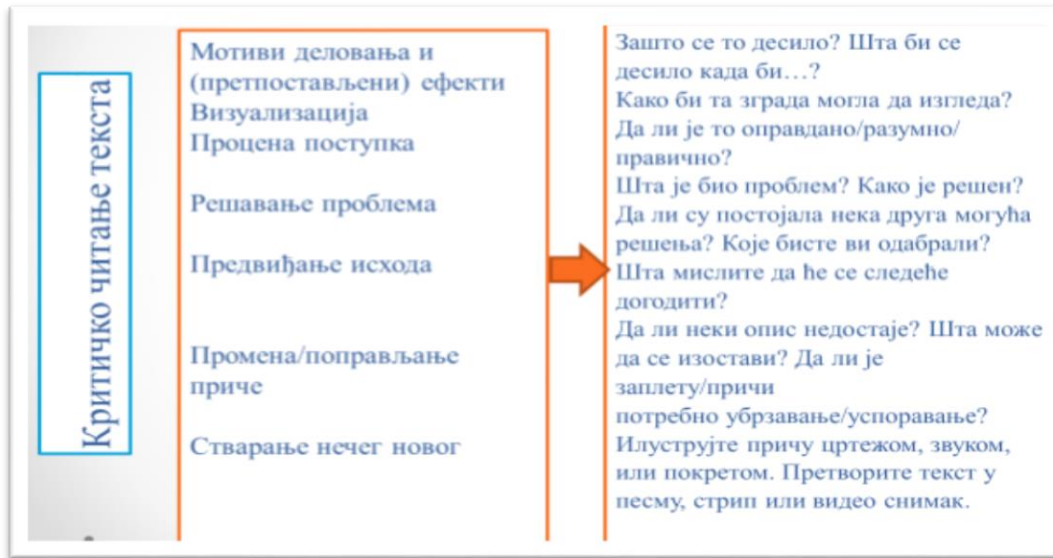
ТЕКСТ

Критичко читање текста

Читање текста да би се пронашла потребна информација, разликује се од читања из задовољства. Читање коме је сврха базично разумевање оног што је прочитано, разликује се од критичког читања.

BRAINSTORMING МРЕЖА је добра за почетне активности које генеришу идеје и питања, активирају претходна знања и интересовања, проучавају питања и проблеме. Она помаже да се систематизују и прикупе идеје за тему, да се теме рашчлане на подтеме и да се формирају питања за истраживање засновано управо на подтемама.

ВЕНОВ ДИЈАГРАМ је корисна алатка графичког организовања када је потребно упоредити две ствари, где је основни когнитивни процес уочавање сличности и разлика. Он оставља простор да се напишу сличности и разлике између две или више ставки (ствари, људи, места, догађаја и идеја). Може успешно да се примени на широк спектар тема. У Веновом дијаграму, разлике могу да се наведу у деловима кругова који се не преклапају, а сличности у делу пресека два круга.

Т-ГРАФИКОН је још један графички организатор који се користи за поређење и контрастирање (сличности и разлике, разлози за и против, предности и мане). На врху се налазе два наслова предвиђена за ставке које се пореде, а поља која се налазе у центру сваког реда поља служе да се ту упише критеријум за поређење ставки.

ГРОЗДОВИ

Гроздови су наставна метода која подстиче ученике да слободно и отворено размишљају о одређеној теми. Сврха те наставне методе је синтеза знања о одређеном појму или теми, повезивање нових и претходних знања из области о којој се учи, из неког другог наставног

предмета или из свакодневног живота. Нема правила о томе како се грозд *прави*, ученик следи властити ток мисли.

Међутим, поступак израде грозда (*brainwriting*) има следеће кораке:

- ✓ Уписивање кључне речи, појма или фразе на средини папира (табле);
- ✓ Записивање асоцијација (речи или фраза) око задатог појма;
- ✓ Повезивање свих појмова који су у било каквој вези;
- ✓ Дописивање нових појмова траје док не истекне време, предвиђено за ту активност, или док не нестане идеја;
- ✓ Анализа грозда.

Ово, наравно, није крај. Побројане су неке методе (ресурси, технике) којима се подстиче критичко мишљење. Било који покушај да се попишу све могуће наставне методе, наилази на велик проблем. Све оне припадају стратегијама, а које ће се користити, зависи од самих наставника и контекста у коме се реализује настава. Неке методе (ресурси, технике) су погодне за рад са целим одељењем, неке више одговарају групном, а неке индивидуалном раду. Све се то узима у обзир приликом планирања процеса учења који имплицира развијање критичког мишљења код ученика.

* Питања за наставнике: Да ли користите методе (ресурсе, технике) које су овде наведене у свом раду? Ако је ваш одговор „да“, које највише користите? Које су се показале најефикаснијим? Које не користите уопште? Због чега? Од чега зависи које ћете методе и технике користити? Које ресурсе, методе и технике користите, а да о њима нисмо говорили? Да ли сте сами осмислили неку методу или технику? Шта вас је инспирисало?

ФАЗЕ У ПЛАНИРАЊУ И ИЗБОРУ МЕТОДА И ТЕХНИКА РАДА

Планирање и непосредна припрема наставника услов су рационалног располагања временом јер обезбеђују: равномерност распореда наставног садржаја, систематичност, поступност у раду, селективнији избор и примену наставних метода и средстава, облика и техника рада.

Овде ћемо пластичним примером представити како се могу испланирати методе (технике) рада, погодне за сваку етапу часа, по свим његовим фазама (евокација; разумевање значења (односно обрада садржаја); рефлексија), усклађене са образовним потребама садржаја који се обрађује и постављеним циљем учења. Реч је часу математике, узраст је средњошколски, а наставна јединица се зове „Основни појмови о векторима“.

Циљ наставне јединице је дефинисање појма вектора, одређивање дужине, смера, оријентације вектора те једнакости вектора.

За етапу **евокације** одабрана је метода симулације, а затим олуја идеја.

Наставник користи папирни модел авиона који магнетом причврсти на плочу, затим га повлачи по плочи у разним смеровима и различитим брзинама. Ученици посматрају демонстрацију након чега се дефинише проблем. У уводном делу часа користи се стратегије учења демонстрирањем и откривањем.

У етапи **разумевања значења** користи се метода вођеног читања.

Ученици читају текст из уџбеника, који је подељен на пет делова, а након сваког дела следе питања која наставник унапред пажљиво припреми, како би подстакао ученике на активно промишљање о прочитаном. Ова метода је комбинација методе рада на тексту и хеуристичког поучавања. Самостално читање математичког текста доприноси аналитичком тумачењу садржаја и његовом разумевању.

У етапи **рефлексije** користи се метода гроздова, а ученици раде у пару. Ова метода убраја се у стратегије стварања и показује како се ова и сличне методе могу користити у математици, под условом да је ученицима јасно шта се од њих очекује.

*

Вежба: Ресурси, методе, технике

Циљ ове вежбе јесте адекватано селектовање ресурса, метода и техника рада који одговарају активностима наставника и ученика предвиђеним за сваку етапу часа.

1) Пред вама су описи активности наставника и ученика којима се подстиче критичко мишљење, током свих фаза часа. Размислите и напишите које ресурсе, методе и технике бисте користили током свих фаза часа, тако да оне одговарају датим активностима. То могу бити оне о којима је претходно било речи или неке које сами осмислите.

ФАЗЕ	НАСТАВНИК	УЧЕНИК	ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ
Уводни део часа	<p>Евокација</p> <p>Наставник од ученика тражи да се присете онога што већ сами знају о теми која ће се обрађивати.</p> <p>Претпоставка прве фазе је да ће учење бити успешније ако они успеју да повежу оно што већ знају о датој теми с новим информацијама.</p> <p>Најбољи начин за постизање тог</p>	<p>Ученик активира предзнања и затечене ставове и повезује их с темом која ће се обрађивати.</p>	

	циља у овој фази је да се код ученика изазове „елемент побуђене пажње“, односно интересовање за тему, што је и одлучујући мотивациони фактор за следећу фазу часа.		
Средишњи део часа	<p>Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја</p> <p>Наставник упознаје ученике с новим информацијама које би требало да усвоје. Циљ ове фазе је да се задржи интерес ученика из претходне фазе, уз истовремено подстицање пружање подршке ученицима да прате разумевање теме и конструишу своје знање.</p>	Ученик прати и заинтересован је за тему, повезује и сам конструише (надограђује) своје знање.	
Завршни део часа	<p>Фаза рефлексije</p> <p>Наставник тражи од ученика да размисле о томе што су научили у претходној фази и да повежу знања која су имали с новоразвијеним. Подстиче размену, рефлексiju и саморефлексiju. У овој фази се проверава конструисано (надограђено) знање.</p>	Ученик повезује <i>старо</i> и <i>новоконструисано</i> знање, проверава тезе, доноси закључке, размењује идеје.	

Зашто је важно избор метода и техника рада буде усклађен са планираним активности наставника и ученика? Да ли вам је било тешко да „сместите“ методе и технике у одговарајућу фазу часа? Да ли нека метода / техника одговара свим фазама часа? Да ли ће вам овакав начин планирања бити користан у вашем раду?

2) Осмислите своју методу / технику (или креирајте ресурс) погодну за развијање критичког мишљења. Наведите зашто је та метода / техника (ресурс) погодна за развијање критичког мишљења код ученика. Своју тврдњу поткрепите аргументима. У којој фази часа је она најделотворнија?

Напомена: Током креирања своје методе размишљајте и о томе да ли би дата метода била примењива и у онлајн настави.

КРИТИЧКО ЧИТАЊЕ

Критичко читање захтева одговарајућу вештину која се развија учењем.

Критичко читање је претходни корак у развоју критичког мишљења .

Само разумевањем текста у целини, откривањем имплицитне поруке садржаја изван дословног, могуће је проценити садржај и формирати мишљење засновано на чињеницама.

Једини текст о коме се може промишљати критички јесте онај који је схваћен.

Критичко читање је вештина која неопходна не само у образовном контексту, већ и у свакодневном животу.

На обуци се ова тема отворила вежбом која је захтевала пажљиво читање реченице, а затим постављање питања на која се може одговорити само са „да“ или „не“.

Реченица гласи:

Клеопатра спава, а поред ње лежи – мокар и мртав – Марко Антоније.

Шта се догодило?

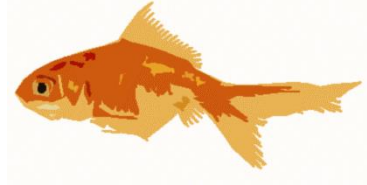
Нека од постављаних питања су била:

- Да ли је Марко Антоније умро природном смрћу / да ли је убијен?
- Да ли је/није био мокар пре него што је легао?
- Да ли у соби постоји оружје?

- Да ли у соби постоји отров/змија...?
- Да ли су Клеопатра и Марко Антоније сами?
- Да ли је Марка Антонија убила Клеопатра?

Решење:

Марко Антоније =

Током извођења ове вежбе (чак и са студентима филозофије) готово да се није догодило да учесник постави питање: *Да ли су и Клеопатра и Марко Антоније људи?*

Сви су подразумевали да је реч о историјским личностима (иако је слика, извесно, неисторијска).

Подразумевање је један од највећих непријатеља критичког мишљења!

Пре било каквог постављања претпоставки (премиса), а нарочито приликом закључивања неопходно је „искључити“ свако подразумевање. Ништа се не може подразумевати док се не докаже/провери!

* Присетите се неког примера из свакодневног живота када су вас претпоставке водиле до погрешног закључка.

КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ И ОБРАДА ИНФОРМАЦИЈА

На који начин критичко мишљење утиче на формирање ставова? Када најлакше усвајамо туђа уверења?

Које механизме треба покренути током критичког читања текста? Да ли је потребно имати „отворени“ приступ обради информација и критички преиспитивати и оне у које нам је лакше да поверујемо?

Лакше се усвајају ставови који су ближи нашим вредносним оријентацијама.

Вежба

ХРИШЋАНИ И МУСЛИМАНИ

Пред вама ће се наћи два прилагођена текста која описују исти историјски догађај из различитих перспектива.

Приликом првог читања на маргини обележите:

ПОЗНАТО	НОВО	СУМЊАМ У ОВУ ИНФОРМАЦИЈУ	ПОТРЕБНЕ СУ МИ ДОДАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ
x	+	!?	?

Текст 1

Запис савременика који је на крсташком походу пратио краља Ричарда Лављеог Срца (прилагођено)

14

Anno domini 1192. Зовем се Аурелије. Монах сам доминиканског реда. Срео сам енглеског краља на Сицилији у септембру 1190, када је заједно са француским краљем Филипом кренуо на Исток да нама хришћанима поврати свету земљу Јерусалим, Часни гроб и Часни крст Христа Спаситеља. Сећам се како је било страшно када је стигла вест да је Јерусалим пао у руке неверника. Вест су најпре донели ђеновљански трговци када су стигли у Рим, у октобру 1188. Света столица овластила је архиепископа из Тира да крене по Европи и да од европских краљева тражи помоћ. Европа је била тужна земља тих година. Енглеска и Француска биле су скоро у непрекидним ратовима, њихов народ у беди и сиромаштву. Гладни, голи и боси тумарали су блатњавим путевима. Путевима су владале банде које су пљачкале и убијале путнике, тако да многи нису стигли до својих одредишта. У први сумрак сви су се затварали у градске зидине које су једино сигурно место. Вест о паду Јерусалима потпуно је узбудила духове у Европи. Тирски архиепископ

је проповедао како су толики ратови и беда настали због тога. Ако не повратимо Свети грал, хришћане ће још хиљаду година пратити несрећа и тама. Зачудо, европски краљеви схватише поруку, Енглези и

Французи окончаше свој рат и ујединише се против заједничког непријатеља. Фридрих Барбароса, немачки краљ, покренуо је најбројнију војску. Цела Европа узбуђено се припремала за војну. И краљеви, и војници, и кметови делили су исту наду: да ће свима бити боље када се Јерусалимом завијоре заставе уједињених европских краљева. Гледао сам тако на Сицилији краља Ричарда и одлучио да и ја пођем с њима и искористим ову божанску вештину да уместо да пишем па да остане неког трага о нашој светој војни. Ричард, кога сви зову Лавље Срце, заиста је као лав. Слава о његовом витештву давно пре њега стигла је на Сицилију. Он је храбар и јак. Јаше одлично, бори се одлично и већ се доказао као добар командант на бојном пољу. Он је висок и згодан. Воли поезију и песму и живи по витешким правилима. Од скоро је краљ Енглеске и има тридесет три године. Кажу да нема много стрпљења за политичаре и дворске церемоније, али је изузетан витез што је у овом тренутку најважније. Он ће командовати заједничком војском. Не зна сироти краљ шта ће га дочекати кад се врати. Не зна да ће му Робин Худ сачувати престо. Сада мисли само на Јерусалим. Крсташки поход може да почне.

Две године трајао је пут наше војске до Јерусалима. Био је то тежак и мукотрпан пут. Делом смо ишли кроз пустињу. Војници су бивали све уморнији. Све време смо морали истовремено да ратујемо са Саладиновом војском јер нас нису остављали на миру ни трена. Пратили су нас у стопу и како почнемо да правимо војни логор да би се војска спремила и одморила пред напад, Саладинови емири као осе нападну и поруше камп. Било је јасно да нема снаге да се суочи као витез на бојном пољу већ овако ситно, као досадна зоља напада и не да нам мира. Ричард је изузетан и срчан командант. Био је на првим линијама са војском и онда када су он и Филип добили грозницу. Док се Филип полако опорављао, Ричард, који је био болеснији, вратио се у бој чим је могао да стоји.

Марширали смо ка југу. Војска је била све уморнија и исцрпљенија. Био је август месец, несносне врућине и ужасни услови, али је Ричард водио војску и одржавао дисциплину и поред свега тога. Последњих дана августа имали смо борбе сваког дана, али и поред тога Ричард је напредовао ка Јерусалиму.

У новембру, после краћег одмора, по ужасним временским условима кренули смо на Јерусалим. Стигли смо на дванаест миља од града, али смо ипак морали да се повучемо. Саладину је стигла у помоћ војска из Египта тако да смо пред собом имали две армије. Краљ Ричард је одлучио да чека бољи тренутак. У међувремену смо повратили сва утврђења која су нам сарацени били отели. Ближи се дан поновног напада на Јерусалим. Молим се Богу да буде на нашој страни. Наши разлози су праведни и Бог ће то услишити. Жалиће сви они који нису били пред Јерусалимом у овом судбоносном часу, 7. јуна *anno domini* 1192.

Текст 2

Запис савременика са двора султана Саладина (прилагођено)

Моје име је Гази Ал-Захер Ибн Ал-Салах, ја сам писар на двору премилостивог Саладина, султана Сирије и Египта. Ово је 570. година од како је пророк Мухамед прешао из Меке у Медину. Премилостиви султан

Саладин један је од највећих Мухамедових синова јер је успео да уједини народе Египта и Сирије и других малих држава Мале Азије и да сву, пре тога, зараћену браћу помири и успостави велико царство Алахово. Султан Саладин је потомак изабраног сараценског народа који је ширио мир и благостање међу неверницима. Хришћани и Јевреји у Шпанији, Африци и Малој Азији радо су дочекивали Саладина и проглашавали га својим султаном. Поштовали смо их као људе, иако су неверници. Саладинови претходници и сам Саладин пренели су неверницима, хришћанима и Јеврејима, многа културна добра за која они нису до тада знали. Ми смо им показали шта је пиринач, шећерна трска и конопља. Ми смо им показали шта је хартија, бусола и барут. Ми смо их учили математици, јер смо о томе много више знали него они. Поштовали смо њихове филозофе и научнике па смо преводили на арапски разне античке књиге. Показали смо им како је вода лепа и света, јер неверници нису много држали до чистоће тела, хране и простора у коме су живели.

15

Показали смо им како се поштује жена, како се слави њена лепота, јер су се они односили према женама као према животињама. Али, неверници остају – неверници! Праввернима, стога, не остаје ништа друго до да их – уништи! За сва времена. Неверницима ништа није доста. Ево већ има сто година како разни европски краљеви и племићи наваљују да освоје наше царство. Упадају као хорде, племићи и краљеви у свили и кадифи, окићени и накићени, а народ, који они сматрају својом војском бос и гладан. Куда прођу, остављају пустош и хаос, убијају, пљачкају, пале, односе. Све што смо дуго и с љубави градили, нестаје у једном дану. Порушили су и опљачкали већ десетак градова. Каиро и Дамаск, Саладинову престоницу, сачували смо у херојској борби емира. Ова војна је најстрашнија до сада. Војску неверника предводи енглески краљ Ричард. Он је познат по својој борбености и неустрашивости. Саладин поштује такве непријатеље. Можда је Ричард храбар, али части нема ни мало! Његова дела најбоље о томе сведоче: прошле године је та европска војска која себе назива крсташима напала Акр, лепо и велико утврђење. Премудри Саладин чинио је све да спасе овај град иако није имао довољно снажну и бројну војску да нападне све крсташе. Старешина утврђења није више могао да одолева нападима. Понудио је предају. Ричард је тражио да му се да двеста хиљада златника и да му се остави преко две хиљаде заробљеника. Старешина гарнизона је пристао у Саладиново име иако је преговарао без Саладиновог знања и одобрења. Али, Саладин је часног срца и поштења и није погазио реч, иако се сам никада не би сложио са таквим условима. Када су крсташе ушли у Акр, још су пљачкали, палили и убијали, иако се град предао. И шта се десило: недељу дана касније Ричард је наредио да се погубе сви заробљеници тврдећи како Саладин није одржао реч. Две хиљаде и седам стотина мушкараца, жена и деце било је погубљено у једном дану. Погубили су их изван зидина града тако да су Саладинови војници могли да гледају покољ који је трајао цео дан. Војници су покушали да спасу заробљенике, али су их крсташе вратили у град и тамо погубили.

Овог лета крсташи наваљују на Јерусалим, Свети град. Они нас зову неверницима и тврде да прљамо и уништавамо њихово свето место. То је лаж. Свако ко уђе у Јерусалим, Свети град, зна да ниједна хришћанска или јеврејска знаменитост није пипнута. Јерусалим је свето место колико за њих, толико и за нас. То је једина истина. Страхујем од битке, али бранићемо Јерусалим са вером у Алаха. Као што Куран каже: Они који чине неправедан рат, нестаће. Бог чува правду, а ми не сумњамо да смо под његовом заштитом. Нека је слава Алаху и премилостивом Саладину, султану Сирије и Египта.

Питања о текстовима:

Које информације су познате?

Да ли су извори проверени?

Да ли се информације поклапају са вашим уверењима?

За које садржаје су потребне додатне информације?

Шта је битно, а шта не?

Каква је улога „небитних“ делова?

Оба текста садрже делове који су накнадно додати. (Нису их написали аутори.)

У једном је реч о нелогичној епизоди.

У другом је реч о реченицама које нису сагласне са основном идејом текста, али су написане тако да их је тешко препознати као убачене. Оне су „кукавичије јаје“. Потребно их је пронаћи.¹⁶

ШТА ЈЕ СМИСАО ОВИХ И СЛИЧНИХ ВЕЖБИ

Критичко читање захтева:

- Трагање за изворима информација;
- Селекцију информација;
- Стратегију структурирања информација;
- Уочавање и разумевање релације између информација;
- Одмеравање веродостојности;
- Уочавање контекста који утиче на информације;
- Даље развијање знања;
- Успостављање стратегије одбране од манипулације информацијама...

* Ученицима се могу осмишљавати сличне проблемске ситуације које захтевају критичко читање текста. То могу бити и текстови из уџбеника у које се може уметнути „кукавичје јаје“. Може им се задати задатак да уметањем реченице или пасуса промене смисао, поруку, жанр текста и сл.

КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ: КАКО ПОСТАВЉАТИ ПИТАЊА

Судите о човеку пре по његовим питањима, него по његовим одговорима.

Франсоа Волтер, француски филозоф

Питање је пола одговора.

Српска народна пословица

ПИТАЊА У ЖИВОТУ – ЖИВОТ У ПИТАЊИМА

Зашто је важно како постављамо питања?

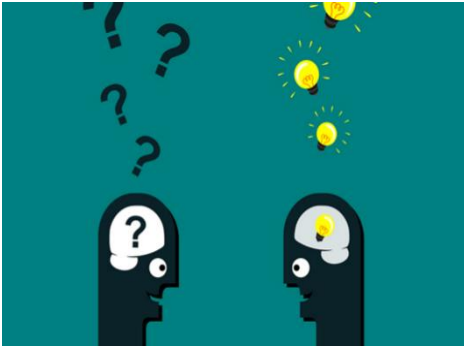
Зашто уопште постављамо питања некоме? Да бисмо што више сазнали о саговорнику или да бисмо открили његове интересе и потребе? Можда, да бисмо јасније дефинисали проблем и открили најбоље алтернативе? Или да бисмо пронашли и анализирале све могућности, добили нове идеје, дошли до најбољег решења...

У свом личном и професионалном окружењу ми сваки дан постављамо прегршт питања и добијамо сијасет одговора, и обрнуто, одговарамо на различита питања на различите начине. Све у зависности од начина на који нам је постављено питање или начина на који смо поставили питање саговорнику.

С друге стране, увек је боље поставити питање. Ако, на пример, кажемо: *Затвори прозор!* – то је наредба. Ако кажемо: *Зар не мислите би требало да затворимо прозор, овде је мало хладно?* – то је питање које

тражи мишљење саговорника. Тиме му шаљемо поруку да уважавамо његово мишљење, иако смо питањем већ сугерисали одговор.

ПИТАЊА У ОБРАЗОВАЊУ

Питање у настави је основни покретач процеса учења, али не зато што је учење једино могуће кроз наставу, него зато што је помоћу питања учење уопште могуће. (Јурић, 1974: 51)

Добра питања побуђују знатижељу, подстичу на размишљање те постављање нових питања која би требало да воде самосталном истраживању и учењу. (Гелд, 2002)

Техника постављања питања представља важну наставну вештину чији успех умногоме зависи од степена увежбаности наставника у вођењу разговора с ученицима. Питање је основно средство активног учења и сазнавања, као и наставног рада.

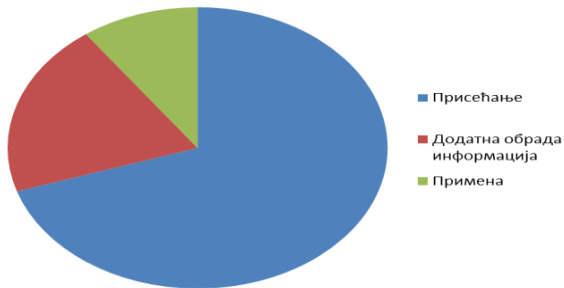
- ✓ Покушајте да напишете десет разлога којима ћете поткрепити тврдњу да је учење (настава) без постављања питања – узалудан/бесмислен процес.
- ✓ Сетите се ситуација када су вас питања ученика наљутила/узнемирила и пробајте, са дистанце, да објасните зашто је до тога дошло и како сте реаговали.
- ✓ Из сопственог искуства покушајте процентуално да одредите колико често ви сами постављате питања, а колико то чине ваши ученици. (Рецимо: 80% ја – 20% моји ученици.)

Нема сумње да је учење без постављања питања узалудан процес. У пракси се дешава да питања ученика могу изазвати осећај нелагоде, љутње или узнемирења. Свако спонтано постављање питања од стране ученика које је у контексту наставног садржаја, представља висок ниво интелектуалне и социјалне иницијативе, самосталности, слободе, активизма и преузимања одговорности. На тај начин, ученик покреће сазнајну интеракцију са наставником. Реакција наставника би требало да води ка конструктивном трагању за решењем и таква питања никако не треба игнорисати или поступати ауторитативно. Учење које се одвија у атмосфери ученичких питања, поред мотивационе, има и позитивну емоционалну

компоненту. Вербално и невербално испољавање подршке од стране наставника слободном саопштавању идеја, размишљања, питања или асоцијација ученика, координирање тих испољавања у складу с циљем часа, одсуство критизерског става, ученици препознају као подстицај за сопствену радозналост и иницијативу. По истраживању, егзактни податак говори да ученици учествују само са 2,5% у постављању питања, мада је перцепција наставника потпуно различита.

ПИТАЊА КАО АЛАТ МИШЉЕЊА

Како/колико постављати „добра“ мотивишућа питања?

Да би питања била алат мишљења, било би идеално да **70%** питања буде **у директној вези са познатим** (присећање), **20%** да захтева још **додатних информација**, док би **10%** морало да упућује на **примену** (везу са свакодневним искуством).

Учење као процес увек се креће од познатог или блиског! Ако полазите од апстрактних појмова, будите сигурни да вас ученици неће разумети! **Поступност је – дакле – кључ!**

Уколико ученици не разумеју зашто „нешто“ треба да усвоје, такође ће теже прихватати (или ће научити „само зато што се то мора“). **Смисленост је – дакле – други кључ!**

Промишљање о планирању часа

Већ смо претходно, у теми Планирање наставе за критичко мишљење, скренули пажњу на то колико је важно да приликом планирања наставе повезујемо наставну јединицу са развијањем критичког мишљења. Обратимо се поново планирању наставе, размишљајући, првенствено, о основном задатку и примарном циљу који постављамо.

У том смислу, размислите о следећем:

- ✓ Како планирате свој час?
- ✓ На који начин размишљате о достизању исходима?
- ✓ Да ли, поред својих питања, разматрате и могућа питања ученика?
- ✓ Које активности ученика планирате и на који начин?
- ✓ Како могу оспособити ученике да у потпуности усвоје (стекну), разумеју (процесуирају) и запамте (похране) нову информацију?
- ✓ Подстиче ли одабрани наставни облик/метод ученике да примењују своје новостечено знање и вештине на новим задацима?
- ✓ Стављају ли исходи планираног наставног садржаја или јединице примарно тежиште на усвајање, разумевање и памћење информација или на њихов пренос?
- ✓ Јесам ли у планирању наставне јединице узео у обзир битне аспекте (идеалне услове учења)?
- ✓ Је ли за ученике главни исход процеса учења обликовање структура значења, стицање вештина или развој ставова, и јесам ли одабрао прикладне облике наставе и учења за постизање тих исхода?

Како ће ученици достићи жељене исходе?

Пред вама су неке од активности ученика. Да ли све оне подстичу ученике на усвајање, разумевање или памћење и јесу ли усмерене ка стицању знања, вештина или ставова?

Шта мислите како ће ученици достићи жељене исходе:

- ✓ Активношћу (ученици нешто производе или обликују, итд.)?
- ✓ Размишљањем (менталним експериментисањем, “стварањем” нових спознаја)?
- ✓ Посматрањем?
- ✓ Усменим излагањем (предавање, приповедање, итд.)?
- ✓ Давањем инструкција, подршком и сарадњом?
- ✓ Расправама и дебатама?
- ✓ Писменом обрадом (извештаји, дневници учења, итд.)?
- ✓ Употребом медија?
- ✓ Специфичним примерима из стварног живота и искуством?
- ✓ Експериментима, применом у пракси?

Различитим активностима, али и разнородним налозима подстичемо ученике да достигну различите нивое постигнућа!

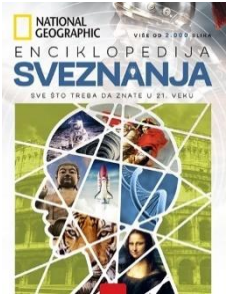
Пажљиво бирајте питања!

Размишљајте о својим одговорима и даљим налозима!

НИВОИ ПИТАЊА ПО БЛУМОВОЈ ТАКСОНОМИЈИ – ОД РЕПРОДУКЦИЈЕ ДО ПРОЦЕНЕ (ЕВАЛУАЦИЈЕ) И СИНТЕЗЕ

ПРВИ НИВО: РЕПРОДУКЦИЈА (знање чињеница)

Питања која захтевају присећање чињеница у непромењеном облику.

- Ко... се сматра оснивачем Београда?
- Која је основна јединица грађе и функције свих живих бића осим вируса...?
- Који је... најстарији писани споменик у Србији?
- Како се... зове највећа пешчара у Европи?
- Када је... започео Други светски рат?
- Колика је... висина највишег планиског врха у Србији?

* На колико ових питања бисте знали одговор (а не „припадају“ вашем предмету)?

ДРУГИ НИВО: РАЗУМЕВАЊЕ

Питања од ученика захтевају да шире размишља, да објасни зашто користи одређене речи. Траже разумевање научног садржаја и његово препричавање и објашњавање „својим речима“.

- Укажи на значај... Маричке битке у односу на историјска збивања?
- Препричај својим речима ... песму „Хасанагиница“.
- Укажи на сличности... Андрићевих дела „На Дрини ћупруја“ и „Проклета авлија“.
- Направи сажетак... историјског развоја Смедерева.
- Објасни значај... наивне уметности?

ТРЕЋИ НИВО: ПРИМЕНА

Питањима се од ученика захтева да разумеју садржаје и да научно примени у новој, сличној, ситуацији.

- Претпостави шта ће се догодити ако... одређеној реци изменимо ток...
- Направи туристички водич... за своје место/град...

- Користећи ... баладу *Хасанагиница* као основу, напиши... причу са срећним завршетком...
- Направи модел... Градске куће користећи геометријска тела...

ЧЕТВРТИ НИВО: АНАЛИЗА

Питања су формулисана тако да од ученика захтевају да се баве структуром градива и његовим појединачним деловима, а не градивом као целином.

- По чему су слични, а по чему се разликују... сливови река...?
- Изведи основне закључке...
- Опиши различите мотиве...
- Направи разлику између теорије и чињеница...
- Издвој главне и споредне теме... у роману „На Дрини ћуприја“ Иве Андрића
- Издвој главни део, моменат, елемент...
- Које доказе можеш набројати за...?

ПЕТИ НИВО: ПРОЦЕНА

Питања су састављена тако да од ученика захтевају да оцене идеје у складу са одређеним критеријумима процене, где употребљени систем просуђивања мора бити јасно дефинисан и објашњен.

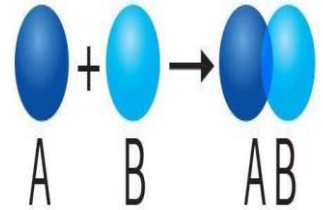
- Препоручи и одбрани аргументом... књижевно дело које се може користити за боље разумевање ове теме.
- Да ли се слажеш... да су озонске рупе узроковане искључиво људским фактором...?

- Процени вредност, ефикасност... хидроцентрала на нашим рекама...
- Напиши пажљиву критику... развоја наше локалне заједнице, места...
- Процени... важност Њутнових закона у вожњи аутомобила...
- Објасни етичке вредности... у поступцима Ахмеда Нурудина...
- Упореди и направи разлику између приступа... у складу са следећим етичким моделима...

ШЕСТИ НИВО: СИНТЕЗА

Питања од ученика траже да изађе из оквира знања које поседује, односно да креира нове садржаје, ситуације, целине.

- Опиши три главне теорије... у развоју личности... и покажи како се оне могу комбиновати...
- Напиши есеј и предложи ново решење за проблем...
- Напиши играказ (нацртај слику, напиши музику, направи формулу, итд) који ће најбоље илустровати нови начин разумевања... фотосинтезе...
- Шта можеш предвидети на основу...?
- Које идеје можеш додати ... за уређење школског дворишта?
- Како можеш креирати (дизајнирати) нови... начин примене традиционалног веза?
- Које решење предлажеш за... чишћење корита локалне реке?
- Шта се може догодити ако комбинујеш... традиционални и модерни стил градње?

Вежба: Формулација питања

Правила комуникације у разреду разликују од правила у свакодневним говорним ситуацијама. Сврха постављања питања у разреду се, такође, разликују се од оних у другим ваннаставним контекстима.

Циљ ове вежбе јесте да се уочи међузависност између начина на који је формулисано питање на које ученици треба да дају одговор и њихових постигнућа.

- Изаберите наставну јединицу и одредите исходе по растућем степену сложености (од најлакших до најзахтевнијих) које би ученици требало да постигну на крају часа.
- За сваки ниво постигнућа направите по пет питања којима ћете иницирати дијалог са ученицима на задату тему.
- Покушајте да процените која су питања најделотворнија у досезању исхода.

ПРОБЛЕМСКА/ПОДСТИЦАЈНА ПИТАЊА И РАЗЛИЧИТИ ПРИМЕРИ

Проблемска питања за многе разредне пројекте могу се базирати на решавању проблема, тј. учењу базираном на проблемима – где се ученицима презентује аутентични проблем који захтева примену научног знања, разумевања, концепата и вештина. Проблем је и у току решавања испреплетен питањима.

Питање је дакле присутно на почетку, у току, а често и на крају решавања проблема, као нова перспектива која се отвара самим решењем проблема.

Примери:

1) Проблемска питања могу бити провокативна; морају одражавати интерес ученика и изазвати их да дубље уђу у материју.

Да ли музички видеоспотови одражавају тачну слику Србије?

Овакво питање не само што захтева да се ученици фокусирају на културу у Србији и медијске приказе, већ је то и провокативно питање које ће ангажовати ученике.

2) Проблемска питања могу се дотичати суштине испитиване теме/области. Она се могу фокусирати на средишње контроверзе испитиване теме/области или о њима могу међусобно расправљати професионалци.

Колико је сигурна/здрава наша вода?

Ово проблемско питање захтева научне доказе и професионалне оцене базиране на критеријумима развијеним у биологији, хемији и филозофији. Да би одговорили на ово питање, ученици морају истраживати и научити критеријуме који се користе у споменутим научним областима.

3) Проблемска питања могу бити и изазовна. Она охрабрују ученике да конфронтирају тешка питања и да испробају неубичајене истраживачке поступке.

Када је револт против етаблиране владе оправдан?

Ово проблемско питање може поставити наставник историје у старијим разредима за пројект осмишљен да обради исходе везане за конфликт и револуцију, као и историјска истраживања. Ученици могу истраживати револуције и револуционарне покрете централне Америке, Русије, Шпаније и Африке, тражећи заједничке узорке и принципе.

4) Проблемска питања најчешће воде ка достизању међупредметних компетенција.

Није довољно да је питање само провокативно. Оно треба да води ученике према усавршавању вештина, знања и процеса који дефинишу ток учења.

Зашто земље развијају способност за биолошки рат?¹⁷

Ово је провокативно питање, али није питање које је директно везано за одређени предмет.

УЛОГА НАСТАВНИКА ЈЕ ПРЕСУДНА

Наставник спретно треба да интонира разговор у складу с расположењем и интересима ученика. У правом тренутку притиче у помоћ подстицајним питањима, потпитањима и различитим добро темпираним импулсима.

* Осмислите неколико подстицајних питања којима ћете повести ученике у даље истраживање. (Упутите их на релевантне изворе и охрабрите да направе сопствени план активности.)

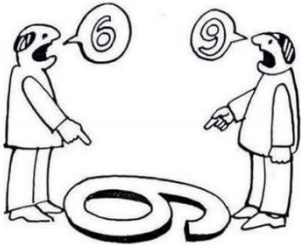
АРГУМЕНТАЦИЈА

Аргументација, у најопштијем смислу, представља дијалошку активност током које партнери у комуникацији настоје да увећају или умање прихватљивост изнетих становишта. Она подразумева да учесници у интеракцији, успостављају специфичне везе између изнетих идеја и различитих извора знања, настојећи да увере саговорника у то да је одређено становиште прихватљиво или га ваља одбацити.

Ова тема отвара питања о значају и о познавању метода аргументације. Указује на то да је неопходно разграничити гледиште и слагање/неслагање од аргументације. Открива методе спекулативне технике (манипулације) које треба разликовати од метода аргументације и представља Тулминове методе у аргументацији која се често употребљава у „ненаучним“ ситуацијама (свакодневном животу, политици, парламенту, судској пракси...).

РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ ГЛЕДИШТА, СЛАГАЊА/НЕСЛАГАЊА И АРГУМЕНТАЦИЈЕ

Способност критичког резонувања стварности и доношења исправних закључака, зависи од тога у којој мери се препознају иситнитости (докази) али и заблуде које људи износе.

Питања која би, најчешће, требало постављати приликом „обrade“ туђих аргумената и стварања аргументације:

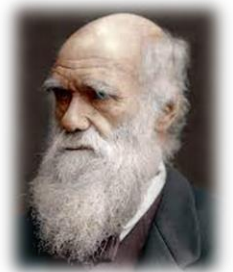
- ✓ Шта саговорници који дискутују тврде? Шта желе да кажу? Које су им идеје?
- ✓ Које аргументе (доказе) имају за своје тврдње?
- ✓ Колико су ти аргументи битни за тему о којој је реч?
- ✓ Да ли манипулишу аргументима? Где / у којим ситуацијама и како?
- ✓ По чему се разликује гледиште/слагање/неслагање од аргумента?
- ✓ Да ли је могуће увек користити аргументе?

Вежба: ЗА И ПРОТИВ ДАРВИНА

Пре теоријских поставки, ево једне вежбе која захтева рад у групама и веома је примењива у раду са ученицима.

Учесници се деле у две групе. Поделу је могуће извршити према гледиштима, али и једноставним дељењем у којем сваки члан групе треба да одбрани полазиште које му је додељено (ЗА или ПРОТИВ). Аргументи се смишљају у оквиру групе. Током рада може да се поведе и расправа о „манипулаторима“. Да ли утицајни, популарни или слаткоречиви говорници могу да утичу на неке учеснике? Шта је јаче: аргумент или „слатка реторика“? Важна тема може да буде и однос према сопственом ставу. Како препознати у себи свој став? Да ли је могуће истовремено слушати друге, преиспитивати свој став и „остати свој“? Да ли је значење израза „имати свој став“ значи да не треба слушати никог другог? Шта је слушање „отвореним“, а шта „затвореним“ умом?

Шта нам ова вежба говори? Веома много се може научити о људима на основу аргумената које износе (или не износе). Могу се открити каква веровања имају и зашто су она таква, на чему су изграђена, на којим премисама и вредностима и обрнуто, наши саговорници откривају нас. Увиђањем недостатака и

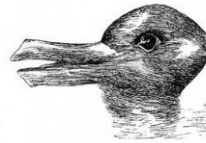
грешака које сами правимо у дискусији, повећавамо шансе да нас људи озбиљније саслушају и боље размотре наше тврдње. Ипак, треба напоменути да се аргументи тешко могу користити у обради „система веровања“.

ГЛЕДИШТЕ/АСПЕКТ

Гледиште или аспект би, просто речено, требало да представља нечији угао гледања. Овде је битно одмах нагласити следеће – гледиште није аргумент (доказ), већ лични доживљај који може бити замагљен сопственим убеђењима или предрасудама. Због тога се гледиште (угао гледања) веома често и разликује од човека до човека, што је и сасвим нормално.

Шта видите на илустрацији:

Зеца или патку?

СЛАГАЊЕ/НЕСЛАГАЊЕ

Ми кажемо да се са неким слажемо ако имамо слична или релативно слична гледишта око неке ствари. Људи ће се најчешће слагати са оним гледиштима која су најмање супротстављена њиховом. Чак ће сматрати да неко друго гледиште не чини „знање“ у зависности од тога у којој мери је то туђе гледиште супротстављено његовом гледишту.

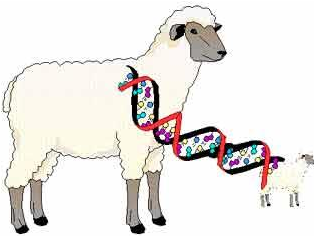
Слагања/неслагања нису аргументи!

ГЛЕДИШТА: ПРИМЕР 1

19

Генетички инжињеринг ме заиста забрињава, мислим да би га требало укинути.

Пошто ова тврдња не садржи никакве аргументе, у питању је, дакле, само гледиште.

ГЛЕДИШТА: ПРИМЕР 2

Ја сам озбиљно изучавао генетику на факултету, и дужи низ година читам и информисем се о генетичком инжењерингу. Након свега тога, сложио бих се потпуно са тобом у томе да његов даљи развој треба укинути.

Овај пример је такође само гледиште, зашто? Без обзира на то што аутор износи информације о томе колико је упознат са датом облашћу, он и даље није изнео никакав аргумент. Он се само слаже, али без доказа о томе зашто.

ГЛЕДИШТА: ПРИМЕР 3

Мислим да је генетички инжењеринг веома важна област науке и да има доста потенцијала за будућност. Треба му пажљиво приступати свакако, али никако га не треба укидати. Може се можда једног дана испоставити да је то неопходан степен развоја сваке цивилизације која је напустила своју звезду и кренула да путује даље кроз Универзум.

Овде је сада у питању неслагање али ипак и даље само гледиште јер никакви аргументи још нису изнешени. Претпоставке о томе како би можда могла изгледати будућности – нису аргументи.

ШТА ЈЕ АРГУМЕНТАЦИЈА

Аргумент (латин. „основна, доказ“) јесте изјава или низ изјава које се користе за оправдање или оповргавање неке тврдње. Аргументи пре свега служе уверавању људи о истинитости или о заблуди једне теорије и зато су кључно средство у свакој науци, критици, расправи и дијалогу.

Аргумент мора имати пре свега логичну форму. Да би задовољио ту логичну форму он мора имати најмање две премисе и закључак који је изведен на основу тих премиса. Шта је премиса? Премиса је предуслов од којег полазимо, нешто што морамо узети као истиниту основу да бисмо дошли до неког закључка.

ПРИМЕРИ

Пример који је свима добро познат:

Сви људи су смртни.

Сократ је човек.

Сократ је смртан.

У овом примеру прва два независна предуслова (премисе) су „Сви људи су смртни“ и „Сократ је човек“. Трећа ставка „Сократ је смртан“ представља закључак који смо извели на основу горње две премисе. Дакле, премиса је суд од којег полази поступак закључивања, што ће рећи да ако је она погрешна, и закључак који смо извели вероватно ће бити погрешан.

Пример из свакодневног живота

Ипак, морамо бити јако обазриви код аргумената. Није све што изгледа и што нам је представљено као аргумент заиста и валидан аргумент. Јако је важно развити способност за откривање случајно или намерно представљеног „невалидног“ аргумента. Рецимо, некада чак и ако су премисе тачне, закључак може бити погрешно извучен.

Погледајмо овај прост пример. Претпоставимо да су следеће две премисе тачне:

1. Сви лекари имају диплому медицинског факултета.
2. Милан је лекар.

Из овога бисмо могли извући закључак да је Милан лекар који има диплому медицинског факултета.

Најмање две премисе и закључак који је изведен из њих, чине основну структуру једног аргумента.

Пазите сада!

Претпоставимо да су и ове две премисе тачне:

1. Сви лекари имају диплому медицинског факултета.
2. Милан има факултетску диплому.

Да ли и из овога можемо закључити да је Милан лекар? Наравно да не.

Проверавање логичности аргумента и тачности премиса у свакодневним дискусијама је још већи и компликованији посао. Премисе нису увек експлицитно наведене па је потребно „читати између редова“ како би се оне идентификовале.

ПО ЧЕМУ СЕ СЛАГАЊЕ/НЕСЛАГАЊЕ РАЗЛИКУЈЕ ОД АРГУМЕНАТА?

Као што смо рекли раније, аргумент није исто што и неслагање или слагање. Ви се можете са неким не слагати о одређеној тврдњи и то можете учинити без изношења разлога и доказа зашто се не слажете. Али код критичког закључивања нагласак је управо на аргументованом слагању или неслагању тј. на изношењу доказа зашто се слажете или зашто се не слажете. Управо то чини кључну разлику између гледишта (угла гледања на тврдњу тј. аспекта), слагања, неслагања и аргументовања.

ПРИМЕР: АРГУМЕНТ ЗА СЛАГАЊЕ

Сматрам да генетички инжењеринг када је у питању производња хране треба зауставити док се пажљиво и темељно не преиспита његов утицај на животну средину. На опасности од ГМО у ланцу исхране указују многе еколошке организације. Постоје истраживања која показују да ГМО може унети нове алергене у храну, или чак помоћи у ширењу отпорности бактерија на антибиотике.²⁰

ПРИМЕР: АРГУМЕНТ ЗА НЕСЛАГАЊЕ

Генетички инжењеринг је много шира област од ГМО хране. Слажем се да треба увести већу контролу кад је у питању производња и продаја генетски модификованог семена али не и да треба укидати читав генетички инжењеринг као област науке. Рецимо, многи генетички модификовани протеини се успешно користе код лечења појединих болести. На пример, фактор VIII, протеин који омогућује згрушавање крви се добија захваљујући генетичком инжињерингу, користи се за производњу лека који користе људи који болују од хемофилије. Овако добијени фактори згрушавања крви имају много предности над производима из 50, 60, 70, 80-их. Врло су концентровани. То значи да јако мала запремина садржи довољну количину активности Фактора VIII или IX за контролу крварења, чак и при већим операцијама.

Инфузија се знатно брже обавља са њима, од почетка до краја инфузија траје 15 до 20 мин. И на крају, концентрати фактора добијени генетским инжењерингом веома су безбедни. Ниједан од концентрата фактора дат од 1988. год. у Канади није пренео ХИВ. Хепатитис се ретко, готово никада, преноси преко концентрата фактора пореклом од људске плазме. Концентрати фактора добијени генетским инжењерингом још су безбеднији. Ово је због тога што се не праве од крвне плазме, која може пренети инфекције преносиве крвљу.²¹

Вежба

- Упоредите наведене примере за слагање/неслагање и дате аргументе.
- Како бисте утврдили разлику, издвојте исказе који само личе на премисе (доказе), али то у суштини нису.
- Објасните због чега нису докази.

*Овакав и сличан тип вежбе се може примењивати у раду са ученицима.

МЕТОДЕ АРГУМЕНТОВАЊА

У пракси, да би аргументовање било што боље, могу се користити различите методе аргументовања:

- ✓ фундаментална метода,
- ✓ метода противуречења,
- ✓ метода извлачења закључака,
- ✓ метода поређења,
- ✓ метода да - не
- ✓ метода „бумеранга“.

Фундаментална метода је директно обраћање саговорнику, којег упознајемо са чињеницама и подацима који су основа наше аргументације. Важну улогу овде имају бројчани примери, који знају да буду веома упечатљиви. Проблем је у томе што у одређеном моменту нико од присутних није у стању да оповргне изнете бројке.

Метода противречења заснована је на противречењу аргументацији саговорника. По својој суштини ова метода је одбрамбена. Ипак, суштина је у аргументу, а не у неслагању.

Метода извлачења закључака заснива се на прецизној аргументацији, која постепено, корак по корак, уз помоћ повременог извлачења закључака, доводи до жељеног резултата. Позната је још од античке филозофије и назива се и Сократова метода.

Метода поређења има искључиво значење, нарочито када је поређење брижљиво одабрано, што омогућује јачу сугестивност и чврстину доказа.

Метода да-не се дешава када саговорник износи добро одабране аргументне, али они обухватају или само предности или само недостатке алтернативног предлога. С обзиром на то да се у расправи ретко догађа да све стране учеснице у преговорима буду само „за“ или само „против“, није тешко употребити ову методу. Она омогућује да се сагласимо са саговорником, а да потом употребимо тзв. „али...“.

Метода „бумеранга“ омогућава коришћење противничког „оружја“ против њега самог. Ова метода нема моћ доказивања, али омогућава искључиво дејство, ако је примењујемо довољно оштроумно.

Демостен, познати атински оратор, и Фокион, атински војсковођа, били су заклето политички непријатељи. Једном је Демостен рекао Фокиону: Ако се Атињани разбесне, обесиће те. Овај му је одговорио: И тебе ће! Чим се уразуме.

СПЕКУЛАТИВНЕ ТЕХНИКЕ (МАНИПУЛАЦИЈЕ)

Постоје и спекулативне (манипулативне) методе аргументације. Можемо их чак назвати лукавством или триком.

Не треба их практиковати, али их свакако треба познавати, како бисмо могли да препознамо уколико их друга страна у дискусији користи. Због тога их нећемо звати методама, него техникама.

РЕЗЛИЧИТЕ ТЕХНИКЕ МАНИПУЛАЦИЈЕ

Техника преувеличавања – састоји се у било каквом преувеличавању чињеница, а такође и у превременом извлачењу закључака.

Техника анегдота – омогућује да се оштроумна или шаљива примедба изречена на време искористи за рушење брижљиво постављење аргументације.

Техника коришћења ауторитета – у суштини је заснована на коришћењу цитата ауторитета из одређене области. Слушаоцима је често довољно помињање само једног важног ауторитета.

Техника дискредитовања саговорника – примењује се у ситуацији када је немогуће оповргнути аргумент. Тада се под сумњу ставља личност саговорника.

Техника изолације – заснива се на вађењу чињеница из контекста. Оне се стављају у други контекст како би имале значење које је у супротности са првобитним.

Техника промене правца – заснива се на томе што саговорник не атакује на наше аргументе, већ прелази на другу тему, која по својој суштини нема никакве везе са предметом дискусије.

Техника довођења у заблуду – има за циљ саопштавање погрешне информације. Саговорник свесно или несвесно прелази на одређену тему, која лако може прерасти у конфликт.

Техника одгађања – има за циљ продужење дискусије. Саговорник користи небитне информације, тражи објашњења како би добио у времену и могао да размисли.

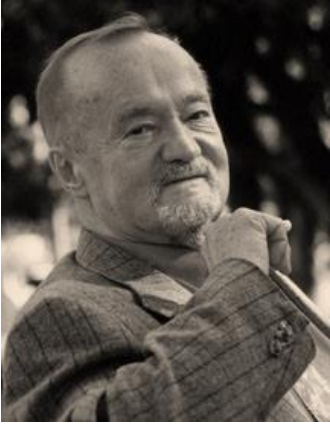
Техника апелације – користи се да би се изазвало сажаљење. Саговорник не разговара као пословни човек, него покушава да изазове сажаљење. Утичући на наша осећања он лако наводи воду на своју воденицу.

Техника извртања – представља неприкривено извртање онога што смо ми изговорили, или наглашава наше речи.

* Покушајте да издвојите примере примене манипулативних техника у свом окружењу. Анализирајте их и упоредите. Која је у датој ситуацији „учинковитија“? Која и каква решења предлагете као лек против уочене манипулације?

ТУЛМИНОВ МОДЕЛ У АРГУМЕНТАЦИЈИ

22

Шта чини то што раде аргументи? Шта чини да су аргументи делотворни?

Британски логичар *Stephen Toulmin* је направио важан допринос теорији аргумента који су корисни за „свакодневне“ расправе. Истражујући успешност аргументације током судских поступака, дошао је до закључка да систем мора да има шест компонената.

ШЕМА МОДЕЛА

- **CLAIM** – тврдња, теза
- **GROUND**S – основа, темељ
- **WARRANT** – јемство, дубљи доказ
- **BACKING** – подршка, накнадни докази
 - **QUALIFIER** – означивач
- **REBUTTAL** – свест о постојању друге стране која се не слаже

CLAIM – тврдња, теза

Ово је теза коју желимо да докажемо: **Пас је најбољи љубимац. (Пас је најбољи човеков пријатељ.)**

GROUNDS – основа, темељ

Служи као темељно полазиште.

Најбољи љубимци су паметни, послушни и привржени.

WARRANT – јемство, дубљи доказ

Обично служи да повеже нашу тврдњу са основом/темељем.

Пас је паметан, послушан и привржен.

BACKING – подршка, накнадни докази

Овај део још дубље, накнадном тврдњом, поткрепљује тезу. **пси су животиње које се, најчешће, обучавају да помажу људима у разним пословима.**

QUALIFIER – означивач

Служи да попуни „логичке рупе“ и ограничава тврдњу, чинећи је реалнијом. То су, најчешће, прилози: вероватно, често, могуће, по правилу, готово увек..., иако могу бити и целе реченице.

Пас је по правилу најбољи љубимац.

REBUTTAL – свест о постојању друге стране која се не слаже

Поред означивача овај део аргументације је битан јер представља свест о постојању супротног гледишта.

Постоје мишљења да су и мачке подједнако интелигентне и привржене, али се оне, ипак, теже дресирају/обучавају од паса.

Пример Тулминовог модела који је коришћен на конгресу (аргументација)

Конгрес треба да забрани истраживања на животињама (ТЕЗА) зато што су животиње подвргнуте мучењу у експериментима који не доносе важне добробити људима, као што је тестирање у козметичке сврхе (ТЕМЕЉ). Добробит животиња је важнија од профита у козметичкој индустрији (ДУБЉИ ДОКАЗ). Само Конгрес има моћ да донесе такав закон (ДУБЉИ ДОКАЗ) зато што се корпорације једноставно могу селити из државе у државу како би избегле казне (ПОДРШКА, НАКНАДНИ ДОКАЗ). Наравно, оваква забрана не треба да обухвати медицинска истраживања (ОЗНАЧИВАЧ). Закон који би забранио све експерименте на животињама је, ипак, престрог (ПРОТИВРЕЧНОСТ). Зато би, вероватно, (ОЗНАЧИВАЧ) овакав закон требало пажљиво да дефинише опсеге истраживања на животињама (ТЕЗА).

Вежба: Тврдња

Циљ ове вежбе јесте да покаже како се развија аргумент за неку тврдњу.

- Направите своју тврдњу.
- Поновите или квалификујете своју тврдњу.
- Наведите добре разлоге за подршку тврдњи.
- Објасните основне претпоставке које повезују вашу тврдњу и ваше разлоге. Ако је основна претпоставка контроверзна, пружите подршку за то.
- Обезбедите додатне основе за подршку тврдњи.
- Потврдите и одговорите на могуће контрааргументе.
- Изнесите закључак, наведите што је више могуће примера.

МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ

Појам медијске писмености дефинисан је на конференцији о медијској писмености 1992. (*National Leadership Conference on Media Literacy, 1992*) као „способност приступа, анализе, вредновања и слања порука посредством медија“ (*Aufderheide, 1992*).

УНЕСКО је још седамдесетих година XX века подстакао питање образовања за медије. Базирајући идеју на важности коју медији имају у животу појединаца и породице, затражили су да се на међународном нивоу састану научници како би истражили начине укључивања медијског образовања у просветне системе свих развијених, па и мање развијених, земаља. Од потписивања Декларације о медијском образовању (*Declaration of Media Education*) 1982. до данас, концепт медијске писмености се донекле мењао, али је остао утемељен на основној идеји – на правима комуникације, која проистичу из основних људских права, гарантованих документима међународне заједнице, најпре Повељом Уједињених нација о људским правима (1945) и Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода (1950).

* Размислите, како бисте, на основу претходних знања и на основу свог педагошког искуства, одговорили на следећа питања:

- Шта је писменост?
- Како разумете овај комплексан појам?
- Како бисте дефинисали појам писмености?

ТРАДИЦИОНАЛНА ДЕФИНИЦИЈА ПИСМЕНОСТИ

У 20. веку, **писменост** могла се дефинисати као **способност читања, писања и рачунања**.

Према овој традиционалној дефиницији писмености, писменим човеком сматрале су се особе које су умеле да читају, пишу и рачунају. Ове три способности чиниле су функционалну писменост човека 20. века. Писменост у 20. веку подразумевала је способност читања, разумевања, анализирања и креирања текста, односно у фокусу писмености била је писана форма језика.

ПИСМЕНОСТ У 21. ВЕКУ

У 21. веку долази до промене фокуса, и појам писмености је проширен како би одговорио изазовима данашњице. У ери технологије често се каже да је неко информатички писмен када уме да користи рачунар или да је медијски писмен када уме да интерпретира, анализира и креира медије, односно да поред разумевања порука које проистичу из текста, разумеју и слике, видео и аудио записе, табеле, статистичке податке, дијаграме и остале делове поруке. Неко ко је медијски писмен, када чита новине или види објаву на друштвеним мрежама уме да постави важна питања о поруци и људима који су је послали. Дакле, медијски писмена особа разуме, анализира и креира медијске поруке. Писменост је релативан појам и различите културе често имају различиту перцепцију писмености.

ДЕФИНИЦИЈА ПИСМЕНОСТИ У 21. ВЕКУ

У складу са тим, појам писмености је у 21. веку добио нове димензије и УНЕСКО писменост дефинише као:

„способност идентификације, разумевања, интерпретације, комуникације, рачунања и креирања, коришћењем писаних, штампаних и визуелних материјала повезаних са различитим контекстима“.

Зашто је писменост важна?

Писменост је потребна ученицима како би на адекватан начин конзумирали писану реч, знакове, визуелне поруке и остале податке у свакодневном животу. Изван функционалног нивоа, писменост игра виталну улогу у формирању личности наших ученика као друштвено ангажованих грађана.

Писменост се не стиче само у школи и искључиво кроз формално образовање, већ је усвајање писмености целоживотни процес и одвија се кроз интеракцију са родитељима и другим одраслим особама, кроз интеракцију са вршњацима, с медијским садржајима, с непосредним и ширим окружењем.

Бити писмен у 21. веку не значи само умети читати и писати већ бити у стању ићи у корак са актуелним догађајима, ефикасно комуницирати и разумети проблеме који обликују свет у коме живимо.

Писменост је континуум учења који омогућује сваком појединцу да развија своје знање, вештине и потенцијале и да активно учествује у друштвеном животу. (*UNESCO Education Position Paper, 2004*)

Шта ви мислите? Зашто је писменост важна?

КОМПОНЕНТЕ ПИСМЕНОСТИ

Данас се реч писменост користи у великом броју израза, међу којима се фреквентно могу чути елементарна писменост, визуелна писменост, дигитална писменост, медијска писменост или финансијска писменост.

Елементарна писменост → способност читања, писања и рачунања.

Функционална писменост → способност примене стечених знања у новим ситуацијама.

Информациона писменост → способност критичког лоцирања, процењивања и коришћења информација.

Информатичка писменост → разумевање и коришћење могућности глобалне информатике мреже.

Визуелна писменост способност → разумевања и коришћења слика, фотографија, илустрација и рачунарске графике с циљем преношења порука, мисли и личних доживљаја.

Друштвена писменост → способност комуницирања у друштвеном контексту.

Културална писменост → способност комуницирања у културном контексту; разумевање како државе, религије, етничке групе, веровања, обичаји и усмена традиција утичу на интерпретацију, анализу и креирање порука.

Здравствена писменост → способност људи да преузму већу и активнију улогу у сопственој здравственој нези.

Дигитална писменост → способност примене информационе писмености у дигиталном окружењу.

Медијска писменост → способност разумевања и коришћења, анализе и интерпретације порука у свим облицима традиционалних и друштвених медија: књигама, новинама и часописима, радију, телевизији и интернету

Финансијска писменост → разумевање финансијских концепата и ризика, доношење ефикасних одлука у различитим финансијским контекстима; активно учествовање у економским „збивањима“.

Научна писменост → разумевање света које се заснива на системским, теоретским знањима из различитих области.

Математичка писменост → способност разумевања садржаја или структура знања на које се ослањају поједини проблеми и задаци; способност разумевања процеса које је потребно да ученик активира како би повезао проблемску ситуацију са математичким садржајем;

Еколошка писменост → способност разумевања природе и процеса у природи, одрживог развоја и очувања животне средине.

Све ове дефиниције различитих видова писмености релативно су нове и налазе се у процесу еволуције. То значи да нису коначне и да се могу мењати. Неоспорно је да поједине врсте писмености подразумевају, односно укључују друге врсте писмености. Тако су, на пример, читање, писање, разумевање и обрада информација неопходне за постојање медијске писмености.

ПОЗИЦИЈА МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ У 21. ВЕКУ

Како би постигла висок степен медијске писмености, особа мора бити способна да:

1. разуме комплексне поруке пренешене путем различитих медија (симболи, слике, дијаграми, графикони, видео записи, различити текстови и изрази, рекламе, итд.), затим
2. да те исте поруке критички анализира, процени, користи и
3. да на крају донесе одлуку и предузме активности у циљу решења неког проблема или креирања нових порука.

Из овога произилази да постоје одређени предуслови који је потребно задовољити како би се стекла или унапредила медијска писменост.

Појединац најпре мора да поседује друге врсте писмености, како би уопште могао да активно учествује у комуникацији и ситуацијама везаним за конзумирање медија, а на крају и да донесе одлуку.

Ово је од великог значаја за наставнике, едукаторе и професионалце који креирају програме образовања младих људи на тему медијске писмености.

Само излагање ученика појмовима и чињеницама у вези са медијском писменошћу неће бити довољно, уколико они нису научени да критички анализирају информације и сагледавају последице својих одлука.

Имајући то у виду, од изузетне је важности посветити пажњу одабиру адекватних педагошких метода помоћу којих би се садржај прилагодио узрасту и интересовањима ученика, њиховом животном искуству и социокултурном окружењу.

Бити писмен у 21. веку заиста није нимало лако!

Вежба: Дефиниције

Овом вежбом проверавамо како смо разумели појам и компоненте писмености.

Пре решавања задатака, прочитајте још једном уводни наратив о медијској писмености.

1) Повежите делове реченица као бисте добили дефиниције:

У 20. веку, писменост могла се дефинисати	способност примене информационе писмености у дигиталном окружењу.
Писменост се у 21. веку дефинише	као способност идентификације, разумевања, интерпретације, комуникације, рачунања и креирања, коришћењем писаних, штампаних и визуелних материјала повезаних са различитим контекстима.
Научна писменост је	
Дигитална писменост је	као способност читања, писања и рачунања.
Медијска писменост је	<p>разумевање света које се заснива на системским, теоретским знањима из различитих области.</p> <p>способност разумевања и коришћења, анализе и интерпретације порука у свим облицима традиционалних и друштвених медија: књигама, новинама и часописима, радију, телевизији и интернету.</p>

2) Да ли су следеће тврдње тачне или нетачне:

- У фокусу писмености у 20. веку била је писана форма језика. тачно/нетачно
- Различите културе немају различиту перцепцију писмености. тачно/нетачно

- Писменост се стиче само у школи и искључиво кроз формално образовање. тачно/нетачно
- Поједине врсте писмености подразумевају, односно укључују друге врсте писмености. тачно/нетачно
- Како би постигла висок степен медијске писмености, особа мора бити способна да разуме комплексне поруке пренешене путем различитих медија. тачно/нетачно.

МЕДИЈИ

ШТА СУ МЕДИЈИ?

Да бисмо разумели шта је медијска писменост, пре свега треба да дефинишемо појам медија и разумемо врсте медија.

Једна од званичних дефиниција гласи:

Медији су различити канали или начини помоћу којих се шире вести, забава, маркетиншке поруке или друге информације.

* Како бисте ви одговорили на питање: Шта су медији?

ВРСТЕ МЕДИЈА

Постоји много различитих врста медија. Појам **традиционални медији** односи се на било који метод масовне комуникације који се користио пре изума интернета, мобилних телефона и друштвених медија. Једна од најстаријих врста традиционалних медија су **штампани медији** у које спадају **новине** и **часописи**.

Како се технологија развијала, тако су се развијале и различите врсте медија. На пример, **радио** и **телевизија** су новији формати традиционалних медија. **Пошта** и **поруке на јавним местима**, у виду билборда или реклама у јавном превозу, такође су примери традиционалних медија. Традиционални медији разликују се по брзини преношења информација, количини информација коју могу пренети и публици која их конзумира.

Када се говори о брзини преношења информација до конзумента медија може се рећи да телевизија и радио имају могућност бржег преношења информација о конкретним догађајима, док је то знатно спорије када су у питању новине и часописи, у којима информације треба креирати, штампати и дистрибуирати пре него што их људи могу прочитати. Друга разлика је количина информација која се може пренети

различитим врстама традиционалних медија. На пример, поруке на јавним местима, попут билборда или реклама у јавном превозу садрже мање информација од порука у новинама и часописима, с друге стране, који читаоцима могу пружити мноштво детаљних информација. Поред тога, важно је размишљати о публици, односно о томе ко користи ове различите врсте традиционалних медија и који су њихови разлози. На пример, људи који желе да се информишу о забави, спорту или моди највероватније ће читати часописе или гледати телевизију, док ће људи који желе да чују вести вероватно читати дневне новине или слушати радио.

Једна особина која је заједничка свим облицима традиционалних медија је постојање **трошкова** и њихово **финансирање**. Традиционалне медијске поруке врло су скупе и комплексне. Ако желите да креирате медијску поруку, која ће се на пример емитовати преко телевизије, потребна је посебна опрема као и људи са одговарајућим техничким вештинама. Чак и нешто једноставно, попут рекламе на таксију, морају креирати и одштампати професионалци. Велике компаније или државне институције имају довољно финансијских средстава да креирају ефикасне медијске поруке и најчешће оне стоје иза многих медијских порука.

Рекламирање је важан део традиционалних медија и може се дефинисати као порука која се креира да би се неки производ продао. Размислите о телевизијским рекламама у којима се приказују лекови, одећа, козметика или прехранбени производи које можете купити.

Чак и друге традиционалне медијске поруке попут вести или забавних програма често садрже рекламе пре или током програма. Трошкове израде ових програма платиле су рекламне компаније. Важно је разумети да многе поруке које видимо у традиционалним медијима плаћају рекламне компаније.

Зашто је ово важно?

За развој медијске писмености потребно је размишљати о томе ко производи медијске поруке и зашто их производи. На пример, ако Ваш омиљени телевизијски програм плаћају рекламне компаније, како то мења или контролише поруке које се преносе у том програму? Када гледате неку телевизијску емисију или када угледате билборд током шетње размислите о томе колико кошта израда оваквих традиционалних медијских порука. Размислите о компанији или влади једне државе која је креирала ту поруку. Запитајте се зашто су желели да видите ову поруку.

У 21. веку традиционалне врсте медија прешле су са радија и телевизије на **интернет**. Данас милиони људи користе друштвене медије, као што су Facebook, Instagram, YouTube, WhatsApp, TikTok, Snapchat, Viber и Twitter, како би размењивали своје идеје и поруке.

Масовни медији су медији који долазе до великог броја људи. Масовни медији укључују и традиционалне и друштвене медије.

ШТА СУ ДРУШТВЕНИ МЕДИЈИ?

Најпре да дефинишемо појам друштвених медија.

Друштвени медији су веб локације и апликације које омогућавају креирање и размену медијских порука са другим људима. Ове веб локације или апликације омогућавају корисницима да креирају садржај (слике, текст или аудио и видео запис) који чини медијску поруку.

Оно што овај медиј чини друштвеним јесте могућност да корисници могу објавити сопствени садржај и поделити га са другим људима. Важне карактеристике друштвених медија су садржај који креирају корисници, двосмерна комуникација и друштвена мрежа.

Једна од најважнијих карактеристика друштвених медија и можда највећа разлика у поређењу са традиционалним медијима је могућност објављивања корисничког садржаја. Све текстуалне, сликовне и видео поруке на друштвеним мрежама креирају сами корисници. У традиционалним медијима садржај стварају велике медијске компаније или државне институције, а не корисници.

За разлику од традиционалних медија, у којима комуникација иде само у једном смеру од компанија или влада које стварају медије до корисника који конзумирају медије, друштвене медије карактерише двосмерна комуникација. Корисници друштвених медија могу међусобно да шаљу поруке како би разговарали о проблемима, овакав комуникација је јавна, па се и други људи могу придружити и поделити своја мишљења.

Трећа карактеристика друштвених медија је **друштвена мрежа** коју чине сви људи које познајете и са којима комуницирате преко интернета. Ти људи могу бити ваши пријатељи, породица, сарадници или чак пријатељи ваших пријатеља. Друштвена мрежа је нешто што не постоји код традиционалних медија.

Данас се традиционални медији мењају и постају слични друштвеним мрежама. На пример, телевизијске вести могу да имају веб страницу на којој корисници могу да коментаришу и разговарају једни с другима.

Ово је попут двосмерне комуникације друштвених медија. Поред тога, многе веб странице за традиционалне медијске компаније омогућавају корисницима да се директно повежу са својим налозима на друштвеним мрежама. На овај начин се традиционална медијска компанија може повезати са вашом друштвеном мрежом.

Вежба: Карактеристике традиционалних и друштвених медија

Пре него што наставимо даље, да направимо мали предах! Циљ ове вежбе је провера разумевања карактеристика традиционалних и друштвених медија.

Пред вама су карактеристике традиционалних и друштвених медија. Две карактеристике су већ разврстане тамо где припадају (карактеристика традиционалних медија је једносмерна комуникација, док су поруке које креирају корисници особина друштвених медија).

Ви разврстајте остале.

Традиционални медији	Друштвени медији	Карактеристике
<ul style="list-style-type: none"> Једносмерна комуникација 	<ul style="list-style-type: none"> Поруке креирају корисници 	<ul style="list-style-type: none"> Рекламирање Различити медији преносе информације различитом брзином Различити медији преносе различиту количину информација Медијске поруке креирају рекламне компаније или влада Штампани медији (новине и часописи) Радио и телевизија Рекламе на јавним местима Корисник може да објави садржај који креира

		<ul style="list-style-type: none">• Двосмерна комуникација• Друштвена мрежа• Комуникација преко интернета• Facebook• Instagram• YouTube• WhatsApp
--	--	---

КОГНИТИВНИ МОДЕЛ МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ

Џејмс Потер у књизи *Теорија медијске писмености: Когнитивни приступ из 2004. године* даје когнитивни модел медијске писмености у оквиру кога се идентификују четири главна фактора. Водитељ укратко представља овај когнитивни модел читајући податке из табеле.

Когнитивни модел медијске писмености:

Четири главна фактора					
Ток процесуирања информација	Филтрирање		Повезивање значења		Конструкција значења
Алати за процесуирање информација	Компетенције и вештине Основне компетенције: препознавање референта, препознавање обрасца, повезивање дефиниција, развој компетенција, асоцијације вишег реда; Вештине медијске писмености: анализа, евалуација, груписање, индукција, дедукција, синтеза и апстракција.				
Мотивисане одлуке	Персонални локус				
Структуре знања	Утицај медија	Садржај медија	Производња медија	Реални свет	Свест о себи

Персонални локус је термин који се односи на место у људском мозгу у коме се доносе одлуке у вези са процесуирањем информација.

КАКО ПОСТАТИ МЕДИЈСКИ ПИСМЕН?

Људи у 21. веку окружени су великим бројем информација које добијају преко друштвених мрежа, интернета, телевизије или новина. Медијска писменост омогућава разумевање информације и разумевање процеса како се и зашто информације шире.

Циљ изучавања медијске писмености је да се младима помогне да критички мисле кроз алате и праксе које су постале њихово свакодневно окружење. Медијска писменост подстиче ученике да критички размишљају о медијским порукама, што се у дигиталном окружењу све мање ради, а реаговање публике своди на површност. Суштина медијске писмености је да омогући активну и партиципативну наставу која оснажује ученике да буду одговорнији у процесу учења.

* Како бисте ви одговорили на ово питање?

ЗАШТО ЈЕ МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ ВАЖНА?

Поново долазимо до питања: Зашто је медијска писменост важна? Шта ви мислите? Како бисте објаснили неке (својим ученицима, пријатељима, окружењу) зашто је важно бити медијски писмен? Чему нас учи медијска писменост? Шта све укључује медијска писменост у 21. веку?

Медијска писменост нас учи како да:

- размишљамо о информацијама, (како да их интерпретирамо, разумемо);
- поставимо права питања;
- доносимо боље одлуке;
- разумемо извор информације;
- тумачимо различите врсте медија;
- разликујемо чињенице од мишљења/фикције;
- сагледамо различите перспективе/гледишта и
- успоставимо везу између нових и старих идеја.

Писменост у 21. веку укључује:

- аналитичке, односно, деконструкционе вештине и
- продуктивне, односно, конструкционе вештине.

Када се анализа комбинује са креативношћу, теорија се повезује са применом и тиме омогућава ученицима да уоче и изразе научено у узајамно повезаном и природном процесу у коме се обе активности узајамно обогаћују.

Вежба: Анализа (деконструкција) и продукција (конструкција)

Да сумирамо! Покушајте да препознате које од наведних активности се односе на анализу (деконструкцију), а које на продукцију (конструкцију). Потребно је да активности превучете у табелу којој припадају.

Овом вежбом уочавамо међусобни однос анализе и продукције и карактеристичне активности за један, односно други процес.

Анализа (деконструкција)	Продукција (конструкција)	Активности
<ul style="list-style-type: none"> Разликовање предности и недостатака различитих медија и медијских порука. 	<ul style="list-style-type: none"> Уношење звучних ефеката у причу или сцену неког драмског комада 	<ul style="list-style-type: none"> Идентификација фактора који се налазе у новинарским ставовима. Упоредивање и супростављање различитих техника убеђивања. Анализирање улоге графике, звучних ефеката, музике и дијалога у медијским порукама. Идентификација перспектива и различитих гледишта садржаних у вестима и информативним медијима. Резимирање разлика између генерализација и стереотипа. Креирање дигиталних фотографија с циљем испитивања елемената визуелног језика. Писање приче из одређене перспективе.

		<ul style="list-style-type: none"> • Креирање рекламне кампање за циљну публику. • Бирање и распоређивање информативних прича за информативне емисије (вести). • Појединачни и групни истраживачки пројекти; на пример, како пол и узраст ученика утичу на одабир филмских жанрова.
--	--	--

АНАЛИЗА МЕДИЈСКОГ ДИСКУРСА

Основни циљ анализе медијског дискурса јесте деконструкција значења медијске поруке и одатле критичко преиспитивање циљног контекста.

У том смислу, кључна питања за деконструкцију медијске поруке:

- Ко креира медијску поруку (појединац, држава, нека компанија)?
- Да ли ми је ова медијска порука привукла пажњу и зашто?
- Које речи или слике се користе у овој медијској поруци и зашто?
- Које технике су коришћене да привуку моју пажњу?
- Која је сврха ове медијске поруке и коме је намењена?
- Како други људи могу ову поруку разумети?
- Да ли би неко други протумачио ову медијску поруку на другачији начин од мене?
- Који стил живота је представљен у медијској поруци?
- Која гледишта и вредности су укључене или изостављене из ове поруке?
- Зашто је послата ова порука?

Ова питања нису искључиво везана за гледање телевизије или интерпретацију порука које добијамо преко мобилног телефона.

Критичко мишљење, као основа медијске писмености, помаже нам да се снађемо у свим сферама живота, на пример у учионици или на послу.

Пет кључних концепата у процесу деконструкције медијских текстова

Кључне речи	Пет кључних питања	Пет суштинских концепата
АУТОРСТВО	Ко је написао ову поруку?	Све медијске поруке су „конструисане“.
ФОРМАТ	Које креативне технике се користе како би се привукла моја пажња?	Медијске поруке конструисане су употребом креативног језика са сопственим правилима.
ПУБЛИКА	Како различити људи могу ову поруку разумети другачије од мене?	Различити људи доживљавају исту медијску поруку на различит начин.
САДРЖАЈ	Које вредности, животни стилови и гледишта се приказују или изостављају из ове поруке?	Сваки медиј има уграђене вредности и тачке гледишта.
СВРХА	Због чега се ова порука шаље?	Већина медијских порука је креирана са циљем да оствари профит и/или моћ.

Вежба 1: Тачно / Нетачно

Прочитајте следеће тврдње и покушајте да одредите да ли су тачне или нетачне:

1. Пошта и поруке на јавним местима, у виду билборда или реклама у јавном превозу, примери су традиционалних медија. тачно/нетачно
2. Традиционалне медијске поруке врло су скупе и комплексне. тачно/нетачно
3. Масовни медији укључују само традиционалне медије. тачно/нетачно
4. Све текстуалне, сликовне и видео поруке на друштвеним мрежама креирају медијске компаније или влада једне државе. тачно/нетачно
5. Препознавање референта, повезивање дефиниција и асоцијације вишег реда су вештине медијске писмености. тачно/нетачно

Вежба 2: Попуните празнине датим речима.

перспективе	извор	чињенице
одлуке	информацијама	питања

Медијска писменост нас учи како да:

- размишљамо о _____,
- поставимо права _____;
- доносимо боље _____;
- разумемо _____ информације;
- тумачимо различите **врсте** медија;
- разликујемо _____ од мишљења/фикције,
- сагледамо различите _____/гледишта и
- успоставимо **везу** између нових и старих идеја.

Вежба 3: Повежите пет кључних концепата (датих као кључне речи) у процесу деконструкције медијских текстова са одговарајућим питањима. Уколико нисте сигурни користите теоријске поставке које су претходно дате.

Кључне речи	Пет кључних питања
АУТОРСТВО	Ко је написао ову поруку?
ФОРМАТ	Које креативне технике се користе како би се привукла моја пажња?
ПУБЛИКА	Како различити људи могу ову поруку разумети другачије од мене?
САДРЖАЈ	Које вредности, животни стилови и гледишта се приказују или изостављају из ове поруке?
СВРХА	Због чега се ова порука шаље?

ГЛОСАР (ПОЈМОВНИК) МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ

Претходни увод у медијску писменост, у коме је било речи о томе шта су медији, врстама медија и њиховим карактеристикама, моделима медијске писмености, анализи медијског дискурса, као и о томе како постати медијски писмен те зашто је медијска писменост важна, може се сумирати следећим:

- ✓ Писменост више није само читање и писање.
- ✓ Медијска писменост је способност приступа, анализе, и вредновања медијских порука као и вештина слања порука посредством медија!
- ✓ Када размишљамо о писмености, мислимо на читање и писање, али данас значење делимо и кроз друге симболе и облике, слике, видео, видео игре, интернет, друштвене мреже.
- ✓ Дакле, медијска писменост, у најкраћем, јесте способност критичког анализирања, али и стварања медија у различитим облицима.

Покушајте да за пет минута наведете што више појмова и термина у вези с медијском писменошћу, који су заступљени у овом приручнику (или уопште у животу!)

Вежба 1:

Ово је вежба која захтева мало више времена и пажње, али је корисна како за наставнике тако и за ученике. Она се може прилагодити образовним потребама предмета и применити у различитим ситуацијама, у зависности од циља учења. Циљ вежбе је креирање појмовника медијске писмености.

У дати формулар за креирање *Глосара (појмовника) медијске писмености* потребно је да упишете најмање 20 појмова (термина) који су у вези с медијском писменошћу. Размислите који су појмови најважнији за ваше ученике, односно које појмове на датом узрасту ваши ученици треба да знају и да разумеју њихово значење. Пронађите адекватне дефиниције и објашњења за појмове и термине које сте одабрали. Илуструјте употребу одабраних појмова и термина одговарајућим контекстом (реченицом). Док радите вежбу, размишљајте о узрасту ученика којима предајете.

Нпр. *друштвене мреже* - врста интернет сервиса који повезује људе широм света, а могу се јављати у облику платформе, прозора или веб-странице... Према резултатима истраживања старија популација више користи *Фејсбук*, као друштвену мрежу, а млађа *Тик Ток* и нове друштвене мреже.

Покушајте да поређате лескичке јединице по азбучном реду.

<i>Глосар (појмовник) медијске писмености</i>			
	Термин	Дефиниција	Пример реченице
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			

15.			
16.			
17.			
18.			
19.			
20.			

* Критеријуми за самоевалуацију:

- ✓ број идентификованих појмова и термина;
- ✓ повезаност појмова и термина са медијском писменошћу;
- ✓ квалитет дефинисања одабраних појмова и термина;
- ✓ квалитет примера којима се илуструје употреба одабраних појмова и термина;
- ✓ оригиналност.

Дефиниција термина у вези са медијском писменошћу садржи концепт који недвосмислено указује на то шта се садржаном информацијом жели постићи. Истовремено, она је и алат за деконструкцију те информације. На пример, термин *пропаганда* потиче од латинске речи *propagare*, што у преводу значи ширење, распростирање. Интересантно је да овај термин готово да није био познат све до почетка 19. века. Према многим изворима, појава овог појма, у значењу под којим га данас подразумевамо, везује се за 1622. годину и то за папу Грегора XV и успостављања *Congregatio de Propaganda Fide*, посебног тела католичке цркве. Ово тело, састављено од кардинала и високих црквених достојанственика, имало је задатак да организовано и ефикасно шири католичку веру. Да би била успешна свака пропаганда мора да задовољи неке основне предуслове који су чврсто повезани са социолошким и психолошким аспектом људи и принципима организације и функционисања људског друштва у целини.

ТЕРМИНИ У ВЕЗИ СА МЕДИЈСКОМ ПИСМЕНОШЋУ И ЊИХОВЕ ДЕФИНИЦИЈЕ:

Пропаганда	је форма комуникације путем медијских објава са главним циљем да се утиче на ставове одређене публике у вези са неким питањем или гледиштем.
Спин	је манипулација којом се неке особе, догађаји или производи чине много бољим (или много горим) него што то стварно јесу.
Медијске поруке	су све поруке у медијима су конструисане, односно створене од стране појединаца. Оне представљају стварност, али нису стварност; имају специфичан језик који укључује естетику и реторику, те формат. Оне представљају ставове и вредности оних који су медијску поруку саставили.
Цензура	је контролисање садржаја (од стране државе) који се јавно износи, објављује, емитује или на неки други начин дистрибуира.
Конвергенција	је процес спајања и интеграције појединачних техника комуникације (штампа, радио, телевизија, web) у дигиталне мултимедијалне системе комуникација.
Конотација	је значење или идеологија повезана са медијским текстом, или значење и вредносне оцене које тексту додаје публика.
Денотација	је опис медијског текста који указује на уобичајено, примарно, очигледно значење.

* Покушајте да пронађете неке занимљивости о терминима везаним за медијску писменост, нпр. шта дословно значи *спин* или када је званично први пут уведена *цензура* и ко ју је увео...

РАЗВОЈ МЕДИЈА

ЕВОЛУЦИЈА МЕДИЈА – ОД ПРАИСТОРИЈЕ ДО „МЕДИЈСКОГ ПРАСКА“

Први облици медија и медијских комуникација могу се наћи још у периоду праисторије, када настају први облици уметности. Сматра се да је уметност, пре него што је означена као таква, превасходно била средство којим су се преносиле поруке и информације, а њен уметнички карактер је била тежња пошљаоца да поруку што боље креира и ефикасно пренеси. Човек је користио уметност како би слао жељене поруке које су имале своју сврху. У Сумеру настаје прво писмо, клинасто, што је довело и до појаве писара. И у Месопотамији и у Египту грађене су палате и храмови монументалних размера, с циљем приказивања снаге и моћи владара и саме нације. Примери тога су храмови у Карнаку и Луксору и палата Саргона Другог. У овој палати су пронађени и рељефи који су имали комуникативну намену, јер су подробно описивали све победничке походе Асирске војске. Осим рељефа и статуе фараона у Египту су слале снажну поруку да су владари-фараони као богови. Портрети припадника виших класа нису смели да представе човека онаквим какав он заиста јесте, већ онаквим какав би он требало да изгледа.

23

Шове - пећина у јужној Француској у којој је пронађено најстарије пећинско сликарство које се процењује на око 35.000 година старости. У њој су поред стандардних представа коња и бизона осликани и предатори (пећински лав, медвед, соко, пећинска хијена и пантер).

Стари Грци су умеће говора подигли на један посебан ниво, развијајући дисциплину која се назива говорништво, односно беседништво или реторика, што у основи представља први организовани медијски облик. Вештина говора код старих Грка посебно је долазила до изражаја у скупштини Атине, у беседама грчких политичара и филозофа на Агори, у представама које су се одржавале у отвореним амфитеатрима, као и у такмичењима у говорништву.

24

Прве сјајне примере грчког говорничког умећа налазимо код Хомерових јунака Ахилеја, Хектора и Одисеја. За Хомера је речитост, као и песништво било дар богова. С уздизањем демократских полиса говорништво се јавља као структурисан медиј кроз који су доношене политичке и судске одлуке и кроз који су филозофске идеје развијане и ширене. Говорништво је увежбавано и стилски уобличавано. Сократ

је био уверен да су талент и вежба најважнији за развијање способности говорништва, а књижевност и позориште су били медији путем којих је владајућа класа стварала публицитет и креирала пропаганду за сопствене потребе, али и за потребе државе и нације. Линија преноса циљаних порука је ишла од наручилаца (вишег staleжа), преко песника и писаца који су формулисали поруке, до хорских певача и позоришних представа, који су порукама давали дифузни ефекат. Методе којима су путем говора Грци некада *убеђивали* јавност актуелне су и данас као моћно средство у бројним расправама, политичким, научним и сл.

* Како се у време старе Грчке стварао публицитет Олимпијским играма и вршило информисање јавности о њиховом одржавању?

Реторика, уметност, архитектура, вајарство и сликарство имају значајну улогу у комуникацијама у **старом Риму**. Најпознатији римски реторичар је био Марко Тулије Цицерон, римски државник, теоретичар политике, правник и филозоф, који је сматрао да све може послужити у корист државе. Други, поред Цицерона, значајан реторичар био је Марко Фабије Квинтилијан, римски адвокат, професор и теоретичар реторике, који је сматрао да само честит човек може бити добар говорник.

26

Поред монументалних храмова и палата, као средства за величање моћи империје, важну улогу у преносу порука имали су и славолуци (тријумфалне капије) који нису подизани само у Риму, већ и у његовим провинцијама. Након победа остварених у бројним ратовима, војсци су организовани тријумфални дочеци који су подразумевали свечаности уз присуство народа и обавезан пролазак кроз лучни пролаз славолука. Овакве поруке нису изазивале само осећај националног поноса, већ су имале и ефекат застрашивања непријатеља. Осим тога, слике и статуе, затим организоване гладијаторске борбе, коњичке трке на хиподромима, позоришта, циркуске представе, имали су веома важну улогу у преношењу недвосмислених порука. Сви ови садржаји били моћна медијска стратегија старог Рима, коју су усвојиле бројне цивилизације након пада Римског царства, а која представља једну од најкоришћенијих медијских стратегија и у савременом добу. Наведени медији су имали улогу да забаве јавност и на тај начин јој скрену пажњу са свакодневних проблема. Управо из тог разлога настала је изрека *Panem et Circenses* (*Хлеба и циркуса*, односно *Хлеба и игара*).

27

Средњи век је донео даљи развој медија и медијских комуникација, пре свега кроз уметност Византије и уметничке периоде романике, готике и ренесансе. Католичка црква и богата аристократија финансирају уметнике који заузврат путем уметности креирају публицитет за њихове потребе. Медијска порука која се слала јавности је имала за циљ импресивно представљање званичних личности које захтевају поштовање и уважавање народа. У касном средњем веку долази до смањивања отпора према писму и његовог постепеног продирања у свакодневни живот Европе, што је за последицу има развој књижевности. Важну комуникациону улогу овог времена су имали илустровани рукописи, попут, Таписерије из Бајеа, на којој је живописно приказано норманско освајање Енглеске 1066. године. Њена посебност лежи у томе што представља осликану причу на платну дужине око 70 метара, што би данас представљало филм као моћан медиј за приказивање важних догађаја. Истовремено, она је значајна и због свог визуелног ефекта који изазива, будући да је због слабе писмености то био једини канал путем кога се могла примити информација и створити публицитет.

28

Један од најзначајнијих догађаја са аспекта медија и медијских комуникација одиграо се средином 15. века када је **Јохан Гутенберг** направио штампарску машину са покретним словима. Овај проналазак условио је настанак штампаних медија (књига, памфлета, плаката, летака, новина и часописа).

Настанак ових медија покреће се једно сасвим другачије поглавље у оглашавању, пропаганди, ширењу утицаја, информисаности, али и о развијању свести о значају медија. Многи владари су своју славу у великој мери догодили штампи, а информације су стављене у руке јавности у облику штампане речи.

У првој половини 19. века настаје прва новинска агенција, као медиј који ће својим карактеристикама донети револуцију у области медија и медијских комуникација. Прву новинску агенцију на свету основао је Шарл Авас 1835. године у Паризу, којој је дао своје презиме, а која је данас позната под називом *AFP-Agence France Presse*. Деценију касније, тачније 1848. шест њујоршких листова основало агенцију *Harbour news asociation*, данас светски позната америчка агенција AP- Associated Press.

29

Двадесети век доноси даљи развој медија што је условило и развој медијских комуникација, а у оквиру њих и медијских стратегија. На темељима штампаних медија, новинских агенција али и бројних достигнућа у области технике и телекомуникације настају и медији, попут, радија и телевизије. На тај начин формиран је концепт традиционалних медија. Још веће могућности у области медија и медијских комуникација донео настанак савремених медија који бујају развојем интернета и друштвених мрежа. Када говоримо о 21. веку, нисмо сигурни куда нас развој медијске, и уопштено, технологије може одвести, будући да се сваког тренутка дешава „медијски прасак“, а информације се преносе брже од трептаја ока.

Вежба 1: Квиз – еволуција медија

Овај занимљив квиз се састоји од осам питања о различитим врстама медија и о томе како су се медији мењали током историје.

По чему су познате пећине Ласко у Француској и Алтамира у Шпанији?

- а) по пећинском сликарству
- б) по магијским ритуалима
- ц) по првом писму

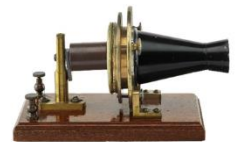
Име најстарије књиге у историји човечанства је:

- а) Илијада (8. век пре нове ере)
- б) Еп о Гилгамешу (између 2700. и 2650. године п. н. е.)
- ц) Хамурабијев законик (1754. године п. н. е.)

Ко је изумео телефон?

- а) Александар Грејем Бел
- б) Гулиелмо Маркони
- ц) Томас Едисон

Када је настала кабловска телевизија?

- а) 40.-их година 20. века
- б) 70.-их година 20. века
- ц) 90.-их година 20. века

Колико корисника има на Facebook-у 2020. године?

- а) 2.15 милијарди
- б) 1.69 милијарди
- ц) 958 милиона

Инстаграм је апликација која корисницима омогућава

- а) размену видео материјала
- б) размену микро-текстуалних уноса
- ц) обраду и дељење фотографија

Колико прегледа има најгледанији видео на Јутјубу?

- а) преко 7 милијарди
- б) преко 5 милијарди
- ц) преко 3 милијарде

Које је проналазак омогућио настанак мас-медија?

- а) штампарска машина
- б) телевизија
- ц) интернет

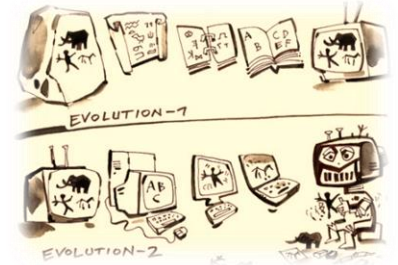

Вежба 2: Временска линија

Циљ вежбе јесте сагледавање еволуције медија и промена до којих се дошло у свету медија током њиховог развоја.

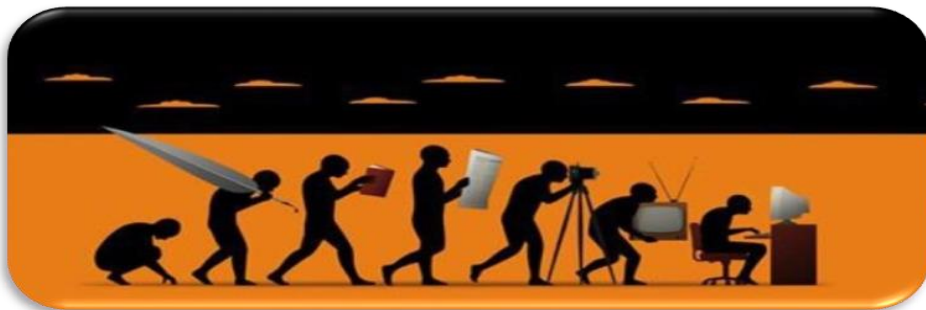
Креирајте временску линију еволуције медија.

Користећи проверене изворе на интернету, енциклопедије или неке друге изворе који су вам доступни, повежите дате медијске формате са веком/годином када су настали. (Уколико желите, за креирање електронске временске линије можете користити апликацију [https://time.graphics/.](https://time.graphics/))

МЕДИЈСКИ ФОРМАТ	ГОДИНА НАСТАНКА
записи на глиненим плочицама	1430-их година
папирус	6. век пре нове ере
рукописи	
штампарска машина	1600-их година
поштанске услуге	1830-их година
новине	
телеграф	1870-их година
телефон	1880-их година
филм	
радио	1900-их година
аматерски радио	почетак 20. века
телевизија	
кабловска телевизија	1920-их година
интернет	1940-их година
Email	1960-их година
Google	
Facebook	1970-их година
YouTube	1998. године
Twitter	
Паметни телефон	2004. године

WhatsApp	2005. године
таблет	
Instagram	2006. године
Snapchat	2007. године
	2009. године
	2010. године
	2010. године
	2011. године
	око 2015. године
имерзивно новинарство и информисање /новинарство у виртуелној реалности	3000. година пре нове ере
	2400. година пре нове ере
	1. век нове ере

30

* Питања за размишљање

Да ли нешто на овој временској линији представља изненађење?
 Какав је ефекат брзих промена и иновација у свету медија?
 Шта се може очекивати од медија у будућности?

МОЈЕ МЕДИЈСКО ОКРУЖЕЊЕ

Ова тема отвара питања о томе на који начин друштвени медији утичу на креирање слике о некој особи, а посвећена је и процесу рефлексije, односно слици коју други људи стичу о нама на основу наших медијских навика на друштвеним мрежама. Бави се и питањем емоција, бољим разумевањем медијске поруке и заштитом од манипулација.

* Покушајте да урадите један експеримент! Изаберите неку особу (то може бити неко кога познајете или не познајете, нека јавна личност из света уметности, спорта и сл.) и упишите његово име у Гугл претраживач или на неку од друштвених мрежа (Фејсбук, Инстаграм, Твитер итд.). Погледајте профил особе коју сте изабрали. Како бисте представили ту особу? Шта њене/његове навике на друштвеним мрежама говоре о њој/њему?

А сада погледајте своје медијске навике на друштвеним мрежама? Какав утисак се може стећи о вама на основу тога?

Размислите шта је циљ овог експеримента!

Често нисмо свесни свих информација које делимо (места која смо посетили, фотографија које смо објавили), а друге особе на основу њих стварају слику о нама.

Вежба: Колико медија постоји у Србији?

Можете ли да претпоставите колико медија постоји у Србији?

Повежите бројеве са десне стране са одговарајућом врстом регистрованих медија у Србији.³¹

Укупан број регистрованих медија	244
Штампани медији	333
Сајтови (интернет портали)	751
Радијске станице	937
ТВ канали	2508
Агенције (сервиси)	28

* Ово је број регистрованих медија. Укупан број сигурно већи, јер постоји велики број медија који нису званично регистровани. Ово се посебно односи на онлајн медије који су често регистровани и у другим државама.

Да ли ове бројке представљају изненађење?
У каквом су односу број медија и број становника у Србији?

Савремена стварност је медијатизована, прожета и условљена медијима. Медији су у нашим животима константно, без изузетног труда и специфичног начина живота готово је немогуће избећи утицаје који медији имају на нас. Бројна истраживања показују да проводимо више времена уз медије него у сну. Да ли то треба да нас забрињава? Да ли би требало да научимо да водимо рачуна о времену проведеном уз различите врсте медија онако како водимо рачуна о конзумирању шећера, алкохола, цигарета и свим другим стварима које лоше утичу на наше здравље?

Вежба: Колико времена проводим уз медије

Циљ вежбе је објективно сагледавање укупног времена које се проводи уз медије.

Покушајте објективно да сагледате колико сати дневно проводите уз медије (имејл, фејсбук, радио, ТВ, итд.) и који садржај конзумирате на свакој платформи.

Нпр. На путу до посла слушате радио у колима или проверавате имејл у аутобусу, читате вести итд. Наведите све чега се сетите. Обратите пажњу да укључите све медије, а не само вести. Када наведете колико минута радите одређену активност у току дана, саберите број сати за сваку од целина и израчунајте укупан број сати. Потом, испод табеле, наведите оквиран број лајкова и дељења на дневном нивоу.

* Напомена: Може се догодити да добијете резултат који је већи од 24 сата или од времена током ког сте будни – разлог томе јесте што често симултано користимо два медија (нпр. слушамо музику и претражујемо нешто на интернету).

Врста медија	Садржај	Време проведено конзумирајући садржај (минути)	Укупно:
Новине и часописи	Вести		
	Стручни или научни часописи		
	Књиге		
	Хобији и забава		
	Остало		
Радио	Вести		
	Радио емисије		
	Музика и забава		
	Остало		
Телевизија	Вести		
	Музика и забава		
	Образовни програми		
	Политика		
	Филмови		
	Дебатне емисије; гостовања		
	Спорт		
	Остало		
	Вести		
	Претрага информација		

Интернет	Образовни садржај	
	Музика	
	Забава	
	Остало	
Друштвене мреже	Instagram	
	Facebook	
	Snapchat	
	Twitter	
	Viber/ WhatsApp	

Резултат: Укупно: _____

Колико пута дневно нешто лајкујете ('like')? _____

Колико пута дневно нешто поделите ('share')? _____

* Након добијених резултата шта запажете? Да ли уочавате неке трендове у својим навикама којих нисте били свесни? Да ли вас је нешто изненадило?

ОСЕЋАЊА

Сви смо искуствено упознати са утицајем медија на наша осећања. Искуство нам говори да готово све медијске поруке имају исти циљ – да изазову одређену емоцију. Подразумева се да неће свака медијска порука изазвати емоцију исте врсте и једнаког интензитета код сваког конзумента. То зависи од садржаја и форме дате поруке, али и од особе

која прима ту поруку.

Како доживљавамо емоције приликом коришћења различитих медија? Да ли ми уопште можемо да контролишемо и управљамо сопственим емоцијама приликом конзумирања различитих садржаја? Зашто су питања емоција у односу на медијско окружење важна?

Ми живимо у посредованој култури, у којој утицај медија све више поприма обриси једносмерне комуникације у којој је изричита улога медија да обликују јавност, рачунајући на емоцију, време, осећања и дириговане потребе циљне групе којој се обраћају. Стога, веома је важно да наша „емоционална писменост“ и медијска писменост буду комплементарне једна према другој.

Вежба: Осећања

Овом вежбом се показује колико емоције утичу на начин на који „обрађујемо“ медијске садржаје.

Пред вама ће се отворити низ фотографија. Потребно је да их пажљиво погледате и забележите која осећања она изазива у вама.

1)

Како се осећате када видите Јоду³²?

2)

Како се осећате када Београд упоређују са Чернобиљом³³?

3)

Како се осећате када видите ову насловницу часописа Тајм³⁴?

4) Погледајте видео на овом линку и опишите како се осећате док га гледате <https://youtu.be/GX9izd37hB8>³⁵.

Вежба 2: Наведите сва осећања којих можете да се сетите.

* **Осећање** је сложено психофизиолошко искуство, односно стања ума који је под унутрашњим и/или спољашњим утицајима. То је афективни аспект свести који се испољава као један од основних унутрашњих доживљаја радости, туге, пријатности и сл.

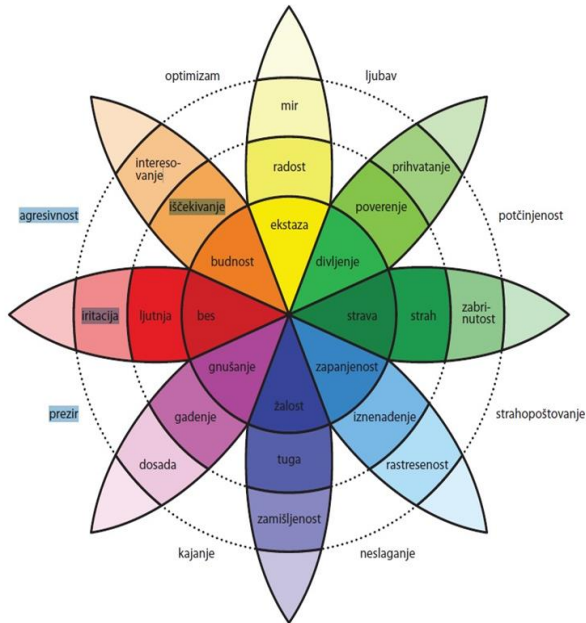
Да ли знате које су примарне емоције?

ПРИМАРНЕ ЕМОЦИЈЕ

Реч *емоција* датира из 16. века када је адаптирана од француске речи *émouvoir*, са значењем *узбудити*. Амерички психолог Пол Екман је 1972. године указао на седам примарних емоција: бес, страх, презир, гађење, туга, изненађење, и срећа. Примећено је да су то универзалне емоције пошто се у фацијалној

експресији налазе у свим културним срединама те се закључило да су урођене. Битне карактеристике примарних емоција → јављају се рано у животу; ситуације које их изазивају су релативно једноставне; културно су универзалне; јављају се и код људи слепих од рођења; лако се идентификују на основу израза лица; имају специфичну органску основу; већина њих се може идентификовати и код животиња, посебно код виших примата.

ПЛУЧИКОВ ТОЧАК ЕМОЦИЈА

Амерички психолог Роберт Плучик је дуги низ година изучавао тему емоција. Дошао је до закључка да постоји осам примарних емоција: бес, страх, туга, гађење, изненађење, ишчекивање, поверење и радост. Како би лакше схватили комплексни систем емоција и све његове компоненте Плучик је осмислио визуелни модел тзв. “точак емоција”. Он се састоји из 3 основна елемента: боје, нивои и међусобне везе. Свака емоција има своју боју, са интензитетом емоција мења се и интензитет боја. Точак емоција има више слојева и димензија, како се крећемо ка средини точка, интензитет емоција и боја расте, а опада према ободу тј. крају точка. Плучик подржава тезу да емоције, саме по себи, нису ни добре ни лоше, али све су неопходне

и имају специфичне функције које промовишу преживљавање и прилагођавање.

„ПРЕПОЗНАЈ И ОБУЗДАЈ!“

Вести и медији могу учинити да осетимо одређене емоције (туга, изненађење, збуњеност). Уколико застанете и промислите о својим емоцијама, то вам може помоћи да боље разумете вести и медије које гледате и да избегнете могућност да поверујете у садржај који можда није истинит. Овај принцип се назива „Препознај и обуздај“, а име је добио по др Дену Сигелу, научнику у области неуробиологије. Уколико пронађете речи које описују ваше емоције, активираће вам се део мозга који вам омогућава да успоставите менталну контролу и да сами себе обуздате. Тако бирате да ли ћете реаговати на нешто или не.

- * Да ли сте се некад сусрели са примером садржаја који је поделио неко кога знате, а изазвао је снажну реакцију у вама?
 Како сте реаговали?

Вежба: Точак емоција

Циљ ове вежбе јесте уочавање какве емоције вести и медији изазивају у нама.

Потребне је кликнете на линкове који су вам дати и пажљиво прочитате вест по вест. Обратите пажњу на наслове садржаја и пратеће фотографије. Код сваке вести застаните и запитајте се како се осећате. Уколико не можете да именујете осећање, консултујте точак емоција. Запишите назив осећања.

- 1) https://www.b92.net/zivot/vesti.php?yyyy=2020&mm=06&dd=23&nav_id=1699143
- 2) <https://www.danas.rs/drustvo/info-park-policaјci-fizicki-napadali-izbeglice-i-migrante-u-centru-beograda/>
- 3) <https://www.telegraf.rs/jetset/holivud/3283929-kim-kardasijan-dozivila-sok-njen-petogodisnji-sin-se-sam-osisao-ona-objavila-fotku-sta-je-uradio>
- 4) <https://www.blic.rs/biznis/moj-novcanik/plate-u-prosveti-nastavljaju-da-rastu-brnabic-u-2021-sprovođenje-zakona-o-platnim/yze7r1t>
- 5) <https://www.rts.rs/page/magazine/ci/story/501/zanimljivosti/1938752/divna-prijateljstva-divljih-zivotinja-i-ljudi.html>

- * Погледајте шта сте записали па размислите о следећем:

Да ли бисте неки од наслова поделили са пријатељима или породицом? Зашто *да* или зашто *не*? Да ли сте на неке наслове бурно реаговали? Ко би желео вашу бурну реакцију? Ко има користи од тога?

Занимљивост!

Да ли сте знали да већина нас има периферни вид који се протеже од 180 до 270 степени. Услед хроничног стреса и са дозама повремених стреса, наш вид се може смањити за 30 степени. Наш мозак и емоције функционишу као отворени систем што значи да стално шаљемо различите поруке које утичу на наш организам у целини.

Направите експеримент и посматрајте реакцију: Крените да се смејете, искрено и из срца и пратите ефекат код ваших саговорника! Крените да се мргодите и пратите реакцију ваших саговорника!

Шта запажете?

ЈЕДАН ДОГАЂАЈ – ВИШЕ ПРИЧА

Шта су чињенице, а шта мишљења? О томе је претходно било речи. Активности обухваћене овом темом, путем различитих садржаја, показују како се ти садржаји користе у сврхе информисања или убеђивања, како се на основу датих теоријских поставки одређује врста садржаја, а посебан акценат је стављен на уочавање и прављење јасне разлике између чињеница и мишљења.

Вежба: Вакцине

Пред вама су линкови два чланка исте медијске куће. Прочитајте их па процените који чланак представља пример убеђивања, а који чланак пример информисања? Размислите о томе шта вас је навело да донесете ту одлуку.

* Овакав тип вежбе се може прилагодити и раду са ученицима, а за потребе њене израде може се користити стручна предметна литература.

Чланак А: <http://www.politika.rs/scc/clanak/471721/%D0%A2%D1%80%D0%B8-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D0%BE-%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B5>

Чланак Б: <http://www.politika.rs/scc/clanak/469973/SZO-odobrila-vakcinu-Fajzer-Bionteh-za-hitnu-upotrebu>

Примарни циљ информисања није да увери људе него да им помогне да сазнају стварност (информисање као нуспродукт).

Убеђивање користи многобројне информативне елементе како би уверио људе у нешто и подстакао их на акцију. Информација се користи инструментално.

Вежба: Један догађај – више прича

Пред вама је неколико догађаја који су се десили у претходном периоду (вакцинација, откривање споменика Стефану Немањи, инаугурација Џозефа Бајдена, Новак Ђоковић – победа на Вимблдону или неки пораз и сл.). Изаберите један и истражите га. Бележите своја открића попуњавајући дати образац.

Циљ ове вежбе јесте да покаже како се перцепција једног истог догађаја разликује у зависности од тога ко га перципира.

* Активност је погодна за различите облике рада са ученицима – игру улога, размену, дискусију и сл.

Образац: Један догађај – више прича

Изабрани догађај: _____

Врста медија:		
Датум:		
Садржај:		
Језик:		
Фотографије:		
Звук:		

Наша емотивна реакција на догађај (осећања)		
Да ли верујемо у истинитост тог догађаја?		
Творац медија жели да верујемо да...		
Које информације недостају?		

Питања за размишљање:

- Како би медији пренели овај догађај?
- Који језик би користили?
- Које слике или наслове би можда били коришћени?
- Како би извештај био структуриран?
- Како би био говор тела извештача? А глас?

СВРХА САДРЖАЈА У ОДНОСУ НА ВРСТУ

Медији представљају драгоцен канал информација. Када се посматра сврха садржаја медија, једино је извештавање вид информисања, остале врсте садржаји (мишљење, оглашавање, друштвено оглашавање, ПР, пропаганда) су вид убеђивања.

ВРСТА САДРЖАЈА:	ВИД:	СВРХА:
ИЗВЕШТАВАЊЕ	ИНФОРМИСАЊА	ДА ИНФОРМИШЕ
МИШЉЕЊЕ	УБЕЂИВАЊА	ДА УТИЧЕ (НА ОНО ШТО ВЕРУЈЕТЕ)
ОГЛАШАВАЊЕ		ДА УТИЧЕ (НА ОНО ШТО КУПУЈЕТЕ)
ДРУШТВЕНО ОГЛАШАВАЊЕ		ДА УТИЧЕ НА ТО КАКО ЋЕТЕ ДА СЕ ПОНАШАТЕ
ПР		ДА УТИЧЕ КАКО ЋЕТЕ ДА РАЗМИШЉАТЕ О НЕКОЈ КОМПАНИЈИ
ПРОПАГАНДА		ДА УТИЧЕ ИЛИ НАМЕТНЕ НЕКИ ПОЛИТИЧКИ СТАВ, ИЗБОР ИТД.

Став аутора је једино код извештавања неутралан, док је код осталих врста садржаја позитиван или негативан!

Вежба: Врста садржаја

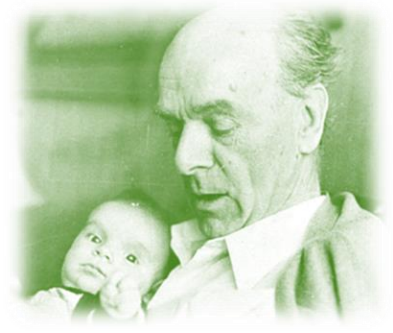
Понуђене су три врсте медијског садржаја. Покушајте да препознате о којој се врсти садржаја ради³⁶. Уколико се двоумите консултујте табелу изнад.

1) Интервју са унуком Меше Селимовића

Аутор: Анђелка Петровић

03/12/2017

Пре две године предавала сам четвртацима, мом чувеном 4ц, а ко није предавао српски матурантима, тај не зна шта је патња – лектире обимне, школска година кратка; ђаци, кад се не спремају за факултет, за анализу, за физику, за такмичење, за 18. рођендан, за матурски рад, за матурски бал, сврате понекад и на час. И читали би они, није да не би, али кад!? А пред нама, само капиталци – Андрић, Меша, Ками, Гете, Достојевски, Ћосић... Да се ухватиш за главу и почнеш да плачеш од муке и једа што ће толика лепота проћи поред њих, ни очешати их неће. Углавном, одлучим да се не предам тако лако. Некако их нахватам на фору да је *Проклета авлија* мала, па је прочитају. За Камија се нисам много мучила, довољно је било да поменем егзистенцијализам, бунтовништво и, наравно, мали број страна и нађе се критична маса која прочита довољно да на часу не причам само ја. Дођосмо до Меше. Шта да радим сад!? Кренем изокола, прво одгледамо филм, па одемо у Народно позориште (а позориште је, из мени непознатих разлога, за 4ц била Његошева веља крушка – никако да прогутају позоришни мамац!) и одгледамо одличног Николу Ристановског у улози Ахмеда Нурудина. Из неког разлога, мени то не буде довољно. У ствари, неки разлог је била моја вера и нада да ће прочитати *Дервиш и смрт* ако им оставим још мало времена. Тако почнем да трагам за интересантним чланцима о Меши, који би могли бити искоришћени на часу, јер Меша је, једнако као и Андрић једно тајанствено достојанство, неко ко са велике дистанце интригира како својим животом тако и својим делом. Тако набасам на интервју под називом *Мој деда, Меша Селимовић*. Прочитам. Интересантно. Интервјуисан је унук Меше Селимовића, прича о свом деди, другачије од било које књижевне критике. Док читам, размишљам: Човече, замисли Меша ти деда! Да ли сам икада размислила о Меши као деди, оцу, супругу, као стварном човеку, не оном са слике из кабинета српског, оног што је много озбиљан, готово љут, гледа у нас и зна да нисмо прочитали *Дервиша*!? Западне ми, међутим, за око податак да је Мешин унук ишао у Филолошку гимназију. Добар део моје породице је или ишао или иде у Филолошку. Будући да се у тој школи мушке главе памте деценијама уназад, јер се могу набројати на прсте једне и по руке по генерацији, распитам се код мог такође мушког представника у Филолошкој је л му позната чињеница да је његову школу похађао Мешин унук. Пита како се зове, ја кажем, а он ће, и то је један од оних ретких тренутака када хоћеш да паднеш са столице од изненађења, дакле, он вели – ја радим са Мешиним унукум, само нисам знао да је он Он. Само луд човек, довољно луд да се школом бави на мој начин, а има нас таквих, на срећу или на жалост, у том тренутку не би помислио – како би било невероватно да Мешин унук дође на час и прича са мојим 4ц! Ко неће, нађе изговор; ко хоће, нађе Фејсбук профил. Пошаљем човеку поруку, хоћеш да дођеш – хоћу! Наставнички транс! И човек стварно дође! Није га мрзело да устане ујутру и дође у 8.30 на наш час. И прича о Меши, свом деди. Тај разговор, будући да сам га сматрала врло драгоценим, снимила сам (аудио) и решила да га преточим у стручни рад. Идеја је била да невероватно искуство поделим са другима, са другим наставницима и ђацима. Овог летњег распуста, у јулу, коначно уобличићу текст, прекуцам интервју и пошаљем га једном часопису за књижевност и језик. Ни целих 6 месеци им није требало да ми одговоре како текст не могу

објавити (без даљег објашњења) иако је у питању занимљиво сведочење о великом српском писцу. Е, сад, то, наравно, није једини часопис за књижевност и језик, тај текст могу послати на бар још две адресе, и неко би објавио, сигурна сам. Оставила сам ствар да одлежи два-три дана, да размислим, а, у ствари, одмах сам знала шта, заправо, желим – желим да занимљиво сведочење о једном српском писцу учиним доступним, да свако, ако жели, може да га прочита. Ко још, осим наставника, чита часописе о књижевности и језику? Па, нико. Ко чита по друштвеним мрежама и блогovima – сви. И зато, ево занимљивог сведочења о једном српском писцу, за сваког.³⁷

2) Мистерија кока-коле

39

3) Освести се!

38

Шта медији објављују

Ако се понекад и питамо шта медији објављују, прва помисао би била да објављују истину која привлачи пажњу јавности. Постоји низ закона, конвенција, као и медијски кодекс који би требало да осигурају тачно, прецизно и релевантно извештавање и информисање о темама од јавног значаја, а које неће производити штетне последице за друштво и појединца.

Али, да ли је баш тако? Да ли се информације којима смо окружени увек провлаче кроз *Сократово сито истине*?

Вежба: Дозвољено – недозвољено

Циљ ове вежбе је процењивање медијских садржаја.

Пред вама је 10 примера садржаја из штампаних медија. Прочитајте сваки пример и процените да ли је такав садржај примерен или није.⁴⁰

Дозвољено или пак забрањено?

1. Објављивање информација из истрага које води полиција.

Дозвољено

Забрањено

2. Политичар на конференцији за штампу: Знам да је Марко Марковић учествовао у проневери 2 милиона евра и позивам суд да га прогласим кривим за то!

Дозвољено

Забрањено

3. Уредник дневног листа *Данас* назвао је министра Владе РС „некомпетентним“.

Дозвољено

Забрањено

4. Јавна личност у интервјуу: „Мигранти који долазе у Србији шире заразу. Треба их све протерати!“

Дозвољено

Забрањено

5. Објављивање проверених информација о имовини државног службеника.

Дозвољено

Забрањено

6. Објављивање текста у којем се тврди да је званичник проневерио велику количину новца пореских обвезника.

Дозвољено

Забрањено

7. Навођење имена и презимена осумњиченог за убиство.

Дозвољено

Забрањено

8. Објављивање лажних информација које шире панику у кризним ситуацијама.

Дозвољено

Забрањено

9. Објављивање имена и презимена деце која су жртве злочина.

Дозвољено

Забрањено

10. Објављивање детаља, снимака или фотографија крвавог злочина у којима је у првом плану жртва.

Дозвољено

Забрањено

ЧИЊЕНИЦА ИЛИ МИШЉЕЊЕ

Чињенице и мишљења често се изговарају у истом даху, а разлика у значењу је огромна. Да ли је изјава чињеница или мишљење, зависи од саме изјаве. Док се чињеница односи на нешто истинско или стварно, што је поткрепљено доказима, документацијом и сл. мишљење је оно у шта се верује или што се мисли. Људи понекад своје ставове или одлуке темеље на погрешним доказима или их уопште не темеље на доказима. Такође, људи имају тенденцију да одбацују доказе који су супротни њиховим увреженим мишљењима.

Како ви своје ученике подучавате да прикупљају и оцењују доказе и разликују чињеницу од мишљења?

Како можемо да дефинишемо чињенице и мишљења и зашто је важно да ученици/ученице знају да их разликују?

Чињеница – Чињеница се генерално односи на нешто што је истинито и што се може потврдити као такво. То јест, чињеница је нешто што се може доказати као истинито.

Мишљење – Мишљење се односи на лично уверење. Везано је за оно како се неко осећа у вези са нечим. Други могу бити сагласни или не са неким мишљењем али га не могу доказати или оповргнути. Управо то је оно што га дефинише као мишљење.

Способност разликовања чињеница од мишљења помаже ученицима да развију своје критичке и аналитичке способности. Важно је да и ученици схвате да ствари нису увек онакве каквим се чине. Аутори понекад, свесно или несвесно, обликују мишљење као чињеницу или обрнуто. Зато је важно да ученици

имају јасну слику о томе шта то формира чињеницу, а шта мишљење и да вежбају да та два појма разликују.

* Издвојте три мишљења и три чињенице о себи, без неког посебног реда. Да ли се то што сте издвојили може објективно измерити? Разговарајте о томе с неким из своје околине. Размените мишљења.

* Размислите о следећим питањима:

Да ли би требало забранити мобилне телефоне у школама?

Да ли је потребно да ученици раде домаће задатке?

Да ли технологија побољшава квалитет наших живота?

Јесу ли родитељи превише заштитнички настројени према својој деци?

Како формирамо своје мишљење? На основу чега? Шта нас може натерати да променимо мишљење?

Наведите два, три разлога због чега тако мислите.

ДЕЗИНФОРМАЦИЈЕ, МАНИПУЛАЦИЈЕ, СТЕРЕОТИПИ

41

Који типови манипулација постоје? Како се шире погрешне информације? Како стереотипи утичу на наше ставове, понашање и одлуке које доносимо?

Да ли се објективност и непристрасност жртвују пред сензационализмом, спектаклом и политичким клијентелизмом?

ДЕЗИНФОРМАЦИЈА ИЛИ ЛАЖНА ВЕСТ?

Постоји више начина на које се истина може изврнути, а често се деле и потпуне неистине. Постоје дезинформације којима је циљ обмањивање грађана, као и погрешне информације које су последица грешке или лошег новинарства. Један од главних проблема од почетка постојања медија биле су управо лажне вести. Медији су увек коришћени као средство за пласирање одређених информација, како би се утицало на свест публике. У 21. веку, где се информације шире великом брзином, врло често се износе вести које су нетачне. За разлику од грешке у извештавању, лажна вест подразумева свесно дезинформисање јавности. Другим речима, то је информација коју је неко измислио и представио као стварну вест или је објавио знајући да није тачна.

* Шта је по вашем мишљењу дезинформација, шта лажна вест? Покушајте да допуните следеће дефиниције, препознавши који исказ се односи на дезинформацију, а који се односи на лажну вест.

_____ је медијска манипулација која се заснива на чињеницама, али их погрешно представља, тј. садржи „микс“ чињеница и нетачних информација или полуистина.⁴²

_____ је медијски извештај који у себи садржи недвосмислено погрешне тврдње, то јест информације које не одговарају чињеницама.⁴³

ЗАШТО ЈЕ ВАЖНО ДА ПРЕПОЗНАМО ЛАЖНЕ ВЕСТИ?

Када се појавио COVID-19 били смо изложени разним вестима кроз све облике медија, од којих су многе биле лажне:

„5 сигурних знакова да имате корона вирус“

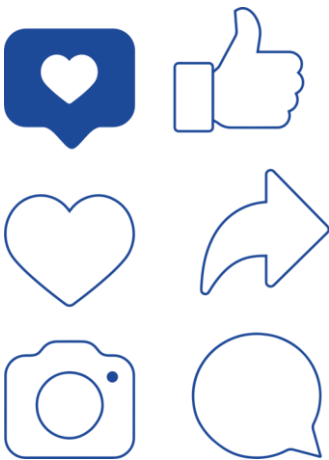
„3 састојка која има свако домаћинство – лече корону“

„Добра вест. Открили су да је корона осетљива на аскорбинску киселину. Два грама дневно кап превенција, а три до четири у терапији... Купите витамин Ц док га још има. Од моје колегинице са пулмологије...“.

„Језива теорија! Корона вирус је намерно пуштен из лабораторије, лек је већ спреман, чека се светска параноја да буде пуштен и продаван за огромне паре“.

Важан, али не нужно и валидан критеријум, за препознавање лажних вести, лежи и у препознавању карактера медија. Осврнувши се поново на COVID-19, ваља истаћи да је он био централна тема медијске агенде, нарочито током првих шест месеци 2020. године. Приступ теми се разликовао у зависности од тога да ли се информације објављују у тзв. *озбиљној штампи* или у таблоидној штампи. *Озбиљни медији* се разликују од таблоидних медија по томе што први имају снажан информативни приступ, баве се друштвеним темама од јавног значаја и дају предност дубљој анализи догађаја. Насупрот томе, таблоидни медији истичу теме везане за катастрофе, трагедије, криминал, приватне животе познатих личности и слично, наслови и пратеће окружење су сензационалистички, језик је једноставнији, форматом фотографије се маскира оскудност текста и не иде се у дубљу анализу догађаја.

Промисли пре него што поделиш!

Изузетно је важно да размишљамо како делимо информације. Дезинформације и погрешне информације деле обични људи, а последице некад могу бити несагледиве.

Лажне, нетачне и обмањујуће информације утичу на то како формирамо мишљење, како се лечимо, како гласамо. Као што смо већ напоменули, лажне вести нису нова појава и дешавале су се и у окружењу традиционалних медија. Оно што чини кључну разлику, јесте брзина и опсег ширења лажних информација. Условљени смо да на брзе информације реагујемо брзо, јер следећа информација стиже и пре него што смо успели да процесуирамо претходну. Зато када видите неку вест, информацију, изјаву или твит који су

вам привукли пажњу, добро размислите пре него што их пошаљете некоме или поделите на свом профилу.

Поделити или не?

Мусака Светог Саве

У једном кулинарском часопису је објављен рецепт под називом *Мусака Светог Саве*. Састојци: 1 кг кромпира, 500 гр млевеног меса, 200 гр качкаваља, 200 мл млека, 2 јајета, со, бибер. У часопису је наведено да је ова мусака добила име по Светом Сави и да је он волео да је једе током свог боравка на Хиландару.

Шта мислите, да ли је ово прави рецепт, настао за живота Светог Саве?⁴⁴

Профили на друштвеним мрежама

Бројне фотографије болесне деце се злоупотребљавају на интернету где се на лажним профилима уз лажни опис прикупљају десетине хиљада лајкова и дељења. Претраживањем, те фотографије се могу пронаћи на бројним другим профилима. Аутори дезинформација зарађују од оглашавања по клику, па сваки пут када кликнете на линкове, то вас води на интернет странице превараната. Стога, уколико информација делује сумњиво, немојте је делити! (Процењује се да је преко 30% Фејсбук профила лажно.)

ТИПОВИ ДЕЗИНФОРМАЦИЈА

Постоји седам врста дезинформација (нетачних, неистинитих информација), што одражава широк спектар проблематичних садржаја, од сатире и пародије (који, иако представљају вид уметности, могу постати дезинформација онда када јавност погрешно протумачи ту поруку) до измишљеног и фалсификованог садржаја у пуном смислу те речи.

Када је реч о **сатири/пародији**, не постоји намера да се нанесе штета, али сам садржај може да завара. Текст обично потиче са неког сатиричног портала као што је *njuz.net* или познати амерички портал *Onion*. Пример сатиричног текста можете пронаћи на следећем линку: <https://www.njuz.net/srbija-na-ivici-gradjanskog-rata-strajk-poste-blokirao-pakete-sa-aliekspresa/>.

Обмањујући садржај представља коришћење информација како би се лажирало одређено питање или се лажно оптужила нека особа или група. Обмањујући садржај јавља се онда када се дезинформације употребљавају тако да се поткрепи нека идеја или одређени имиџ особе. Овакав садржај може бити двојако оријентисан. Уколико је позитивно интониран, често се користи за промоцију политичара, странака и бизнисмена, односно за лажно извештавање о њиховим „несвакидашњим успесима“. Ако је негативан, може бити веома опасан и искоришћен против осетљивих група. Чести су обмањујући садржаји којима се у негативном светлу приказују жене или припадници националних мањина. Последице ове врсте неетичности медија могу бити далекосежне.

Пример такве вести: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/slava-ne-moze-a-ovo-moze-koncert-boza-vreca-podelio-srbiju-jedni-besni-i-u-soku-drugi/z274b2y>.

Концерт је одржан дан пре смрти Патријарха. Уз текст су објављене слике са концерта прошле године у Сава Центру.

Подметнути садржај је, суштински, лажно представљање да би се створио утисак да информације потичу од кредибилних извора. Обично се измени једно слово у домену сајта и на први поглед све делује

као да је са званичног сајта, а уствари та измена у домену нас наводи да закључимо да је у питању фалсификат.

Пример: abcnews.com.co је била лажна веб страница која је имитирала УРЛ, дизајн и логотип веб странице abcnews.com. Многе (лажне) приче са abcnews.com.co биле су широко подељене пре него што су разоткривене.

Фабрикован садржај

Током 2020. године на Фејсбуку се масовно делио снимак екрана из ТВ емисије *Tucker Carlson Tonight* Фокс Њуза у којој је гостовао доктор Марк Сигел, редовни аналитичар те медијске куће из области медицине. Коментари уз снимак на коме доктор маше жутим беџом, били су следећи: „*Ја сам ван себе... Они више и не крију своје болесне пориве... Предлаже да се деца која не приме вакцину обележе жутим беџом. Да ли вам то звучи познато?* (Алузија на жуте траке које су у нацистичкој Немачкој носили Јевреји.)

Међутим, када се преслуша снимак гостовања, види се да ове тврдње нису тачне – наиме, тема разговора је била отварање школа у САД, за које су се залагали и Фокс Њуз и Сигел. Доктор је током гостовања рекао да се морају обезбедити бољи услови за онлајн учење за оне који су у највећем ризику, а онда је извукао жути беџ на коме пише „Без загрљаја, молим“ (*No hugs, please*), предлаживши да деца у школама носе беџ са датим натписом, како би се одржавала физичка дистанца све док се не појави вакцина против коронавируса. *Ево шта још, нажалост, треба да урадимо. (...) Хајде да дамо деци ове беџеве*, заправо је рекао Марк Сигел. Другим речима, ношење беџа које он предлаже нема везе са обележавањем невакцинисане деце, како су овде сугерисали постови на Фејсбуку.

Невоља је у томе што је дотични пост за 4 сата подељен више од 200 пута. Иако се на беџу не види јасно натпис нити је јасан контекст, то није спречило кориснике Фејсбука да преурађено закључе да се ради о обележавању невакцинисане деце.

Шта је рекао доктор Марк Сигел можете погледати на линку <https://youtu.be/sRsAJ4YTsRA>.

Лажна повезаност се односи на случајеве када наслови, визуелни садржај и глосе нису у складу са садржајем. По овом моделу се спајају неспојиви подаци, па се тако на једном профилу појавила фотографија тројице младића који држе лична документа слична нашим личним картама. Уз фотографију је написано: „Поздрављају вас нови држављани Србије“, да би касније, након што је сугерисано да није реч о документима Републике Србије, објава преправљена у: „Поздрављају вас чији држављани?“ Портал је фотографију објавио уз наратив: „Браво, Ацо Србине“. Међутим, један пажљивији поглед на фотографију довољан је да се закључи да није реч о Србији нити о нашим личним картама. Наиме, иза младића на фотографији виде се обала и ЕУ застава, а и документа које држе у руци су на грчком језику.

На њима пише “ΑΔΕΙΑ ΔΙΑΜΟΝΗΣ”, односно “боравишна дозвола”. Реч је о фотографији која се на грчким сајтовима може наћи од средине децембра.

Ову објаву можете погледати на линку

<https://www.facebook.com/761115090942801/photos/a.782092028845107/1348151682239136/?type=3&theater>

Лажни контекст представља информацију која није оно што се чини да јесте, односно можда се не дешава баш сада или није релевантна за садашње догађаје. Те информације могу бити истините, али нису увремене.

Манипулисани садржај је онај садржај који чињенице тумачи на обмањујући начин, односно информације које се објављују су тачне, али служе за извођење нетачних закључака или тврдњи. Попут лажних вести, манипулисање чињеницама се не појављује случајно – оно је најчешће резултат свесне намере да се на провереним информацијама изгради непроверена или неистинита прича, мада може бити и резултат непознавања материје о којој се пише. На пример прича о корони је била централна вест насловне стране једног нашег таблоида, али уз тврдњу да је ЕУ забранила извоз вакцина, а да са друге стране прети Србији због увоза Синофарм вакцине из Кине. Међутим, ништа од тога није тачно. ЕУ је, заправо, поштрила извоз вакцина. Сада ће фармацеутске компаније пре извоза морати о томе да обавештавају ЕУ. Ипак, више детаља није познато.

Текст се може прочитати на следећем линку: <https://informer.rs/vesti/srbija/581762/naslovi-informer-vesti>

Вежба: Именујте тип дезинформације

Циљ ове вежбе је препознавање типа дезинформације.

Погледајте слике дате на линковима па процените о ком типу дезинформације се ради.

1) <https://www.alo.rs/vesti/svet/italija-otkrice-koronavirusa-obdukcija/327939/ves>⁴⁵

2) <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/3608291/dobra-zastita-kineska-vakcina-je-spas-za-decu-ukoliko-u-srbiju-dodje-novi-soj-korone>⁴⁶

- 3) <https://www.dnevnik.rs/magazin/zanimljivosti/grcko-ostrvo-vam-nudi-besplatnu-kucu-hranu-zemlu-i-500-evra-mjesecno-24-06>⁴⁷
- 4) <https://www.njuz.net/covek-prodaje-rusku-salatu-na-limundu/>⁴⁸

КЛИКБЕЈТ (СЛИКВАИТ)

Да ли знате шта је кликбејт?

Реч кликбејт води порекло из енглеског језика и настала је спајањем две речи: **click** - кликнути, притиснути и **bait** - мамац, намамити (“мамац за кликове”). Ради се о сензационалистичком наслову који погрешно представља чланак или видеоприлог који најављује, с циљем да привуче јавност да кликну на такав линк. То је несумњиво најраспрострањенији облик манипулације у онлине медијима, али је старији од њих. Иако се овакви наслови пре интернета нису звали тако, кликбејти су “наслеђени” од таблоида: шокантни и сензационалистички наслови на првим странама новина су продавали жуту штампу много пре појаве интернета, док данас “продају” онлине чланке препуне огласа.

Није сваки занимљив наслов кликбејт – креативан наслов који ће заинтересовати некога да прочита читаву причу увек се ценио као легитимна тактика продаје медијског производа. Проблем настаје онда када се њиме обмањује публика, то јест када он најављује садржај који не постоји или је значајно другачији од представљеног.

Пример можете погледати на линку <https://www.srbijadanas.com/vesti/svet/istrebio-je-dinosauruse-sad-se-suprema-da-istrebi-nas-bog-haosa-ka-planeti-leti-asteroid-odbrane-nema-2021-06-02>⁴⁹

ФОТО-ФОРЕНЗИКА

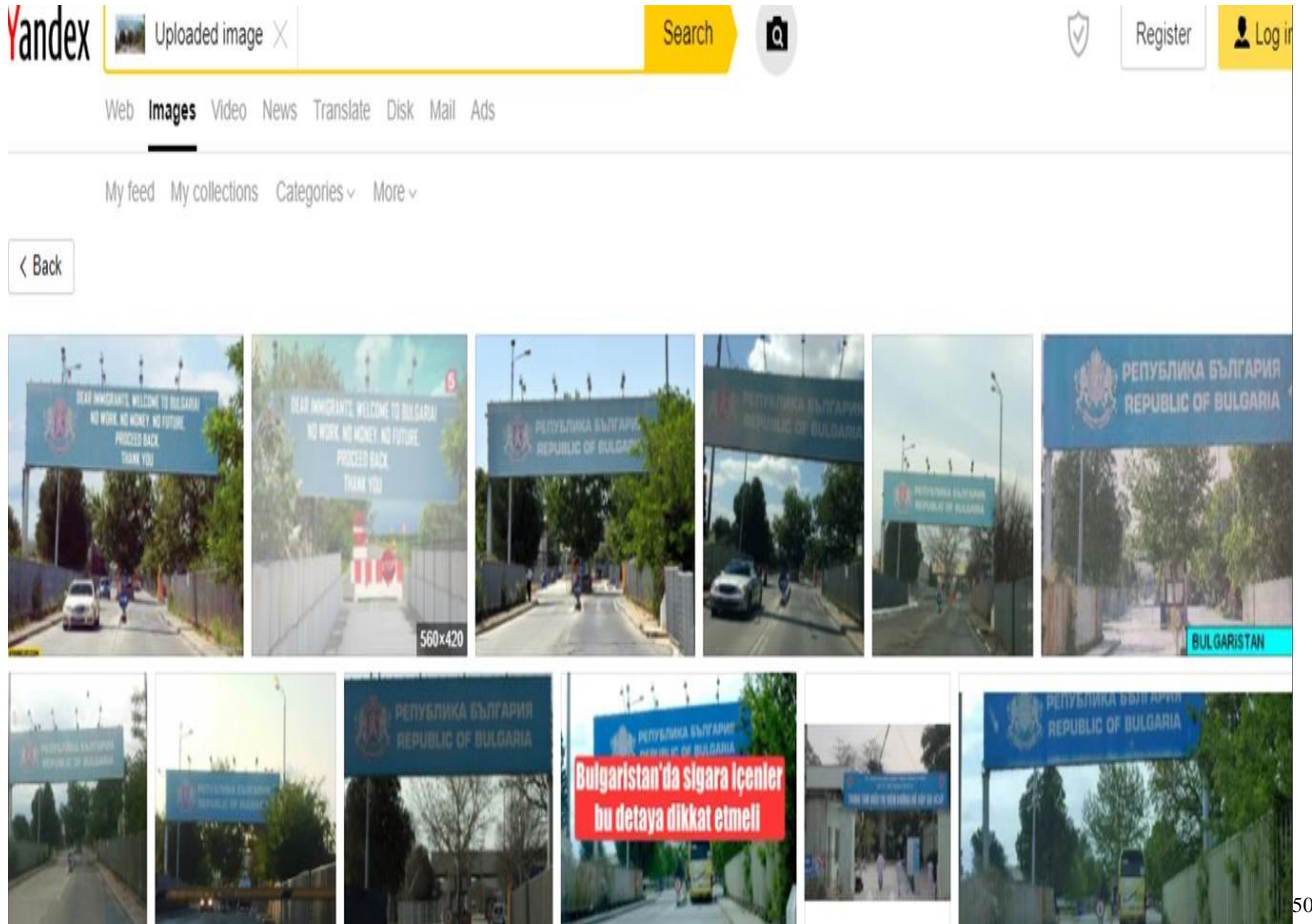
Фотофорензика представља скуп техника на основу којих утврђујемо да ли је фотографија коју имамо пред собом аутентична, ретуширана или намерно сечена, односно да ли приказује лажни контекст. У медијима се појавила вирална фотографија која представља поруку државе Бугарске мигрантима. У питању је монтирана фотографија граничног прелаза. Портал Фејк њуз трагач (Fake news Трагач) међу првима је разоткрио да се ради о манипулацији користећи различите алате за проверу фотографија.

Фотографију можете погледати на линку: <https://www.kurir.rs/planeta/1925845/bugarska-granica-dragi-migranti-dobro-dosli-nema-posla-nema-para-nema-buducnosti-vratite-se>

АЛАТИ ЗА ПРОВЕРУ ФОТОГРАФИЈА

Yandex Reverse Image Search се користи када желимо да утврдимо порекло неке фотографије.

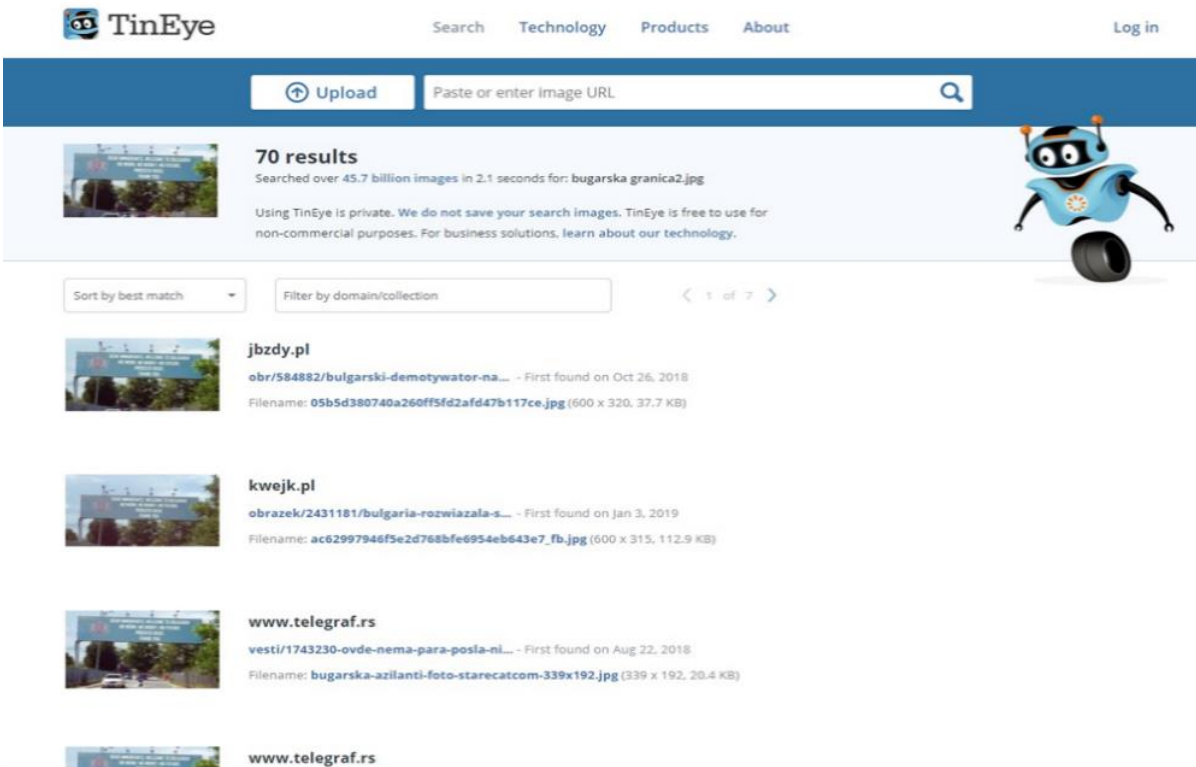
Водитељ тражи од полазника да кликну на иконицу фотоапарата, додају слику са свог рачунара или неког другог сајта, и Јандекс ће навести да ли је та слика већ објављена негде и када.

The screenshot shows the Yandex search interface. At the top, there is a search bar with the text "Uploaded image" and a search button. Below the search bar, there are navigation options: "Web", "Images", "Video", "News", "Translate", "Disk", "Mail", and "Ads". The "Images" tab is selected. Below the navigation bar, there are links for "My feed", "My collections", "Categories", and "More". A "Back" button is visible on the left. The search results are displayed as a grid of images. The first row contains six images, and the second row contains seven images. The images show a border crossing sign with the text "DEAR IMMIGRANTS, WELCOME TO BULGARIA! NO WORK, NO MONEY, NO FUTURE. PROCEED BACK, THANK YOU!" and "РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ REPUBLIC OF BULGARIA". One image in the second row has a red banner with the text "Bulgaristan'da sigara içenler bu detaya dikkat etmeli".

ТИНАЈ (TINEYE) СЕРВИС

Он даје додатне информације у односу на Јандекс.

The screenshot shows the TinEye search interface. At the top, there is a navigation bar with the TinEye logo, search, technology, products, and about links, and a login button. Below this is a search bar with an 'Upload' button and a text input field containing 'Paste or enter image URL'. The search results show 70 results for the image 'bugarska granica2.jpg', which was searched over 45.7 billion images in 2.1 seconds. A disclaimer states: 'Using TinEye is private. We do not save your search images. TinEye is free to use for non-commercial purposes. For business solutions, learn about our technology.' Below the disclaimer are sorting and filtering options: 'Sort by best match' and 'Filter by domain/collection'. The results list includes:

- jbdy.pl**: obr/584882/bulgarski-demotywater-na... - First found on Oct 26, 2018. Filename: 05b5d380740a260ff5fd2afd47b117ce.jpg (600 x 320, 37.7 KB)
- kwejk.pl**: obrazek/2431181/bulgaria-rozwiazala-s... - First found on Jan 3, 2019. Filename: ac62997946f5e2d768bfe6954eb643e7_fb.jpg (600 x 315, 112.9 KB)
- www.telegraf.rs**: vesti/1743230-ovde-nema-para-posla-ni... - First found on Aug 22, 2018. Filename: bugarska-azilanti-foto-starecatcom-339x192.jpg (339 x 192, 20.4 KB)
- www.telegraf.rs**

51

* Пример манипулације можете и сами да истражите:

Одаберите неку фотографију из медија и примените фотофорензику. Можда ћете се изненадити до којих сазнања ћете доћи.

Вежба: Изабери свог шегрта!

Циљ ове вежбе јесте да се увиди шта све утиче на доношење одлука.

Замислите да сте предузетници, попут Алана Шугара у Шегрту. Потребно је да „ангажујете“ инжењера да постави услове за живот на Месецу! То је велики изазовни посао који ће ући у историју. Потребан вам је прави шегрт – неко са одлучношћу, инжењерском стручношћу и сјајним вештинама! Сваки пут кад откријемо неку информација о шегрту, морате да отпустите једну особу из тима (прецртајте особу коју сте отпустили).

Кога ћете „отпустити“, а кога „запослити“? На крају ће остати само једна особа – ваш изабрани шегрт!

Почињемо!

1) Ово су ваши шегрти! Отпустите једног тако да вам остане шест!

Али	Петар	Софија	Давид	Адријана	Хана	Делрој
-----	-------	--------	-------	----------	------	--------

2) Отпустите сада једног тако да их остане пет!

Али Абдул	Петар Перић	Софија Лоренцо	Давид Кемпбел	Адријана Карбони	Хана Ман	Делрој Бејли
--------------	----------------	-------------------	------------------	---------------------	-------------	-----------------

3) Отпустите сада једног тако да их остане четири!

Али Абдул	Петар Перић	Софија Лоренцо	Давид Кемпбел	Адријана Карбони	Хана Ман	Делрој Бејли
--------------	----------------	-------------------	------------------	---------------------	-------------	-----------------

4) Отпустите сада једног тако да их остане 3!

Али Абдул	Петар Перић	Софија Лоренцо	Давид Кемпбел	Адријана Карбони	Хана Ман	Делрој Бејли
--------------	----------------	-------------------	------------------	---------------------	-------------	-----------------

5) Отпустите сада једног тако да их остане два!

Али Абдул	Петар Перић	Софија Лоренцо	Давид Кемпбел	Адријана Карбони	Хана Ман	Делрој Бејли
----------------------	------------------------	---------------------------	--------------------------	-----------------------------	---------------------	-------------------------

Физички спреман али носи наочаре пријатељски настројен	Физички и ментално јак; егцентричан и неорганизован	Физички и ментално јака, строга	У колицима, ментално јак, искусан	Физички и ментално јака, блага	Трудна, физички и ментално јака, воли да наређује	Физички јак, нервозан
--	---	---------------------------------	-----------------------------------	--------------------------------	---	-----------------------

						
Пакистанац	Србин	Францускиња	Британац	Италијанка	Немица	Јамајчанин

6) Отпустите сада једног тако да остане један!

Али Абдул	Петар Перић	Софија Лоренцо	Давид Кемпбел	Адријана Карбони	Хана Ман	Делрој Бејли
----------------------	------------------------	---------------------------	--------------------------	-----------------------------	---------------------	-------------------------

						
Пензионисани војник	Економиста	Ватрогасац	Доктор инжењерских наука	Инжењер и пројект менаџер	Официр војни инжењер	Студент инжењерства

Честитамо! Изабрали сте свог шегрта!

Кога сте изабрали? Размислите и одговорите на следећа питања:

- Какав сте избор направили?
- Да ли сте задовољни својим шегртом?
- Да ли бисте донели другачију одлуку да сте прво имали информације о квалификацијама?
- Шта није у реду са осуђивањем људи са тако мало информација?
- Шта мислите да је утицало на ваше одлуке?
- Мислите ли да људи често осуђују друге људе у нашем свакодневном животу?
- Какве би могле бити последице осуђивања људи унапред?

СТЕРЕОТИПИ

Погледајте илустрацију. Шта запажете?
 Како бисте описили шта она приказује?
 Каково је наше знање о свету, о ономе што
 нисмо у прилици лично да доживимо?
 Како се то уклапа у наша убеђења?
 Ко обликује наше знање?

Природно је да људи непрестано трагају за начинима да поједноставе нејасне процесе или појаве свакодневне реалности. Наше знање о многим стварима које нисмо у прилици лично да доживимо, углавном добијамо *из друге руке*, а та *друга рука* су махом медији. Тако се рађају стереотипи. Стереотипи се најчешће заснивају на претпоставци да припадници неке групе имају одеђене особине које су само

њима својствене и по којима се разликују од других. Такође, стереотипи подразумевају да особине које су карактеристичне за неку групу морају имати сви припадници дате групе. Због свог утицаја на јавност, медији би требало да имају моралну одговорност да праве разлике између стереотипа и стварности и да не објављују садржаје стереотипног карактера. Најчешће заступљени стереотипи у медијима су родни, етнички, расни и културолошки. Презентовање жена у медијима довољно јасно говори о положају саме жене у савременом друштву. Један од примера како медији извештавају о жени која тренира фудбал и успешна је у томе гласи: „Згодна, а још зна и с лоптом“.

Шта ви мислите – шта су стереотипи?

Како реагујете на ово?

52

Да ли је ово боље?

Која је ваша реакција на ову слику?

На сликама је дечак Били Елиот⁵³ кога отац води на боксерке тренинге. Међутим, на једном тренингу, дечак је видео девојчице како вежбају балет. Ускоро, Били кришом почиње да одлази на балет, а госпођа Вилкинсон у дечаку препознаје редак таленат и подстиче га да се пријави на аудицију за Краљевску балетску школу. Билијев отац се сукобљава са његовом менторком, јер он другачије замишља живот свог сина. На крају, схватајући да је балет можда једина шанса да се дечак извуче из сивила рударског живота, отац се сналази како зна и уме да заради новац за Билијев пут у Лондон. Били Елиот је храбар дечак који је, упркос стереотипу да је балет за девојчице, следио своју страст и постао успешан балетан, плешући у Лабудовом језеру.

* Шта ви мислите:

Зашто породица Била Елиота не воли да се он бави балетом?

Одакле потичу ставови његове породице?

Постоје ли одређени спортови за девојчице, а други за дечаке?

Да ли је поштено да су неке ствари означене као ствари за девојчице или за дечаке?

Размислите:

Да ли бисте се лечили код овог доктора? ⁵⁴

У ког доктора
имате више поверења?
Због чега?

А овог?

Вежба: Пандорина кутија

Циљ ове вежбе је деконструкција стереотипа

1) Сачините листу стереотипа и предрасуда које медији користе при извештавању о свакој од ових група. Листа може бити састављена на основу претходног знања, али и на основу кратке онлајн претраге садржаја о осетљивим групама.

1. жене
2. мигранти
3. Роми
4. Албанци
5. Хрвати
6. геј особе
7. трансродне особе
8. особе са инвалидитетом
9. просјаци
10. корисници социјалне помоћи

2) Шта закључујете?

Сада одбаците сваки од тих стереотипа на основу контрааргументата, који могу бити засновани на здравој логици, личном искуству или истраживању.

Вежба: Спојите називе са дефиницијама.

Циљ ове вежбе је да проверите како сте разумели ову тему и шта сте усвојили.

Кликбејт / Дезинформација / Лажна Вест⁵⁵

_____ је сензационалистички наслов који погрешно представља чланак или видеоприлог који најављује, са циљем да привуче читатеље/ке да кликну на такав линк.

_____ је медијска манипулација која се заснива на чињеницама, али их погрешно представља, тј. садржи “микс” чињеница и нетачних информација или полуистина.

_____ је медијски извештај који у себи садржи недвосмислено погрешне тврдње, то јест информације које не одговарају чињеницама.

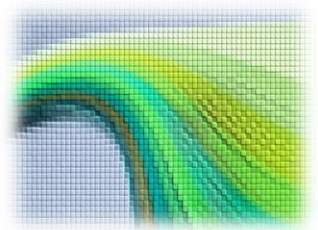
НАСТАВНИЦИ НАСТАВНИЦИМА

Посебан сегмент обуке „Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености“ припао је активностима наставника. Они су дали велики допринос овом штиву, решавањем задатака који су, по њиховим речима, били изазовни и веома захтевни.

За потребе обуке креирана су четири типа задатака:

- 1) Планирање часа
- 2) Ресурси, методе и технике
- 3) Мој час медијске писмености
- 4) Истраживачки задатак – Медијска писменост у програмима наставе учења

Овде су издвојени илустративни примери, а сви радови наставника су доступни на платформи за учење на даљину Завода за унапређивање образовања и васпитања https://drive.google.com/file/d/1keNrUaNIZqi_mY1uH9tARy6cCutzI8FP/view. Они су јединствен ресурс који се одмах може применити у пракси. Секундарна вредност базе примера добре праксе, лежи у чињеници да су полазници обуке били наставници најразличитијих предмета тако да су заступљене и најразноврсније предметне области.

ПЛАНИРАЊЕ ЧАСА

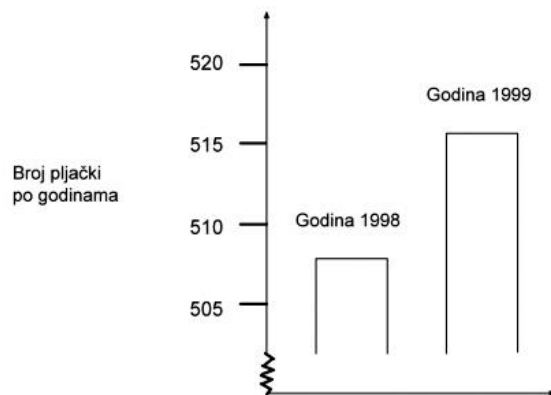
У овом задатку наставници су бирали једну наставну јединицу и испланирали активности којима се кроз предметна знања развијају и вештине критичког мишљења. Након тога су одговарали на сет питања о начину планирања и избору активности:

- Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)
- Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?
- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?
Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?

Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?

Предмет: Математика

Предмет:	Математика	Разред / година учења	Осми
Наставна тема:	Линеарна функција		
Наставна јединица:	Читање графика линеарне функције		
Циљ наставне јединице:	да ученик увежба да са датог графика тумачи функцију која је тим графиком представљена, као и да критички приступи тумачењу графика		
Очекивани исходи:	ученик уме да прочита график и да га тумачи		
Методе рада:	разговор, илустративна метода		
Облици рада:	фронтални, рад у пару		
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика	
Уводни део часа	Увођење ученика у наставну јединицу, постављање питања	Пише, учествује у дискусији	
Средишњи део часа	Постављање питања, навођење ученика на закључак Задатак број 1: Један ТВ репортер приказао је следећи графикон и рекао: „Овај графикон показује да је у периоду од 1998. до 1999. дошло до огромног пораста у броју пљачки.“	Анализира примере, решава задатке.	

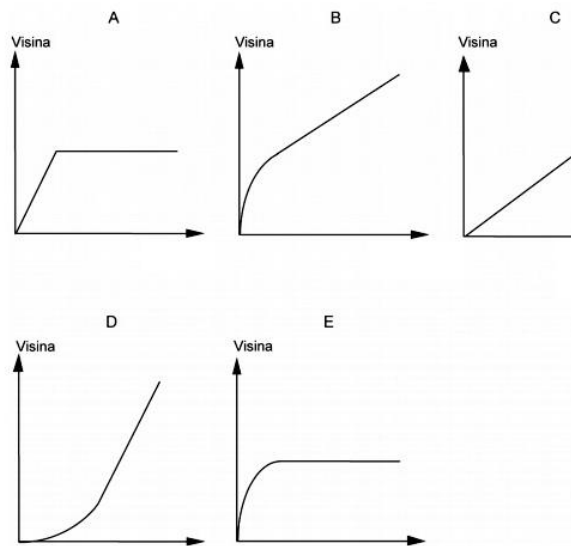

Да ли сматрате да је репортерова изјава реално тумачење овог графикана? Наведите објашњење којим ћете поткрепити свој одговор.

Задатак број 2:

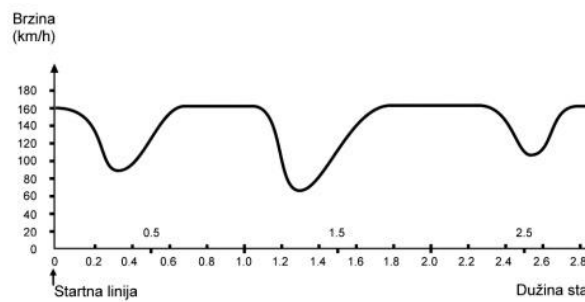
Резервоар за воду има облик и димензије као на слици. У почетку резервоар је празан. Затим се пуни водом брзином од једног литра у секунди.

На којем је од доњих дијаграма представљена промена нивоа воде у времену?

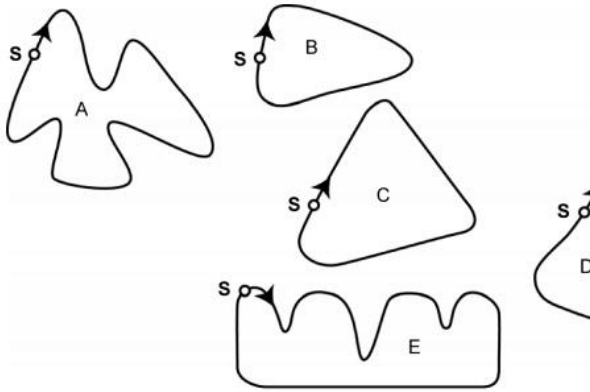

Задатак број 3:

На доњем дијаграму представљена је промена брзине тркачког аутомобила на делу стазе без успона дугом 3км, током другог круга.

На доњем дијаграму приказано је пет различитих стаза. По којој се од понуђених стаза кретао аутомобил да би добили претходни дијаграм постигнутих брзина?.

		
Завршни део часа	Разговор, писање.	Разговор о задацима и савладаности исхода
Провера остварености исхода	Задовољство ученика постигнутим резултатом	

- Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)
Важна је, јер се читање графика функције не своди само на пуко читање већ се од ученика захтева да критички приступи проблему.
- Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?
Лекција је одлично повезана са наставним градивом из физике и технике и технологије.
- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?
Надам се да ће им позитиван резултат бити ветар у леђа.
- Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Графикони су из реалног живота и ученици их врло лако могу повезати са својим искуством.
- Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Исти час може бити реализован и као час физике.

- Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?
Ученици сами могу пронаћи сличне графиконе у новинама и анализирати их.
- Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?
Упознавање ученика са важношћу критичког мишљења.

Предмет: Грађанско васпитање

Предмет:	Грађанско васпитање	Разред / година учења	Осми
Наставна тема:	ЉУДСКА ПРАВА		
Наставна јединица:	Наше сличности и разлике (национална припадност, језик, култура, вероисповест		
Циљ наставне јединице:	Упознавање са сличностима и разликама српског и словачког народа		
Очекивани исходи:	Ученик ће бити у стању да наведе примере сличности и разлика два народа – Срба и Словака. Ученик ће бити у стању да штити своја права и поштује права другог народа.		
Методе рада:	Метода усменог излагања, методе аргументације,		
Облици рада:	Фронтални рад, индивидуални рад, групни рад		
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика	
Уводни део часа	<p>Кратак разговор о суживоту српског народа и словачке националне мањине у Србији, посебан осврт на наше уже, локално окружење.</p> <p>Базирање на националну припадност, језик, културу и вероисповест.</p> <p>Навођење задатка часа: подела одељења на 4 групе, свака група ће, одабиром понуђених метода и средстава обрадити изабрану тему и презентовати је на крају часа.</p> <p>(Ученици већ имају одређена предзнања из ове области, те се не задржавамо дуго на објашњавању.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Подела одељења на 4 групе, - Свака група бира понуђену тему за обраду, - Група бира средства, начине и алате за обраду своје теме 	

Средишњи део часа	<p>4 теме: Национална припадност Срба и Словака, Језик којим говоре ова два народа, Култура два народа, Верска припадност ова два народа</p> <p>- ученици треба да одговоре на следећа питања и образложе своје одговоре:</p> <p>1. у ком извору, медију могу пронаћи материјал за обраду теме?</p> <p>2. који школски предмети им могу помоћи у обради теме?</p> <p>3. да ли су бољи историјски извори или материјал са друштвених мрежа, наведи своје аргументе,</p> <p>4. за сваку тему одабрати по 3 стереотипа а затим навести контрааргументе који одбацују стереотипе.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Свака група обрађује своју, изабрану тему. - Критички разматрају текстове - Уочавају битно и елиминишу небитно - Проверавају веродостојност података из више извора - Пправе сижее
Завршни део часа	<ul style="list-style-type: none"> - Наставник припрема простор за презентацију - Постављање задатка за следећи час: размена мишљења и дискусија о веродостојности обрађених тема 	<ul style="list-style-type: none"> - Свака група презентује своју тему, направљен је паное - Припрема за следећи час: групе ће разменити паное, на следећем часу ће изнети своје мишљење о обрађеној теми методом „да – не“ и аргументовати своје слагање или неслагање.
Провера остварености исхода	<p>Сваки ученик ће са 2-3 реченице изразити свој став о обрађиваним темама.</p> <p>Евалуациони лист за ученике.</p> <p>Угледни час.</p>	

- Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)
- Ова наставна јединица је важна због тога што је веома битно да се међусобно добро познајемо, пошто живимо у истој средини, похађамо исту школу, оба језика су у равноправној употреби у нашој локалној заједници а и култура и традиција се доста преплићу.
- Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?
Може се повезати да темама из ликовне и музичке културе, верске наставе, матерњег језика и књижевности, историје, географије. Оба народа припадају групи словенских народа и имају

много заједничких особина у свакој од обрађиваних тема.

- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?
Ова тема ће припремити ученике да критички реагују на све даље информације које им буду доступне, да креирају своје мишљење, да праве селекцију између информације и дезинформације.
- Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Повезује се кроз усвојене вредности о нашим правима али и правима других.
- Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Ова тема се може обрађивати и на часовима ликовне и музичке културе, верске наставе, матерњег језика и књижевности, историје, географије
- Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?
Стечена знања могу подстаћи ученике да трагају за даљим информацијама, да проналазе нове аспекте, да проучавају у којим све државама у свету живе ова два народа, какав је њихов статус у тим државама.
- Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?
Култура живљења у истој заједници, ценити сличности али прихватати различитости, продубљивати поштовање, толеранцију.

Предмет: Српски језик и књижевност

Предмет:	Српски језик и књижевност	Разред / година учења	Осми
Наставна тема:	Језичка култура		
Наставна јединица:	Реклама		
Циљ наставне јединице:	Уочавање карактеристика рекламе као врсте пропагандног текста (са посебним освртом на манипулативност у њима) и оспособљавање ученика за логичко		
Очекивани исходи:	Ученик треба да: -уочи разлику између научног, административног и разговорног функционалног стила; -препозна метафору и метонимију као лексичке механизме и разуме значење вишезначних речи карактеристичних за свакодневну комуникацију;		

	-разуме значење застарелих речи и неологизама; -уочи манипулацију у пропагандним текстовима; -повезује информације и идеје изнесене у тексту, -уочава јасно исказане односе и изводи закључак заснован на тексту.	
Методe рада:	Дијалoшка, истраживачка, игровна, стваралачка	
Облици рада:	Фронтални, индивидуални, групни	
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика
Уводни део часа	Евокација Наставник има за циљ да одмах на почетку побуди пажњу ученика тако што започиње разговор на тему неуобичајену за час српског језика: реклама. Пита ученике да ли гледају рекламе, да ли су им рекламе док траје филм или серија занимљиве или их нервира што су прекинуле програм, пита да ли верују рекламама, да ли знају од кад оне постоје, зашто... (У овом делу часа наставник и ученици могу погледати Велики речник Клајна и Шипке и наћи значење речи реклама; могу утврдити и да ли у Речнику постоје речи везане за тај појам.)	Ученик се присећа својих реакција на рекламе и даље учествује у предложеним активностима (коришћење Речника).
Средишњи део часа	Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја Да би задржао интересовање ученика, наставник предлаже следећу игру: један ученик представља неку рекламу, а остали погађају о којој реклами је реч. Наставник записује речи приказаних реклама, а затим заједно анализирају њихове језичке особине. Након тога читају лекцију о реклами и издвајају ово што је најважније. Наставник наводи ученике да упореде садржај лекције са рекламама које су приказали, и да након тога уоче елементе манипулације.	Ученици учествују у игри: један представља одређену рекламу, остали погађају о којој реклами је реч, а након тога анализирају њен садржај и језичке особине. Читају лекцију о реклами и записују њене главне карактеристике.

		Ученици упоређују садржај лекције са рекламама које су приказали и, уз помоћ наставника, уочавају елементе манипулације.
Завршни део часа	Фаза рефлексije Наставник тражи од ученика да примене научено. Даје ученицима задатак да пронађу медијски садржај (рекламу, можда чак и вест, чланак, прилог, репортажу...) која не показује реалну/истиниту слику стварности или има тенденцију да манипулише масама. С обзиром на то да бити медијски писмен не значи само умети читати суштину медијске поруке, него и стећи вештину да креираш медијску поруку, ученици добијају задатак да креирају медијски садржај који разоткрива истину.	Ученици проналазе медијски садржај који не приказује реалну слику стварности или има тенденцију да манипулише масама, проверавају тезу, доносе закључке, размењује идеје, а затим креирају медијски садржај који разоткрива истину.
Провера остварености исхода	Задатак: ученици одговарају на следећа питања: <ol style="list-style-type: none"> 1. Ко ствара рекламе? 2. Да ли рекламе привлаче пажњу и зашто? 3. Да ли сви људи исто доживљавају исте медијске садржаје? Ако је одговор не, објаснити зашто. 4. Који стил живота је представљен у рекламама? 5. Која је сврха реклама? 6. Које су намењене? 	

– Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)

Ова наставна јединица је важна јер су рекламе, као и остали медијски текстови и садржаји, произведени често са сврхом да манипулишу, па је неопходно децу заштитити од неповољних утицаја медијских садржаја, а то можемо учинити ако их научимо да „огољавају“ медијске поруке, тј. да читају суштину, а не да слепо верују, и да креирају свој став.

– Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?

Ова наставна јединица се може повезати са готово свим наставним јединицама из области Језика култура (функционални стилови, Језик свакодневне комуникације, Изражајно казивање, Аргументација...). Могла би се успешно повезати и са активностима на часу ликовне културе.

- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?
Након што ученици закључе да су рекламе често направљене са циљем да манипулишу, постају заштићенији од неповољних медијских утицаја.
- Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Наставна јединица, тј. реклама, већ је саставни део искуства ученика, јер је медијски простор никад шири, а његов утицај никад већи, а ученици су такође једна од циљних група којој су намењене.
- Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Како под медијском писменошћу подразумевамо не само читање суштине медијског садржаја, него и стицање вештине креирања медијског садржаја, овој наставној јединици се може прићи са обе тачке гледишта.
- Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?
Након анализе језика, стила, сврхе...рекламе, истраживање се може проширити и на остале видове медијског изражавања: вести, прилози, друштвене мреже...
- Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?
Неопходно је да су ученици увек свесни карактеристика рекламе, и да научено и уочено на овом часу примењују на сваки пример.

Предмет: Грађанско васпитање

Предмет:	Грађанско васпитање	Разред	Трећи
Наставна тема:	ЉУДСКА ПРАВА: Сви исти, а сви различити		
Наставна јединица:	Стереотипи и предрасуде		
Циљ наставне јединице:	Повезивање појмова са појавама у свом окружењу примере неједнаког поступања према особи или некој групи на основу неког		
Очекивани исходи:	<ul style="list-style-type: none"> • својим понашањем показује да прихвата различитост других; • препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према некој особи или групи на основу неког њиховог личног својства; • понаша се на начин који уважава сопствене и туђе потребе, права и осећања у свакодневним ситуацијама; 		

	<ul style="list-style-type: none"> • препознаје примере солидарности у свом окружењу, причама, филмовима; • укаже вршњацима на особе или групе у свом окружењу којима је потребна помоћ и подршка; • објасни разлику између саосећања, солидарности и сажалења на датом примеру; <p>укаже на упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога или нечега на приказаним примерима;</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе неколико институција у свом окружењу које брину о потребама и правима грађана, посебно деце. 	
Методe рада:	Метода играња улога, мини истраживање, дискусија	
Облици рада:	Фронтални, групни, у пару	
	Планиране активности	Планиране активности
Уводни део часа	<p>Учитељ пушта цртани филм „Ружно паче”.</p> <p>Иницира разговор о осећању црног пачета.</p> <p>Да ли су се и они некада тако осећали? Када? Заашто?</p>	Гледају филм, укључују се у дискусију, наводе своје примере .
Средишњи део часа	<p>Да ли често имамо прилике да видимо да људи некога избегавају због његових особина, имена ,вере, занимања? Шта кажу мушкарци за жене, а шта жене за мушкарце? Питањима наводи на одређене групације људи подложне предрасудама и стереотипном схватању.</p> <p>Чита кратку причу о малом Рому кога не бирају у фудбалски тим, а он је најбољи.</p> <p>Даје упутства за мини истраживање.</p> <p>Даје упутство за завршни део часа.</p>	<p>Учествују у дискусији, наводе своје примере и искуства, износе своје мишљење, закључују, питају.</p> <p>Пишу краћи текст на тему „Стани у моје ципеле (детета са инвалидитетом, Рома, детета мигранта,..”</p>
Завршни део часа	Организује читање резултата рада, води дискусију.	Читају текстове које су написали, прате разговор, учествују у дискусији.

Провера остварености исхода	Сваки ученик записује једну реченицу о томе како ће променити своје понашање према некоме кога су се стидели, плашили и сл.. Прикупљање листића и анализа написаног.
------------------------------------	---

- Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)
Важна је како би деца научила критички да селекутују чињенице и у складу са правилним закључивањем граде своје односе у колективу и широј друштвеној заједници, породици.
- Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?
Ова тема се обрађује и у првом и другом разреду ,али једноставније ,у оквиру понашања у одељењу и понашање према другарима, прихватањем одељенских правила, понашање на одмору ,прихватање других без исмевања вређања.
- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?
Важна јер претходи лекцији о толеранцији, поштовању различитог мишљења, права на лично мишљење и одлуке..
Ученицима је важна и у свакодневном животу да науче да проверавају чињенице и размишљају о проблему и својим поступцима ,а не да одуке доносе на основу туђег мишљења и савета.
- Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Свакодневно и небројено пута.
- Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Тема пружа широк спектар могућности како да се приближи деци, кроз радионице Школе без насиља, приредбе, часове готово свих предмета.
- Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?
Може да се утврди колико честа је дискриминација у школи, одељењу, које то групе ученика трпе насиље како би се проблем предупредио.
Израдом социограма сваког одељења на годишњем нивоу, може да се прати постојање ученика који су одбачени у колективу, праћење побољшања након одређених активности...
- Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?
Радити на развијању посматрању окружења, мишљења и закључивања. Наши ученици не размишљају о простим чињеницама, не примећују своје окружење, не закључују о простим стварима, зашто нешто раде, не посматрају људе...

Предмет: Свет око нас

Предмет:	Свет око нас	Разред / година учења	1.
Наставна тема:	Други и ја		
Наставна јединица:	Правила понашања		
Циљ наставне јединице:	Упознати ученике са правилима понашања у школи.		
Очекивани исходи:	На крају часа ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none"> - Усвоји правила лепог понашања. - Разуме важност лепог понашања и примењује правила у свакодневном животу са својим вршњацима и одраслим особама. - Придржава се договорених правила понашања у школи. - Прихвата одговорност за своје понашање. 		
Методе рада:	Монолошка, дијалошка, демонстративна, групни рад.		
Облици рада:	Фронтални, индивидуални, групни.		
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика	
Уводни део часа	<p>Неуредан и рашчупан учитељ улази у учионицу и каже: "Хао, екипо!" Одлази до свог стола и баца своје ствари на под. Све време кашље, а да не стави руку на уста. Док уписује час, прави се да жваће жваку и чачка нос.</p> <p>Након тога, учитељ пита ученике зашто га чудно гледају и зашто се смеју и у ком случају он не би био чудан и смешан. Учитељ упознаје ученике са појмом бонтон. Пита ученике шта они сматрају пристојним, а шта непристојним понашањем.</p> <p>Учитељ најављује да ће ученицима данас показати шта је то пристојно, а шта непристојно понашање.</p>	<p>Ученици збуњено и у неверици посматрају учитеља, а вероватно се и смеју због онога што виде.</p> <p>Ученици учествују у разговору са учитељем о пристојном и непристојном понашању, наводе примере из сопственог искуства.</p>	
Средишњи део часа	<p>Учитељ дели ученике у групе и упознаје их са задатком који треба да ураде (извођење скеча). Свакој групи даје пример ситуације коју треба да представи кроз непристојно, односно пристојно понашање:</p>	<p>Ученици раде у групама. Свака група мора извести два скеча на задати пример понашања, у коме прво показује непристојно, а затим пристојно понашање. Након сваког извођења,</p>	

	<p>- улазак у учионицу када ученик закасни на час, - понашање за време одмора, - понашање у школској библиотеци, - понашање за време оброка, - понашање у тоалету. Учитељ прати и усмерава рад група. На крају сваког скеча са ученицима анализира свако од приказаних понашања. По завршетку рада свих група, изводи се закључак о бонтону у појединим ситуацијама.</p>	<p>ученици објашњавају шта није било у реду, односно шта, по бонтону, треба учинити у одређеној ситуацији.</p>
Завршни део часа	<p>Учитељ, заједно са ученицима, доноси закључак о значају пристојног и лепог понашања. Учитељ приказује два кратка едукативна филма о основним правилима лепог понашања у школи. HYPERLINK "https://www.youtube.com/watch?v=6GWrMW HYPERLINK Учитељ даје задатак ученицима да код куће нацртају по један пример пристојног или непристојног понашања у школи. Од пртежа ученика биће израђен плакат "Бонтон у нашој школи".</p>	<p>Ученици, заједно са учитељем, доносе закључак о значају бонтона и прате филмове о лепом понашању у школи. Ученици разумеју домаћи задатак.</p>
Провера остварености исхода	<p>Ученици препознају и разликују пристојно од непристојног понашања; Наводе примере пристојног и непристојног понашања.</p>	

- Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)
 Зато што је веома важна за свакодневни живот у свим његовим сегментима функционисања.
- Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?
 Може се повезати са свим претходним наставним јединицама које су ученици већ обрадили, зато што се надовезује на претходно усвојено знање, као и на претходно стечено животно искуство.

- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?
Ученици ће на овом часу научити значај поштовања правилима, а самим тим ће научити и да се критички односе према њиховом непоштовању, што ће им истовремено помоћи да се критички односе према себи и другима. Научиће да сагледавају различите ситуације, да дискутују, износе своје мишљење и ставове, да доносе закључке.
- Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Ученицима је ближе оно што већ имају у свом искуству, а самим тим је и учење таквих садржаја лакше. Осим тога, лакше ће запамтити оне ствари које имају примену у свакодневном животу.
- Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Може се кренути од примера из свакодневног живота ученика, где би они, кроз препричавање личних доживљаја неких ситуација, могли сами да доносе закључке о значају поштовања правила понашања.
- Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?
С обзиром на велики значај примене наставне јединице у свакодневном животу ученика, многобројне су могућности за додатна истраживања, анализе и дискусије. Наставна јединица садржи многобројне елементе који се могу, са различитих становишта, сагледати и анализирати (нпр. како се ученици осећају када се неко према њима понаша пристojно односно непристойно; шта ученици могу учинити када виде да неко не поштује правила понашања у школи; како сваки ученик може допринети поштовању правила понашања итд).
- Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?
Проучавање последица кршења и непридржавања донетих правила понашања.

Предмет: Музичка култура

Предмет:	Музичка култура	Разред / година учења	8.
Наставна тема:	Слушање музике		
Наставна јединица:	Примењена музика		
Циљ наставне јединице:	Упознати ученике са примењеном музиком		
Очекивани исходи:	Ученик ће бити у стању да: Препозна и објасни улогу музике и њену примену у различитим медијима.		

Методе рада:	Вербално-текстуално, илустративно-демонстративно; истраживачка метода	
Облици рада:	Фронтално, ГОР	
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика
Уводни део часа	<p>Наставник пушта примере филмске музике и поставља питања основног нивоа о тим нумерама.</p> <p>Наставник поставља питања о настанку и развоју филмске музике и њеним карактеристикама.</p>	<p>Ученик препознаје примере филмске музике слушањем, одговара на наставникова питања о слушаним делима.</p> <p>Обнова градива са претходног часа (филмска музика) дијалогом - одговарање на наставникова питања о настанку и развоју филмске музике и њеним карактеристикама.</p>
Средишњи део часа	<p>Подела одељења на 4 групе.</p> <p>Подела тема и задатака у оквиру група.</p> <p>Свака група има своју тему и задатак да закључе о улози музике у оквиру своје теме.</p> <p>1. група: музика у ТВ програмима</p> <p>2. група: Музика у рекламама</p> <p>3. група: Музика у позоришту</p> <p>4. група: Музика у интернет игрицама</p> <p>Наставник пре почетка истраживања даје упутства ученицима о правилном истраживању, како да дођу до тачног извора, како да препознају да ли је извор веродостојан и на који начин да препознају лажне информације.</p> <p>Наставник у току истраживања проверава напредовање ученика у раду и пружа помоћ уколико је потребна.</p>	<p>Ученици се деле на 4 групе и бирају своје вође група.</p> <p>Слушају упутства за истраживање.</p> <p>Свака група има своју тему и задатак да закључе о улози музике у оквиру своје теме.</p> <p>1. група: музика у ТВ програмима</p> <p>2. група: Музика у рекламама</p> <p>3. група: Музика у позоришту</p> <p>4. група: Музика у интернет игрицама</p> <p>Ученици истражују путем интернета и разговарају о теми и улози музике у оквиру своје теме и користе упутства наставника о правилима безбедности на интернету и , како да дођу до тачног извора, како да препознају да ли је извор веродостојан и на који начин да препознају лажне информације.</p> <p>Доносе закључке у оквиру своје групе</p>
Завршни део часа	Слушање ученичких резултата и доношење заједничких закључака	Вођа сваке групе презентује резултате/закључке својих истраживања
Провера остварености исхода	<p>Кратка „блиц“ питања: 1. Како музика утиче на расположење (манипулише) у ТВ програмима?</p> <p>2. Која је улога музике у рекламама, да ли и она манипулише и убеђује потрошаче?</p> <p>3. Да ли позоришна музика мора увек да буде уметничка?</p> <p>4. Која је улога музике у интернет игрицама?</p>	

- Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)
Ученици могу сами да дођу до закључка на основу раличитих информација, користећи дигиталну технологију.

- Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?
Корелација са Позориштем-Српски језик, Ликовна култура, информатика и повезаност са знањем из свакодневног живота.
- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?
Ученици ће научити да повезују различите информације у једну целину и да на основу тих информација размишљају о тачности одређених тврдњи, критикују.
- Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Користе већ стечена знања из свакодневног живота из истог и из других предмета.
- Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Са технолошког, психолошког, уметничког, забавног становишта.
- Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?
Може послужити приликом истраживања о утицају музике на развој личности, расположење, музикотерапија...
- Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?
Манипулисање музиком у свакодневном животу, рекламе....

Предмет: Енглески језик

Предмет:	Енглески језик	Разред / година учења	Пети
Наставна тема:	ИНТЕРКУЛТУРА: ЗНАМЕНИТЕ ЛИЧНОСТИ		
Наставна јединица:	CULTURE: Amazing people		
Циљ наставне јединице:	Развијање знања која се односе на описивање знаменитих личности		
Очекивани исходи:	По завршетку часа ученик/ца ће бити у стању да: - разуме једноставан текст у којем се описује знаменита личност; - наведе основне биографске и историјске податке о знаменитој личности из циљне и своје културе.		
Методе рада:	Комбиновано: разговор, рад на тексту, питања и одговори, усмено излагање, писмено излагање		
Облици рада:	фронтални рад, индивидуални рад, рад у пару, групни рад		
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика	

<p>Уводни део часа</p>	<p>Наставник започиње разговор са ученицима о знаменитим личностима постављајући следећа питања:</p> <p><i>What amazing people do you know?</i> <i>Why are they amazing?</i> <i>Do you know who Walt Disney was? Why was he amazing? What did he do?</i></p> <p>У наставку наводи ученике да погоде ко је била Амелија Ерхарт тако што их упућује на слику 3 на којој је приказана жена пилот.</p>	<p>Ученици одговарају на питања наставника, посматрају слику и погађају ко је била Амелија Ерхарт.</p>
<p>Средишњи део часа</p>	<p>Формулисање циља часа: Наставник записује наслов на табли и подстиче ученике да учествују у формулисању циља часа - испод наслова записује реченицу (циљ часа) и позива ученике да допуне речи одговарајућим словима: <i>I can talk about a _ _ z _ ng p _ _ pl_ (amazing people)</i></p> <p>Задатак 1 Наставник позива ученике да у пару повежу речи испод налога са одговарајућом сликом и ради проверу. У наставку их упућује на слику у тексту и тражи да у пару саставе пет реченица о Амелији Ерхарт користећи речи које су повезали са сликама; прозива неколико парова да прочитају своје реченице наглас, али у овој фази не коментарише да ли су чињенично тачне.</p>	<p>Ученици записују наслов часа, коментаришу слике у пару и учествују у формулисању циља часа - допуњавају речи у реченици одговарајућим словима.</p> <p>Ученици у пару повезују речи и слике и раде проверу са наставником. У наставку, гледају слику и у пару формулишу пет реченица о Амелији Ерхарт користећи речи које су претходно повезали са сликама. Неколико парова чита своје реченице наглас.</p>
	<p>Задатак 2 Наставник позива ученике да у себи прочитају текст и провере да ли су реченице које су написали чињенично тачне, а затим их пита које су информације о Амелији Ерхарт погодили.</p> <p>Задатак 3 Наставник пушта аудио запис и позива ученике да слушају и свако за себе писмено одговоре на питања из уџбеника. Пошто заврше, каже им да упореде своје одговоре са одговорима свог пара и ради проверу фронтално.</p>	<p>Ученици читају текст у себи и проверавају да ли су реченице које су написали чињенично тачне, а затим наводе информације о Амелији Ерхарт које су погодили.</p> <p>Ученици слушају аудио запис, индивидуално одговарају на питања, упоређују своје одговоре са одговорима свог пара и раде проверу са наставником.</p>

	<p>Задатак 4 Наставник подстиче ученике да наведу што више знаменитих личности из Србије; позива их да изаберу једну од наведених личности и у пару напишу кратку биографију пратећи модел који пише на табли: Name: From: Born: Job: Amazing things about this person:</p> <p>Позива их да претражују веб странице на интернету помоћу два рачунара у учионици или својих мобилних телефона. Док ученици раде, наставник обилази и прати рад ученика, помаже приликом претраге.</p>	<p>Ученици наводе имена знаменитих личности из Србије, у пару претражују интернет и пишу кратку биографију о изабраној знаменитој личности.</p>
	<p>Задатак 5 Наставник удружује по три пара у групе и позива их да размене информације о знаменитим личностима из задатка 4. Док ученици раде, наставник обилази и прати разговор ученика.</p>	<p>Ученици у групама размењују информације о знаменитим личностима из задатка 4.</p>
<p>Завршни део часа</p>	<p>Наставник пита ученике шта су ново сазнали на часу, која информација им је била најзанимљивија и којом би оценом од 1 до 4 оценили свој успех на данашњем часу.</p>	<p>Ученици наводе шта су ново сазнали на часу, истичу информацију која им је била најзанимљивија и оцењују свој успех на часу оценом од 1 до 4.</p>
<p>Провера остварености исхода</p>	<p>Наставник прати рад и активност ученика током часа; нарочиту пажњу обраћа на то колико су ученици успешно урадили задатке 3, 4 и 5; записује одговоре ученика из завршне активности у педагошку свеску.</p>	

- Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)
 Ова наставна јединица, осим језичких, проширује и нека општа знања која су ученицима важна, а односе се на интеркултурне садржаје.
- Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?
 Ученици су на претходним часовима радили глаголски облик који се користи за описивање радњи из прошлости. Радили су и занимања, као и описивање особина и способности људи.
- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?

Ученици ће стећи знања о датој знаменитој личности која ће моћи да повежу са наставним садржајима из историје и технике и технологије. Чисто језички гледано, моћи ће лакше и ефикасније да организују мисли и идеје приликом усменог или писменог излагања.

- Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Ученици су чули за разне знамените, занимљиве особе, а овом наставном јединицом ће стећи нова језичка и општеобразовна знања која ће им помоћи да лакше повезују и асоцирају појмове из других предмета (историја, техника и технологија). Циљ употребе интернета на часу је да ученици науче како да претражују веб странице и изаберу одговарајуће информације.
- Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Наставник може да подстакне ученике да размишљају о Амелији Ерхарт из перспективе подвига – у чему се огледа подвиг Амелије Ерхарт. Могла би да се поставе и различита питања која подстичу критичко мишљење:

Шта је мотивисало Амелију да постане пилот?
Да ли је изазов важан у животу људи? Зашто?
- Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?
Ученици могу да дискутују о горенаведеним питањима. Тема може да их подстакне да истражују и проналазе додатне информације о Амелији Ерхарт – какво је њено ратно искуство, које је књиге написала, које је рекорде оборила. Могу да истражују знамените жене Србије и уоче сличности и разлике.
- Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?
Културолошки аспект – у каквом окружењу је расла Амелија Ерхарт.

Предмет: Биологија

Предмет:	Биологија	Разред / година учења	Пети
Наставна тема:	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ		
Наставна јединица:	Вода		
Циљ наставне јединице:	– стицање основних знања о значају воде за живот и здравље		
Очекивани исходи:	– ученик објашњава значај воде за живот живих бића, користећи своја сазнања и открића; – разуме процесе у организму човека који зависе од воде; – објашњава последице недостатка воде у организму човека; – схвата значај исправности воде за пиће; – препознаје утицаје људског деловања на животну средину.		

Методе рада:	<ul style="list-style-type: none"> – вербално-текстуалне, – демонстративно-илустративна, – практичан рад 	
Облици рада:	– индивидуалан и рад у пару / фронтални	
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика
Уводни део часа	<p>На претходном онлајн часу, наставник уводи ученике у нову наставну јединицу о води као основи живота и најздравијем пићу, задавањем домаћег – истраживачког задатка.</p> <p>Као подршку, преко платформе МTeams, наставник шаље линк ка кратком филму: Вода (без ње нема ни човека), из децјег серијала Уприроди се - https://youtu.be/yF7_-omH6jA.</p> <p>Наводи циљ часа и назив наставне јединице записује на табли. Позива ученике да на основу својих запажања, развију дебат.</p>	<p>Ученици добијају задужење да самостално или у пару, истраже значај воде за живот свих живих бића, унесу своја запажања у свеске: у форми кратког есеја - илустрације, инфографике, а најкреативнији, преко практичног рада који сами одреде, дочарају и представе овај феномен на часу. Такође, потребно је да рад садржи и тачан назив извора информација (енциклопедија, штампани медиј, линк ка електронском медију, нпр. https://www.shtreber.com/voda)</p>
Средишњи део часа	<p>Наставник, у улози водитеља, даје реч ученицима, до чега су дошли истраживачким радом и да ли су погледали кратак филм који им је прослеђен.</p> <p>– <i>Да ли сте нешто ново чули што до сада нисте знали о води?</i></p> <p>Наставник подстиче дискусију питањима:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Зашто се каже „Вода је извор живота” или „Земља је плава планета”?</i> 2. <i>У ком делу неког организма има највише воде?</i> 3. <i>Да ли знате која животиња има највише воде у свом телу (преко 90%)?</i> 4. <i>Знате ли која жива бића живе искључиво на влажним местима на копну?</i> 5. <i>Да ли вода може да нестане на планети?</i> 6. <i>Људи морају користити чисту воду. Зашто?</i> 	<p>Ученици, самостално или у пару, дискутују о резултатима до којих су дошли, а главне чињенице, у форми једне до две речи, бележе на табли.</p> <p>Презентују своје и анализирају радове осталих. На основу знања из првог полугодишта о животним процесима код живих бића, формулишу своје одговоре.</p> <p>На основу цртежа, записа, практичних радова и слично, наводе значај воде за жива бића, дискутујући уз подстицајна питања и захтеве.</p> <p>Разговором о значају воде за жива бића, уобличавају и проширују своја досадашња сазнања о овом природном ресурсу.</p> <p>Пример практичних радова ученика:</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> </div>

	<p>7. Колико чаши воде треба уносити дневно?</p> <p>8. Шта је боље користити за пиће, воду с чесме или флаширану воду?</p> <p>Наставник усмерава ток часа давањем изазовних питања о потребама човека за водом и проблемима који могу да се јаве:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Да ли сте чули за израз „дехидратација“? 2. Када се више знојиш, лети или зими? 3. Колико попијеш сока а колико воде дневно? 4. Које су последице недовољног уношења воде у организам (симптоми-шта осећамо тада)? 5. Да ли су енергетски напаци здрави? 6. Да ли реке, попут наше Западне Мораве, треба заштити од загађења? <p>Ученици добијају етикете са различитих флашираних вода и сокова: минаралне воде, газираних вода, кока-коле, швепса, негазираних сокова.</p> <p>Наставник контролише рад ученика, прати њихов допринос у раду, усмерава на закључке и вреднује њихов рад.</p>	 <p>Одговорима на постављена питања, уз разговор и дискусију, ученици дефинишу појам дехидратације, сагледавају последице неуношења довољне количине воде у организам, разматрају штетност енергетских и газираних пића по здравље и повезују досадашња сазнања о заштити вода у природи.</p> <p>Уз дискусију и подршку наставника, читају састав са етикета газираних пића и воде.</p>
<p>Завршни део часа</p>	<p>Подстиче ученике да разговарају о здравим стилевима живота.</p> <p>Задавање домаћег задатка: <i>Направи попис флашираних вода у продавници и с наставником географије одреди с којих подручја потичу.</i></p>	<p>Конструктивном комуникацијом ученици уопштавају своја знања и поткрепљују их својим примерима.</p>
<p>Провера остварености исхода</p>	<p>Тест/усмено одговарање, практичан рад, ангажовање на часовима.</p>	

- Зашто је ова наставна јединица важна? (Због чега сам је изабрао/изабрала?)
Оно што је ретко, скупо је. Вода као најважнија ствар на свету, напротив, нема цену. (Платон, 427-347. године п.н.е.). Вода је есенцијална за живот. Ученици се упознају са најзначајним ефектима воде по живот, прихватају чињеницу да без воде нема живота. Због тога је важно, од најмлађег узраста детета, развити свест о начинима употребе воде, чистој пијаћој води, утицају на здравље, али и скренути пажњу на очување вода у природи.
- Како се може повезати с другим темама које су ученици већ обрадили/усвојили?
Ученици имају сазнања о вредностима воде за живот још у млађим разредима, преко наст. области: *Порекло и разноврсност живог света*, у којој су изучавали основне животне процесе (исхрана, дисање, излучивање) и *Јединство грађе и функције као основа живота*, где су упознали типичне водене организме.
- Како ће она припремити ученике за даље учење и развијање знања у овој или другој области?
Уколико успешно савладају ове садржаје, биће припремљени за усложњавање садржаја, али и биће спремни да схвате и примене правилан приступ према природи и животу уопште.
- Како се може повезати са искуством ученика и њиховим потребама?
Садржаји су лако применљиви на неку од животних околности и ситуација. Њихов свакодневни однос према непосредном окружењу увек служи за разговор и дискусију у одељењу.
- Како се ова тема може обрадити са више стајалишта?
Може се повезати са ликовном културом, информатиком, српским језиком... Истраживачки радови, практични радови и представљање резултата рада, као и писање есеја о својим запажањима, јако су корисне и вредне активности за боље повезивање садржаја. Вода је непресушна тема из свих области.
- Како ова наставна тема/јединица може послужити за додатна истраживања, анализе, дискусије...?
Може да се направи трибина о тренутном стању реке у нашем крају, да се ураде теренске активности, увек радо прихваћене од ученика, да се посете погони за пречишћавање воде за пиће или да се позову експерти из ове области на јавни час...
- Који аспекти захтевају даље истраживање или активности ученика?
Природа као ресурс је неисцрпна прича, мало већа посвећеност наставника и добро прихватање од стране ученика, могу да воде у бројне активности које ће допринети и самој заједници, активизам младих је посебно значајан за њихов критички развој.

РЕСУРСИ, МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ РАДА КОЈИМА СЕ ПОДСТИЧЕ КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Овај сегмент је нудио предлог активности наставника и ученика којима се подстиче критичко мишљење, током свих фаза часа. Задатак наставника је био да размисле и у колону ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ напишу које ресурсе, методе и технике би користили током свих фаза часа, тако да оне одговарају датим активностима. То су могли да буду и неке које су сами осмислили. Наставници су своје предлоге поткрепили аргументима, односно образложили су зашто је управо та метода / техника (ресурс) погодна за развијање критичког мишљења код ученика, а водили су рачуна да њихови методички алати одговарају и онлајн настави.

Предмет: Историја

ФАЗЕ	НАСТАВНИК	УЧЕНИК	ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ
Уводни део часа	<p>Евокација</p> <p>Наставник од ученика тражи да се присете онога што већ сами знају о теми која ће се обрађивати.</p> <p>Претпоставка прве фазе је да ће учење бити успешније ако они успеју да повежу оно што већ знају о датој теми с новим информацијама. Најбољи начин за постизање тог циља у овој фази је да се код ученика изазове „елемент побуђене пажње“, односно интересовање за тему, што је и одлучујући мотивациони фактор за следећу фазу часа.</p>	<p>Ученик активира предзнања и затечене ставове и повезује их с темом која ће се обрађивати.</p>	<p>ППТ, дискусија, слике, видео материјали</p> <p>На претходном часу учили смо о цару Давиду. За тај час могу се користити презентације, разни видео материјали, слике цара Давида.</p> <p>Давида је наследио његов син Соломон. Он проширује Јерусалим и оснажује целу Израилску земљу. Саградио је велелепан храм Богу Јахвеу у Јерусалиму.</p> <p>Питања:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ко је наследио цара Давида на престолу? 2. Шта је значајно саградио цар Соломон? 3. Где је саградио овај чувени храм? 4. Које су биле мане цара Соломона?

<p>Средишњи део часа</p>	<p>Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја</p> <p>Наставник упознаје ученике с новим информацијама које би требало да усвоје. Циљ ове фазе је да се задржи интерес ученика из претходне фазе, уз истовремено подстицање пружање подршке ученицима да прате разумевање теме и конструишу своје знање.</p>	<p>Ученик прати и заинтересован је за тему, повезује и сам конструише (надограђује) своје знање.</p>	<p>Текстови, слике, разговор</p> <p>Свето писмо не престаје да хвали Соломонову мудрост.</p> <p>Нико му није раван у решавању тешких проблема и замршених питања.</p> <p>Позната је прича: <i>Мудра пресуда</i></p> <p>Често као пример његове мудрости наводи се спор између две жене око детета. Како су записничари забележили једном су пред цара Соломона дошле две жене носећи једно дете за које су обе тврдиле да су га родиле. Пошто никако није могла да се утврди истина чије је дете јер је било мало, старо око годину, и није могло да сведочи која је жена његова мајка, цар нареди да се дете пресече на пола и да се свакој жени да једнака половина. Тада прва жена паде на колена и плачно поче молити цара да се дете не сече и да остане живо, па нека га узме она друга. Ова друга је одмах пристала на царев предлог да се дете посече. На основу њиховог понашања цар је познао да је она прва дететова мајка, па њој да дете.</p> <p>Уз ток приче имамо и приказ слика.</p>
--------------------------	---	--	---

			На оваквим часовима је најбоља метода разговора. Прича се наставља о Соломоновом храму.
Завршни део часа	Фаза рефлексије Наставник тражи од ученика да размисле о томе што су научили у претходној фази и да повежу знања која су имали с новоразвијеним. Подстиче размену, рефлексију и саморефлексију. У овој фази се проверава конструисано (надограђено) знање.	Ученик повезује <i>старо</i> и <i>новоконструисано</i> знање, проверава тезе, доноси закључке, размењује идеје.	Филм Гледање видео-снимка о Соломоновом храму https://www.youtube.com/watch?v=y2tha7ogpec&ab_channel=MessagesofChrist

Ова наставна јединица је погодна за онлајн наставу. Могу се ученици упознати са још познатим библијским причама о цару Соломону. Пети разред и план по којим се обрађују наставне јединице су доста занимљиве за обраду а и ученицима су заинтересовани за рад.

Предмет: Енглески језик

ФАЗЕ	НАСТАВНИК	УЧЕНИК	ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ
Уводни део часа	Евокација Наставник од ученика тражи да се присете онога што већ сами знају о теми која ће се обрађивати. Претпоставка прве фазе је да ће учење бити успешније ако они успеју да повежу оно што већ знају о датој теми с новим информацијама. Најбољи начин за постизање тог циља у овој фази је да се код ученика изазове „елемент побуђене пажње“, односно интересовање за тему, што је и одлучујући мотивациони фактор за следећу фазу часа.	Ученик активира предзнања и затечене ставове и повезује их с темом која ће се обрађивати.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brain storming, 2. 3-Ж-Н табела 3. Размисли и наведи омиљени спорт/ресторан/храну/животињу... 4. Питања и одговори – да ли сте некада чули за... шта знате о... шта мислите о... 5. Описивање слике 6. Упитници (анкете) који се односе на тему, а које ученици попуњавају на основу личног искуства 7. Игровне активности

<p>Средишњи део часа</p>	<p>Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја</p> <p>Наставник упознаје ученике с новим информацијама које би требало да усвоје. Циљ ове фазе је да се задржи интерес ученика из претходне фазе, уз истовремено подстицање пружање подршке ученицима да прате разумевање теме и конструишу своје знање.</p>	<p>Ученик прати и заинтересован је за тему, повезује и сам конструише (надограђује) своје знање.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Откривање значења непознатих речи и непосредна употреба датих речи у контексту 2. Откривање употребе језичких структура и непосредна употреба у контексту 3. Читање/слушање текста и предвиђање/нагађање/погађање онога што следи 4. Персонализација 5. Драмске технике – играње улога, импровизација, симулација 6. Издвајање кључних појмова/информација 7. Сажимање са кључним појмовима и без кључних појмова 8. Мапе ума, табеле, шеме 9. Проблемски задаци 10. Упореди и наведи сличности и разлике 11. Пронађи уљеза 12. Настави низ 13. Повежи слику и сенку 14. Повежи делове у целину 15. Реконструиши текст/причу 16. Доврши причу 17. Избаци из текста информацију која је вишак 18. Повежи наслове са одговарајућим пасусима 19. Убаци у текст одговарајућу реченицу од понуђене три
<p>Завршни део часа</p>	<p>Фаза рефлексije</p> <p>Наставник тражи од ученика да размисле о томе што су научили у претходној фази и да повежу знања која су имали с новоразвијеним. Подстиче размену, рефлексiju и саморефлексiju. У овој фази се проверава конструисано (надограђено) знање.</p>	<p>Ученик повезује <i>старо</i> и <i>новоконструисано</i> знање, проверава тезе, доноси закључке, размењује идеје.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Питања попут: Шта сте знали, а шта сте ново научили? Како ће ти нова знања користити у свакодневном животу? Где ћеш моћи да их примениш? 2. Техника 3-2-1 или излазна карта 3. Попуњавање треће колоне у 3-Ж-Н табели

			4. Оцени своје напредовање оценом... 5. Покажи покретом колико си задовољан својим напредовањем 6. Употреба симбола (емотикона) за самопроцену напредовања
--	--	--	--

Предмет: Српски језик

ФАЗЕ	НАСТАВНИК	УЧЕНИК	ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ
Уводни део часа	Евокација Наставник од ученика тражи да се присете онога што већ сами знају о теми која ће се обрађивати. Претпоставка прве фазе је да ће учење бити успешније ако они успеју да повежу оно што већ знају о датој теми с новим информацијама. Најбољи начин за постизање тог циља у овој фази је да се код ученика изазове „елемент побуђене пажње“, односно интересовање за тему, што је и одлучујући мотивациони фактор за следећу фазу часа.	Ученик активира предзнања и затечене ставове и повезује их с темом која ће се обрађивати.	Дијалогска метода је увек основ свега. Наставник стимулише ученике да самостално излажу и даје неке асоцијације како би се дошло до циља. Износе чињенице и на основу њих износе свој став о претходностеченом знању. Наставник говори неку специфичност или део који је побуђујућ за ученичку пажњу и рад. Од ученика се очекује да повезује претходностечено знање са новом наставном јединицом.
Средишњи део часа	Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја Наставник упознаје ученике с новим информацијама које би требало да усвоје. Циљ ове фазе је да се задржи интерес ученика из претходне фазе, уз истовремено подстицање пружање подршке ученицима да прате разумевање теме и конструишу своје знање.	Ученик прати и заинтересован је за тему, повезује и сам конструише (надограђује) своје знање.	Дијалог је основ свега, али је приступ важнији. Оно што сам пробала са својим ученицима јесте метода др Р. Рајевића. Написала сам наслов и број поред њега (који сам смислила, а има везе са наст. јед.) и питала какве везе има

			<p>број са наставном јединицом. Ученици су осмишљавали различите везе како би дали тачан одговор, а у исто време су спонтано усвајали нове информације, јер сам им сваки пут давала тачан одговор на њихову асоцијацију. На крају смо дошли до праве везе, а ученици су спонтано усвојили велики број података, било им је забавно, а морали су добро да промишљају. Током разговора су исказивали свој став према датом одговору и морали су да га поткрепе чињеницама.</p>
<p>Завршни део часа</p>	<p>Фаза рефлексije Наставник тражи од ученика да размисле о томе што су научили у претходној фази и да повежу знања која су имали с новоразвијеним. Подстиче размену, рефлексiju и саморефлексiju. У овој фази се проверава конструисано (надограђено) знање.</p>	<p>Ученик повезује <i>старо</i> и <i>новоконструисано</i> знање, проверава тезе, доноси закључке, размењује идеје.</p>	<p>Индивидуални рад ученика, или групни. Ученици повезују, понављају и износе самосталне закључке на основу усвојених чињеница.</p>

Предмет: Биологија, Штетно дејство дуванског дима, 7. разред

ФАЗЕ	НАСТАВНИК	УЧЕНИК	ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ
Уводни део часа	<p>Наставник поставља питања која се односе на предзнања ученика из претходних разреда, а односе се на дувански дим и штетно дејство дуванског дима. Да ли у вашој породици има пушача ? Да ли је дувански дим користан за наше здравље ? Да ли сте некада осетили жељу да запалите цигарету ? Које су предности, а које мане употребе дуванског дима ?</p> <p>Ученике упућује да прочитају кратак увод у уџбенику и да стрелицом означе све информације које су им познате од раније у вези дуванског дима, а знаком питања све информације које из збуњују или су им нове.</p>	<p>Ученици учествују у разговору, слушају, одговарају на питања, износе своје ставове у зависности од својих предзнања о користима или штетном дејству дуванског дима. У уџбенику, ученици проналазе све познате информације и све информације које су им нове и да их означе за почетак часа.</p>	<p>Сократова дијалогска метода, инсерт метода и вођено читање, Brainstorming мрежа</p> <p>Ресурс: уџбеник</p>
Средишњи део часа	<p>Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја</p> <p>Наставник упознаје ученике са начином рада на часу. Дели ученике у групе и свакој групи даје папир са једним кључним појмом које ученици из група анализирају и у свеске бележе све информације које су им неопходне за реализацију часа. Ученици дискутују између себе, размењују мишљења и преносе на папир. Затим се папирић са појмом прослеђује другој групи и тако редом док све групе не измене све кључне појмове. На тај начин свака група</p>	<p>Ученици прате упуство наставника, седе у складу са упуством и анализирају кључни појам који добију на папиру. Међусобно се договарају, анализирају и допуњују уважавајући мишљење и ставове осталих чланова групе. Прате излагања осталих група и допуњују их по потреби. Слушају,</p>	<p>Методе: ротирајући преглед, метода прављења бележака, текст метода, гроз метода такође може бити коришћена на часу као и техника шест шешира</p> <p>Ресурс: уџбеник, презентација, пано</p>

	допуњује рад претходне и износи своје ставове и своја мишљења. На крају представник сваке групе чита своје белешке које се односе на појам и заједно анализирају рад. Кључни појмови су: дуван, болести зависности, рак плућа	анализирају и дискутују.	
Завршни део часа	Фаза рефлексije Наставник тражи од ученика да размисле о томе што су научили у претходној фази и да повежу знања која су имали с новоразвијеним кроз низ краћих питања које задаје на крају часа. Задаје ученицима домаћи да напишу своје аргументе ЗА и ПРОТИВ дуванског дима и да представе графички. Бележи оцене и врши евалуацију часа.	Ученик повезује <i>старо и новоконструисано</i> знање, проверава тезе, доноси закључке, размењује идеје, одговара на питања које поставља наставник и бележи упуство за домаћи задатак.	Техника: Т- графикон Методe: Сократова дијалoшка метода Ресурс: уџбеник, интернет

Ове методе и технике су погодне за развијање критичког мишљења јер подстичу ученике на мисаону активност, да износи своје ставове и мишљења која су поткрепљена аргументима. Све наведене методе, технике и ресурси подстичу ученике на анализу, размишљање изношење чињеница које су потврђене у уџбенику или са доступних ресурса.

Предмет: Примењиво на све предмете

ФАЗЕ	НАСТАВНИК	УЧЕНИК	ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ
Уводни део часа	Евокација Наставник од ученика тражи да се присете онога што већ сами знају о теми која ће се обрађивати. Претпоставка прве фазе је да ће учење бити успешније ако они успеју да повежу оно што већ знају о датој теми с новим информацијама.	Ученик активира предзнања и затечене ставове и повезује их с темом која ће се обрађивати.	<i>Brainstorming</i> мрежа је добра за почетне активности које генеришу идеје и питања, активирају претходна знања и интересовања, проучавају питања и проблеме. Она помаже да се систематизују и прикупе идеје за тему, да се теме раширчлане на подтеме и да се формирају питања за

	<p>Најбољи начин за постизање тог циља у овој фази је да се код ученика изазове „елемент побуђене пажње“, односно интересовање за тему, што је и одлучујући мотивациони фактор за следећу фазу часа.</p>		<p>истраживање засновано управо на подтемама.</p>
<p>Средишњи део часа</p>	<p>Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја</p> <p>Наставник упознаје ученике с новим информацијама које би требало да усвоје. Циљ ове фазе је да се задржи интерес ученика из претходне фазе, уз истовремено подстицање пружање подршке ученицима да прате разумевање теме и конструишу своје знање.</p>	<p>Ученик прати и заинтересован је за тему, повезује и сам конструише (надограђује) своје знање.</p>	<p>Подстаћи ученике да на себи својствен начин обележе белешке (користећи нпр. штампана слова, подебљане речи, поднасловне скице и дијаграме) и да то буду њихове личне белешке, са њиховим наглашавањима и специфичностима. Научити ученике како да користе формалну схему у прављењу бележака, тако да: наслови првог нивоа представљају главне идеје, наслови другог нивоа подтеме, а наслови трећег нивоа детаље (ако је потребно). Оваква схема наглашава хијерархијску природу текста и подстиче њихову систематичност и организованост.</p>
<p>Завршни део часа</p>	<p>Фаза рефлексije</p> <p>Наставник тражи од ученика да размисле о томе што су научили у претходној фази и да повежу знања која су имали с новоразвијеним. Подстиче размену, рефлексiju и саморефлексiju. У овој фази се проверава конструисано (надограђено) знање.</p>	<p>Ученик повезује <i>старо</i> и <i>новоконструисано</i> знање, проверава тезе, доноси закључке, размењује идеје.</p>	<p>Сократова дијалoшка метода или сократовско испитивање</p>

Предмет: Математика

ФАЗЕ	НАСТАВНИК	УЧЕНИК	ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ
Уводни део часа	<p>Евокација</p> <p>Наставник од ученика тражи да се присете онога што већ сами знају о теми која ће се обрађивати.</p> <p>Претпоставка прве фазе је да ће учење бити успешније ако они успеју да повежу оно што већ знају о датој теми с новим информацијама. Најбољи начин за постизање тог циља у овој фази је да се код ученика изазове „елемент побуђене пажње“, односно интересовање за тему, што је и одлучујући мотивациони фактор за следећу фазу часа.</p>	Ученик активира предзнања и затечене ставове и повезује их с темом која ће се обрађивати.	Ученицима се побуђује пажња о различитим врстама графикона са којима се сусрећу – у школским књигама, у новинама и сл. Ученицима се поставља питање „колико су пута на прву лопту били наведени на погрешан одговор.“
Средишњи део часа	<p>Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја</p> <p>Наставник упознаје ученике с новим информацијама које би требало да усвоје. Циљ ове фазе је да се задржи интерес ученика из претходне фазе, уз истовремено подстицање пружање подршке ученицима да прате разумевање теме и конструишу своје знање.</p>	Ученик прати и заинтересован је за тему, повезује и сам конструише (надограђује) своје знање.	Наставник поставља задатак у виду графикона који ученици треба да анализирају, а потом их контрапримером наводи због чега дати одговори нису тачни.
Завршни део часа	<p>Фаза рефлексije</p> <p>Наставник тражи од ученика да размисле о томе што су научили у претходној фази и да повежу знања која су имали с новоразвијеним. Подстиче размену, рефлексiju и саморефлексiju. У овој фази се проверава конструисано (надограђено) знање.</p>	Ученик повезује <i>старо</i> и <i>новоконструисано</i> знање, проверава тезе, доноси закључке, размењује идеје.	Ученици истичу важност критичког става према информацијама који се у медијима пласирају.

Предмет: Примењиво за све предмете

ФАЗЕ	НАСТАВНИК	УЧЕНИК	ПОГОДНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ
Уводни део часа	<p>Евокација</p> <p>Наставник од ученика тражи да се присете онога што већ сами знају о теми која ће се обрађивати. Претпоставка прве фазе је да ће учење бити успешније ако они успеју да повежу оно што већ знају о датој теми с новим информацијама. Најбољи начин за постизање тог циља у овој фази је да се код ученика изазове „елемент побуђене пажње“, односно интересовање за тему, што је и одлучујући мотивациони фактор за следећу фазу часа.</p>	Ученик активира предзнања и затечене ставове и повезује их с темом која ће се обрађивати.	Нека од многобројних интерактивних игрица са платформе WordWall . Коришћење игрица се у мојој пракси показало као веома успешан метод за започињање часа. Када се на њихов већ постојећи такмичарски дух дода и награда у виду смајлија из активности, мотивација буде на нивоу. У жељи да се докажу себи и другима, већина ученика се максимално сконцентрише на присећање већ наученог. Све то обављају самостално, на својим мобилним уређајима , па их то додатно мотивише за рад.
Средишњи део часа	<p>Фаза разумевања значења / обраде наставног садржаја</p> <p>Наставник упознаје ученике с новим информацијама које би требало да усвоје. Циљ ове фазе је да се задржи интерес ученика из претходне фазе, уз истовремено подстицање пружање подршке ученицима да прате разумевање теме и конструишу своје знање.</p>	Ученик прати и заинтересован је за тему, повезује и сам конструише (надограђује) своје знање.	За ову фазу часа сматрам да би најбољи био неки истраживачки тип рада. Радим са одељењима који броје мало ученика (мање од 10), па је углавном лако подстићи већину на самосталан рад. Ученицима бих припремила одговарајуће изворе информација (енциклопедије, краће научне радове, новинске чланке, интернет странице) и поделила им теме за истраживање. Понеки извор би намерно био „сумњив“ како би подстакао критичко размишљање ученика. Након тога, задатак би им био да резултате свог истраживања представе остатку одељења.

Завршни део часа	Фаза рефлексије Наставник тражи од ученика да размисле о томе што су научили у претходној фази и да повежу знања која су имали с новоразвијеним. Подстиче размену, рефлексију и саморефлексију. У овој фази се проверава конструисано (надограђено) знање.	Ученик повезује <i>стари</i> и <i>новоконструисано</i> знање, проверава тезе, доноси закључке, размењује идеје.	Као што се показало да на почетку часа добар ефекат имају интерактивне игрице, тако се показало да је за најбољи финиш често заслужан одговарајући Kahoot квиз . Код ученика се опет буди онај такмичарски дух који их подстиче да час успешно приведемо крају.
------------------	--	---	--

ИСТРАЖИВАЧКИ ЗАДАТАК – МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ У ПРОГРАМИМА НАСТАВЕ УЧЕЊА

Наставници су анализирали програме наставе и учења свог предмета и идентификовали исходе, теме и садржаје који се односе на медијску писменост. У оперативним плановима (за све разреде) су анализирали наставне јединице. Затим су издвојили најмање две наставне јединице у које је могуће интегрисати активности везане за медијску писменост и дали опис тих активности.

Предмет: Српски језик и књижевност (5-8 разред)

1) Идентификација тема, исхода и садржаја у програмима наставе и учења

Исходи:

- пише кратак извештај
- идентификује шта је тежиште теме
- зна да напише вест
- пише позивнице, захвалнице, и-мејл поруке
- зна да напише обавештење
- зна шта је новинарски стил
- зна да разликује битно од небитног

- саставља експозиторни, наративни, дескриптивни текст који је целовит и кохерентан
- организује текст у логичне и правилно распоређене пасусе; одређује прикладан наслов тексту и поднаслову деловима текста

Теме: Језичка култура

Вештина читања и разумевања прочитаног

Писано изражавање

Садржаји:

Репортажа

Публицистички текстови

Стилови (новинарски)

Технички и сугестивни опис

Вест

Извештај

Писање и - мејла

2) Интеграција медијске писмености у оперативни план рада (активности)

1. Обавештење, вест, извештај

Ученицима треба објаснити како се пишу обавештење, вест, извештај. Показати им примере, а затим да ученици сами напишу обавештење, вест итвештај. Нагласити шта су медији, врсте медија, значај медијске писмености у 21. веку и шта се подразумева под медијском писменошћу. Разговарати са ученицима зашто је толико важна медијска писменост у савременом друштву, зашто је битно да критички сагледавамо вести које чујемо или прочитамо у новинама или на друштвеним мрежама.

2. Репортажа

Разговор о значају познавања медијске писмености, критичког мишљења, шта спада у медијско окружење: имејл, фејсбук, радио, ТВ, итд. Разговарати шта спада у медије и да ли ученици поверују у све што прочитају у новинама или на интернету. Истаћи значај критичког приступа када прочитају или чују неку вест.

Показати ученицима на практичном примеру шта је репортажа (на пример репортажа о Новаку Ђоковићу), а затим они треба да напишу једну репортажу коју ће наставник прегледати и указати на позитивне и негативне стране.

3. Функционални стилови

Истаћи да у наше медијско окружење спадају: новине, часописи, телевизија, радио, интернет, друштвене мреже. Ученицима на примерима из новина показати одлике публицистичког стила. Разговарати о емоцијама које вест коју прочитамо изазива код ученика. Вести и медији могу учинити да осетимо одређене емоције (тугу, изненађење, збуњеност). Уколико пронађемо речи које описују наше емоције, активираће нам се део мозга који омогућава да успоставимо менталну контролу и да сами себе обуздамо. Тако бирамо да ли ћемо реаговати на нешто или не. Показати ученицима различите наслове из новина и питати их: Ко би желео да на ове наслове бурно реагујете? Ко има користи од тога?

Разговарати о значају медијске писмености у 21. веку. Дефиниција писмености: *„способност идентификације, разумевања, интерпретације, комуникације, рачунања и креирања, коришћењем писаних, штампаних и визуелних материјала повезаних са различитим контекстима“*. Разговарати како су ученици разумели ову дефиницију. Објаснити ученицима шта значи медијски писмен у човек 21. веку.

4. Писање и-мејла

На почетку часа упознати ученике са развојем медијске писмености. Истаћи да је писање и-мејла је почело око 1970-их година. Приказати ученицима временску линију развоја медија.

Предмет: Географија

1) Идентификација тема, исхода и садржаја у програмима наставе и учења

ПЕТИ РАЗРЕД

Исходи: повеже географска знања о свету са историјским развојем људског друштва и научно-техничким прогресом; разликује одговорно од неодговорног понашања човека према природним ресурсима и

опстанку живота на планети Земљи; помоћу глобуса опише облик Земље и наведе доказе о њеном облику; помоћу карте опише распоред копна и воде на Земљи и наведе називе континената и океана; помоћу карте и цртежа опише начине и последице кретања литосферних плоча (вулканизам, земљотреси, набирање и раседање); помоћу фотографија или узорка стена разликује основне врсте стена, описује њихов настанак и наводи примере за њихово коришћење; помоћу карте, цртежа и мултимедија објашњава настанак планина и низија и разликује надморску и релативну висину; графички представи и чита климатске елементе (климадијаграм) користећи ИКТ; користи дневне метеоролошке извештаје из медија и планира своје активности у складу са њима; помоћу карте прави разлику између речне мреже и речног слива; помоћу карте повеже климатске услове са распрострањеношћу живог света на Земљи; помоћу карте наведе природне зоне и карактеристичан живи свет у њима

Област/тема: ЧОВЕК И ГЕОГРАФИЈА, ВАСИОНА И ПЛАНЕТА ЗЕМЉА (Облик Земље и структура њене површине, Земљина кретања, Унутрашња грађа и рељеф Земље, Ваздушни омотач Земље, Воде на Земљи, Биљни и животињски свет на Земљи)

Садржаји: Ширење географских хоризоната и велика географска открића. Одговорност човека према планети Земљи. Облик и димензије Земље, распоред копна и воде на Земљи. Сила Земљине теже, глобус, екватор, полови. Постанак и унутрашња грађа Земље, литосферне плоче: кретање плоча, промена положаја континената. Вулканизам и земљотреси: елементи, настанак, зоне појава у свету и Србији, последице и шта радити у случају земљотреса. Стене: магматске, седиментне, метаморфне. Време и клима: климатски елементи и појаве (температура, притисак, влажност ваздуха, падавине, облачност, ветар). Климатски чиниоци, основни типови климе. Човек и клима (атмосферске непогоде, утицај човека на климу). Воде на копну: подземне воде и извори, реке, језера и ледници. Човек и вода – поплаве и бујице, заштита вода од загађења. Распростирање биљног и животињског света на Земљи.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Исходи: анализира, чита и тумачи општегеографске и тематске карте; оријентише се у простору користећи компас, географску карту и сателитске навигационе системе; анализира компоненте популационе динамике и њихов утицај на формирање укупних демографских потенцијала на примерима Србије, Европе и света; анализира различита обележја светског становништва и развија свест о солидарности између припадника различитих социјалних, етничких и културних група; анализира географски положај насеља; вреднује алтернативе за одрживи развој у својој локалној средини, Србији, Европи и свету

Област/тема: ГЕОГРАФСКА КАРТА, СТАНОВНИШТВО, НАСЕЉА

Садржаји: Елементи карте (математички, географски и допунски). Картографски знаци и методе за представљање рељефа на карти. Оријентација у простору и оријентација карте, мерење на карти, сателитски навигациони системи. Основни појмови о становништву: демографски развитак и извори података о становништву. Број и распоред становништва на Земљи. Природно кретање становништва.

Миграције становништва. Структуре становништва: биолошке и друштвено-економске. Положај и географски размештај насеља.

СЕДМИ РАЗРЕД

Исходи: проналази на карти државе проучаване регије и именује их; проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија; анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи; изводи закључак о могућим решењима за коришћење чистих извора енергије у државама чија се привреда заснива највише на експлоатацији нафте и угља

Област/тема: ЕВРОПА, АЗИЈА, АФРИКА, СЕВЕРНА АМЕРИКА, ЈУЖНА АМЕРИКА, ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ

Садржаји: Јужна Европа – културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, туризам, политичка подела. Државе Јужне Европе: државе бивше СФРЈ, Италија, Шпанија и Грчка – основне географске карактеристике. Средња Европа – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Немачка – основне географске карактеристике. Западна Европа – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Француска и Уједињено Краљевство – основне географске карактеристике. Северна Европа – природни ресурси и економски развој, народи, политичка подела. Норвешка – основне географске карактеристике. Источна Европа – културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, политичка подела. Руска Федерација – основне географске карактеристике. Европска унија – пример интеграционих процеса. Географски положај, границе и величина Азије. Природне одлике Азије. Становништво Азије. Насеља Азије. Привреда Азије. Политичка и регионална подела. Југозападна Азија – природни ресурси и економски развој, културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, урбанизација, политичка подела. Јужна Азија – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, урбанизација, политичка подела. Југоисточна Азија – природни ресурси и економски развој, политичка подела. Источна Азија – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Централна Азија – природни ресурси, политичка подела, насеља и становништво. Географски положај, границе и величина Африке. Природне одлике Африке. Становништво Африке. Насеља Африке. Привреда Африке. Политичка и регионална подела. Афрички Медитеран и Сахарска Африка. Подсахарска Африка. Географски положај, границе, величина и регионална подела Северне Америке. Природне одлике Северне Америке. Становништво Северне

Америке. Насеља Северне Америке. Привреда Северне Америке. Политичка подела. Географски положај, границе и величина Јужне Америке. Природне одлике Јужне Америке. Становништво Јужне Америке. Насеља Јужне Америке. Привреда Јужне Америке. Политичка подела. Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније. Природне одлике Аустралије. Колонијални период и становништво Аустралије. Насеља Аустралије. Привреда Аустралије. Океанија – основна географска обележја. Политичка и регионална подела. Основне географске одлике Антарктика – откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и научна истраживања. Основне географске одлике Арктика – откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и савремена научна истраживања.

ОСМИ РАЗРЕД

Исходи: анализира тематске карте и статистичке податке и графички их приказује; одреди географски положај Србије и доведе га у везу са историјско-географским развојем; анализира карактеристике граница и пограничних крајева Србије; класификује облике рељефа на територији Србије и именује репрезентативне; анализира утицај климатских фактора и климатских елемената на климу Србије; класификује и описује својства водних објеката користећи карту Србије; израђује и анализира графичке приказе структура становништва; уз помоћ карте Србије и других извора информација анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности у нашој земљи; процењује важност очувања природне и културне баштине Србије

Област/тема: ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА ТЕРИТОРИЈЕ СРБИЈЕ, ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ СРБИЈЕ, ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ СРБИЈЕ, ПРИРОДНА И КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ, ГЕОГРАФИЈА ЗАВИЧАЈА

Садржаји: Југоисточна Европа, интеграциони и дезинтеграциони процеси. Географски положај Србије. Историјско-географски развој Србије. Символи Србије. Границе и проблеми пограничних крајева. Геотектонски процеси на територији Србије. Сеизмизам Србије. Тектонски облици рељефа. Падински процеси и рељеф настао деловањем воде. Рељеф настао деловањем леда, ветра и човека. Утицаји ерозивних и акумулативних процеса на човека. Климатски фактори и елементи. Климатске области у Србији. Подземне воде Србије. Реке Србије. Језера Србије. Заштита вода и заштита од вода. Земљишта Србије. Распрострањеност биљног и животињског света. Кретање броја становника и њихов просторни размештај. Природно кретање. Миграциони процеси. Структуре становништва. Демографски проблеми и популациона политика. Прва насеља у Србији. Село и рурални процеси. Градови. Урбанизација и проблеми урбаног развоја. Београд. Природни ресурси и привредни развој. Друштвени услови привредног развоја и промене у структури привреде. Пољопривреда и географски простор. Индустрија и географски простор. Саобраћај и географски простор. Туризам и трговина. Делатности кварталног сектора. Природна баштина Србије. Културна баштина Србије. Светска баштина под заштитом Унескоа у Србији. Појам и географски положај завичаја. Природне карактеристике. Друштвене карактеристике.

2) Интеграција медијске писмености у оперативни план рада (активности)

ПЕТИ РАЗРЕД

Наставна јединица: Стене: магматске, седиментне, метаморфне

Активност: Донети на час фотографије различитих врста стена (или их пронаћи на интернету) како би ученици на њима могли да примене своје знање. На основу описа изгледа стена ученици треба да препознају која стена је у питању, којој врсти припада и како је настала.

Наставна јединица: Време: метеоролошки елементи и појаве, прогноза времена

Активност: Пронаћи различите метеоролошке извештаје (из различитих периода године и различитих климатских појасева) и тумачити их. Циљ је да ученици самостално доносе закључке о учесталости одређених метеоролошких појава.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Наставна јединица: Картографски знаци и географски називи на картама Активност: На часу користити што више различитих карата (на пример: карта света, карта Европе, карта Србије, педолошка карта Србије) и са ученицима анализирати њихове садржаје. Шта је приказано на којој карти, колико детаља има свака, како се исписују различити топоними, шта представља који картографски знак. Затим повезивати одређене картографске знаке са облицима рељефа (на пример: рудници и планински рељеф).

Наставна јединица: Природно кретање становништва

Активност: Донети податке о наталитету и морталитету (или их пронаћи на сајту Републичког завода за статистику) и са ученицима анализирати податке. На пример: израчунати стопу наталитета и морталитета за село Наково у периоду од 2000. до 2010. На основу добијених података израчунати стопу природног прираштаја.

СЕДМИ РАЗРЕД

Наставна јединица: Регија и регионална географије

Активност: Након обрађене лекције где се ученици упознају са појмом регионализације и различитим процесима принципа регионализације дати им времена да смисле неку регионализацију. У потпуности је произвољна и зависи само од жеља и идеја ученика. Када то осмисле, дати им упутства где могу да пронађу потребне податке (интернет странице, енциклопедије, научни радови, емисије, подкаст...) и на тај начин им помоћи да спроведу своју регионализацију.

Наставна јединица: Утврђивање наставне теме Африка

Активност: Дати ученицима задатак да на интернету пронађу географске податке за државу са афричког континента по избору и запишу их у свеску. Подаци који су потребни за овај задатак су: у којој регији

Африке се држава налази (Северна, Западна, Централна, Источна или Јужна Африка), са којим се све државама граничи, који јој је главни град, које су веће планине и низије у тој држави (ако их има), које су веће реке (ако их има), која су већа језера (ако их има), колико има становника, колика је густина насељености.

ОСМИ РАЗРЕД

Наставна јединица: Географски положај, границе и величина Србије

Активност: Подсетити ученике на градиво претходних разреда и упутити ученике како да помоћу физичко-географске карте Србије пронађу математичко-географски положај Србије, као и најистуреније тачке (најсевернију, најјужнију, најзападнију и најисточнију тачку) наше државе.

Наставна јединица: Реке Србије – сливови, економски и саобраћајни значај

Активност: Ученици на карти Србије проналазе веће реке и њихове притоке. Помоћу интернета истражују реку Дунав (где извире, кроз колико држава протиче, које су то државе, кроз које главне градове протиче, где се улива). Након тога их упознати са постојањем паневропског Коридора 7 и навести их да га додатно истраже.

МОЈ ЧАС МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ

Наставници су бирали једну наставну јединицу са листе креиране у теми Медијска писменост у програмима наставе и учења. Наставна јединица је била из оквира предмета који предају или се односила на час одељењског старешине. Имали су задатак да дефинишу циљ часа и исходе тако да се односе и на развој медијске писмености, као и да интегришу неке од метода или техника погодних за развој медијске писмености.

Понуђени су и критеријуме за вредновање квалитета испланираног (одржаног) часа:

1. јасно дефинисани васпитно-образовни и функционални циљеви часа;
2. јасно дефинисани исходи часа;
3. одабрана наставна јединица је погодна за интеграцију тема у вези са медијском писменошћу;
4. наставне активности су јасне, повезане, сврсисходне и јасно воде ка остваривању предвиђених исхода;
5. наставне активности садрже елементе медијске писмености;
6. наставне активности су оригиналне;
7. наставне активности су интерактивне;
8. припрема је јасна, правилно структурирана и садржи све неопходне елементе;
9. наставник користи дигиталну технологију;
10. део часа посвећен је анализи постигнућа ученика, самоевалуацији и рефлексiji.

Предмет: Српски језик

Предмет:	Српски језик и књижевност	Разред / година учења	2. разред гимназије
Наставна тема:	Језик		
Наставна јединица:	Основни принципи српске књижевне норме и језичке културе		
Циљ наставне јединице:	утврђивање и проширивање знања из српског језика: основни принципи српске књижевне норме и језичке културе; истицање значаја стицања знања из правописа и		
Очекивани исходи:	На крају часа ученик ће бити у стању да: - с разумевањем изнесе неке од поменутих дефиниција и наведе адекватне примере; - разуме и објасни термине који се везују за норму српског књижевног језика; - критички се осврне на ситуацију у српском језику савременог доба.		
Методе рада:	дијалогска, монолошка, самосталан рад ученика		
Облици рада:	фронтални, групни рад		
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика	
Уводни део часа	<p>У току школовања ученици се сусрећу са разним граматичким и правописним правилима и стичу одређена знања и умења из норме српског књижевног језика. Међутим, преко телевизије, штампаних и електронских медија, масовне и разноврсне електронске комуникације, суочени смо са разним облицима изобличавања и нарушавања норме српског књижевног језика, као и саме језичке норме на општем плану.</p> <p>Важно је да наставник на почетку часа нагласи ученицима да језичка норма постоји и да треба да је познају и поштују не само ради тачне и јасне комуникације, већ и зарад очувања матерњег језика и правописа. Кроз низ питања наставника, ученици дају своју дефиницију норме и говоре о сопственом утиску у вези са стањем норме у српском језику.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Одговарају на питања; - наводе примере и дискутују о исправном или погрешном писању и говору са којима се сусрећу у електронским медијима и комуникацији, као и у јавном животу; - разумеју значај правилне употребе језичких правила. 	

<p>Средишњи део часа</p>	<p>Наставник чита део текста „Утицај медија на језичку културу”, као пример нарушавања норме, којим подстиче ученике да уоче важност стицања знања из српске језичке норме и језичке културе. На тај начин ће мотивисати ученике да дискутују о нарушавању норме у јавном медијском простору.</p> <p>Пошто су ученици на претходном часу добили истраживачке задатке по групама, износе своја сазнања, податке и на основу прикупљеног материјала износе свој став у вези са употребом српског језика, језичкој култури и ситуацији о поштовању норме у медијима. (Једна група је истраживала штампане медије, друга телевизију, трећа радио, четврта и пета различите друштвене мреже. Требало је да забележе огрешења о норму, која су уочили.)</p> <p>Кроз разговор, ученицима ће бити објашњени важни термини у вези са овом наставном јединицом:</p> <p>језичка норма, кодификација, стандардизација, стандардни/књижевни језик, језик књижевности, унутрашња (имплицитна) норма, спољашња (експлицитна) норма.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ученици износе запажања, дискутују, образлажу; - учествују у групном раду приликом изношења запажања истраживања; - активно учествују у појашњавању појмова везаних за основне принципе српске књижевне норме; - мотивисани су и заинтересовани да сазнају значење одређених појмова везаних за српску књижевну норму и језичку културу.
<p>Завршни део часа</p>	<p>Наставник подстиче ученике да говоре о недоумицама са којима се сусрећу у свакодневном говору, систематизујући обрађено градиво. Тако се и утврђује стечено знање.</p> <p>Наставник задаје домаћи задатак на тему <i>Ја као реформатор језика</i>. Ученици би требало да напишу и образложе своје идеје у вези са реформом граматике или правописа, или да наведу које би речи увели у српски језик и зашто. Тако развијају критичко мишљење у вези са правилима из граматике, правописа и језика уопште.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - износе недоумице; - постављају питања; - понављају градиво; - прате инструкције наставника у вези са домаћим задатком.

Провера остварености исхода	<ul style="list-style-type: none"> - Кроз дијалог наставника и ученика; праћење ученика током свих деоница часа; - праћење ученика кроз учешће и залагање у групи; - анализирајући домаћи задатак ученика; - праћењем ученичког говора на свим часовима, као и начин излагања приликом рецитовања, одговарања, кроз говорну вежбу итд.
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА:	<p>Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода?</p> <p>Да ли сам планирао/ла адекватне активности ученика?</p> <p>Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног?</p> <p>Шта бих сада урадио/ла нешто другачије? ...</p>

Предмет: Грађанско васпитање

Предмет:	Грађанско васпитање	Разред / година учења	8.
Наставна тема:	Медији у савременом свету		
Наставна јединица:	Медији као извор информација и дезинформација		
Циљ наставне јединице:	Критичко преиспитивање информација, њихових извора и функције у различитим врстама медијских садржаја		
Очекивани исходи:	<p>Ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна/објасни утицај медија на мишљење и деловање људи; • препозна механизам манипулације медија; • препозна/проналази и наводи примере манипулације у медијским садржајима; • проналази и користи информације из различитих извора, критички их разматра и вреднује. 		
Методе рада:	Дискусија, кооперативно учење, играње улога		
Облици рада:	Индивидуални, групни, фронтални		
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика	
Уводни део часа	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наставник припрема гугл упитник који је пре часа достављен ученицима https://forms.gle/Vr98taZNXGbtmAN67 2. Наставник презентује резултате добијене упитником 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Раде онлајн анкету пре часа <ol style="list-style-type: none"> а. Како се информишемо – канали б. Шта нам је важно у информацији 2. Ученици дискутују: <ol style="list-style-type: none"> а. Зашто је важно да будемо информисани 	

	<p>3. Наставник покреће, усмерава и сумира дискусију ученика</p> <p>4. Наставник најављује циљ часа и исходе учења</p>	<p>b. Како знамо да је нека информација тачна</p> <p>c. Како информације делују на нас</p>
Средишњи део часа	<p>1. Наставник дели ученике у 3 групе и објашњава им задатак. <i>Треба да замислите да сте добили посао процењивача вести које се објављују у медијима. Ваш посао подразумева да дате критички приказ у коме процењујете три елемента: шта је приказано у неком медијском садржају, на који начин и какве то реакције може да изазове код публике. Свака група ће добити по један медијски садржај. Када садржај проанализирате, забележите оно што сматрате да је кључно за ваш задатак и то ћете презентовати осталим групама.</i></p> <p>2. Наставник дели групама 3 различита прилога / медијска садржаја.</p> <p>3. Наставник прати рад група, усмерава постављањем питања.</p> <p>4. Наставник прати презентације група, поставља питања, наводи их на закључке који се односе на начин процењивања поузданости неког медијског садржаја и препознавање могуће манипулације.</p>	<p>1. Ученици у групама анализирају дати садржај и одговарају на три питања:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>шта је приказано у неком медијском садржају (која информација),</i> • <i>на који начин је садржај презентован</i> • <i>какве реакције дати садржај може да изазове код публике</i> <p>* Прва група анализира прилог 1. који је заснован на непровереним информацијама * Друга група анализира прилог 2. који садржи сензационалистички наслов о познатој личности и текст који не прати наслов (кликбејт) * Трећа група анализира прилог 3. који садржи манипулацију – пласирање нетачних информација ради покретања неке акције.</p> <p>2. Ученици презентују медијски садржај који су процењивали и закључке до којих су у групи дошли. Остале групе постављају питања и дају своје коментаре.</p>
Завршни део часа	<p>1. Ученици у истим групама добијају истраживачке задатке да пронађу примере манипулације у различитим медијским садржајима/медијима (телевизија, штампа, друштвене мреже).</p> <p>2. Ученици се упућују да код куће погледају филм "Како не бити незналица о свету" Ханс и Ола Рослинг https://www.ted.com/talks/hans_and_ola_rosling_how_not_to_be_ignorant_about_the_world/transcript?language=sr</p>	<p>Самоевалуација учења техником 3-2-1. Ученици пишу индивидуално: 3 ствари које сам данас научио 2 ствари које су ми биле посебно занимљиве 1 ствар коју бих волео/ла да додатно истражим/научим</p>
Провера остварености исхода	<ul style="list-style-type: none"> • усмена провера кроз дискусију о теми, изношење мишљења и искустав • праћење активности ученика током рада на часу (залагање, креативност); • самоевалуација ученика; • давање задатка за примену наученог; • вредновање продуката истраживачког задатка 	

ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА:	Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? Да ли сам планирао/ла адекватне активности ученика? Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? Шта бих сада урадио/ла нешто другачије? ...
--	---

Предмет: Психологија

Предмет:	Психологија	Разред / година учења	Други
Наставна тема:	Комуникација		
Наставна јединица:	Језик и комуникација		
Циљ наставне јединице:	Стицање и проширивање знања у вези са појмовима језик, комуникација, писменост и медији, развијање вештина комуникације и информационе		
Очекивани исходи:	<ul style="list-style-type: none"> Ученици ће проширити своја знања у вези са језиком и са комуникацијом Разликоваће врсте комуникације (вербална, невербална, електронска) Разумеће значај језика и комуникације Уочава и разликује особине говорног и писаног језика Разликује врсте писмености (функционална, дигитална, научна, медијска, друштвена...) Разликује врсте медија (традиционални, модерни...) Уочава улогу и значај медија Развијање вештина комуникације и писмености 		
Методе рада:	Дијалогска метода, метода ученичких радова, текстовна метода, демонстративна метода		
Облици рада:	Групни, фронтални		
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика	
Уводни део часа	Наставник подстиче ученике на разговор о језику, његовим особинама и функцијама. Потом прелази на питања о комуникацији и врстама комуникације – на које све начине људи могу да комуницирају?	Одговарају на наставникова питања. Ученици уочавају шта је језик, чему служи језик, како све и на које начине може да се комуницира...	
Средишњи део часа	Након уводног разговора, ученици су мотивисани, те има наставник даје задатке по групама, како би сагледали на које све начине људи комуницирају, који медији у томе посредују: <ol style="list-style-type: none"> 1. Вербална и невербална комуникација 2. Говорни и писани језик - разлике 3. Новине и часописи 4. Радио и телевизија 5. Интернет 	Подељени по тимовима решавају задатке са наставних листића; дискутују, образлажу, бележе своје одговоре и примере; праве план излагања.	

	Наставник се шета кроз одељење док тимови раде; одговара на свако питање, решава проблеме и недоумице, усмерава, подстиче...	
Завршни део часа	<ul style="list-style-type: none"> - Прати и коментарише заједно са ученицима представљање резултата рада по тимовима, евентуално их коригује, допуњава, поставља потпитања и усмерава их... - Ученицима даје истраживачки задатак (домаћи задатак) – ученици снимају аудио или видео-записе и постављају на интернет. 	<ul style="list-style-type: none"> - Тимови представљају резултате свог рада. - Прате и коментаришу рад осталих тимова. - Добијају смернице за истраживачки задатак.
Провера остварености исхода	Истраживачки задатак (домаћи задатак) - ученици снимају аудио или видео-записе као резултат свог рада и постављају на блог.	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА:	Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода? - Да. Да ли сам планирао/ла адекватне активности ученика? - Да. Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног? - Не. Шта бих сада урадио/ла нешто другачије? ... - Додала бих мало више активности на часу.	

Час одељењског старешине

Предмет:	Час одељењског старешине –педагошко инструктивни рад са ученицима	Разред / година учења	Други
Наставна тема:	Инклузија као потреба савременог друштва		
Наставна јединица:	Слушам. разумем и износим свој став о потребама особа са оштећењем вида		
Циљ наставне јединице:	Циљ ове наставне јединице је стицање знања о важности селективног бирања и тумачења доступних информација и развијање вештина изношења критичких ставова, развијање вештина асертивне комуникације, демократичности, сарадње и аргументовања ставова. На овом часу ученици требаа да науче шта код некога изазива слепило и оштећење вида и како човек мора да живи и и припрема се за живот у друштву. Циљ је да ученици науче да морају да прихвате људе са сметњама у развоју као део нашег друштва и да морамо да помогнемо, да треба пружити прилику људима који су слепи и слабовидни да раде и живе са нама и да		
Очекивани исходи:	<ul style="list-style-type: none"> - Ученици праве разлику између инклузије и интеграције особа са развојним тешкоћама у социјалној средини - Ученици ће стећи знање о узроцима оштећења вида и слепила код неке особе. - Ученици ће слушати животне приче људи са оштећеним видом - Ученици ће научити вештине комуникације са слепим и слабовидним особама 		

	<ul style="list-style-type: none"> - Ученици слободно износе своје ставове и образлажу аргументима - Ученици анализирају доступне текстове, видео материјале и илустрације из различитих медија - Ученици умеју да препознају емотивно стање особе која износи осећања и изражавају емпатију - Ученици разумеју значај подршке особама са развојним тешкоћама - Ученици препознају могућности особа са развојним тешкоћама и сами долазе до закључка у чему би нека особа могла да буде успешна како у свакодневном животу, тако и у професионалном. 	
Методе рада:	Метода разговора, дискусије, Метода посматрања, Монолошка, Метода извођења закључака,	
Облици рада:	Фронтални, Индивидуални, рад у групи	
	Планиране активности наставника	Планиране активности ученика
Уводни део часа 15 минута	<p>Активност 1. Наставник најављује циљ часа и започиње са темом тако што најпре поставља питање ученицима о томе да ли су чули за појмове „Инклузија“ и „Интеграција“. Наставник на табли црта табелу са две колоне ДА-НЕ. Ученици се редоследом како седе индивидуално изјашњавају. Наставник бележи коначан резултат и однос одговора који су потврдни и негативних одговора. На основу резултата, изводи закључак и објашњава оба појма. Појмове исписује на табли.</p> <p>Активност 2. Наставник приказује филм о познатом музичару који носи црне наочаре и чије су песме познате деценијама широм света. Филм је кратак и у њему су приказани детаљи из живота и концерата на којима је певао и свирао. Филм не прати текст и говор већ само музика познатог музичара.</p> <p>Активност 3: Након приказаног филма, наставник примењује технику „Олује мисли“ и исписује на табли све појмове које ученици наводе на претходно постављено питање: „Када видите особу са црним наочарима, шта прво помислите?“</p> <p>Активност 4. Наставник поставља питање због чега смо баш овај филм који се налази на YouTube приказали на часу, а који има више од 2 милиона</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Усмено изјашњавање ставова ДА - НЕ - Ученици гледају пажљиво филм који се приказује - Ученици активно учествују у техници коју је наставник применио и изражавају своје мишљење. - Ученици самостално издвајају појам који се појављује највише пута и заокружују. - Ученици слободно износе своје ставове о аутентичности видео материјала који је приказан.

	<p>прегледа. Наставник проширује дискусију тако што поставља питање о томе какав утисак овај филм оставља на гледаоце, да ли је филм илустрација стварне животне приче. Ако је одговор позитиван, пита зашто ученик тако мисли. Позива ученике да подигну руку и тиме изразе став о томе да ли филм говори о стварном животу или не. Ако ученик сматра да филм није аутентичан, пита због чега ученик тако мисли.</p>	
<p>Средишњи део часа</p> <p>20 минута</p>	<p>Активност 1. Наставник уводи ученика другог разреда у учионицу. Ученик је слеп и има свој штап за слепе. Телефон држи поред себе. Наставник му пошаље поруку, а мобилни телефон зазвони кроз гласовни програм. То је увод и још једна добродошлица за ученика школе који је слеп. Наставник подстиче разговор са ученицима тако што ученици постављају питања свом другу који је слеп и који жели да разговара са својим вршњацима који немају проблема са видом. Наставник усмерава ученике да постављају питања другу о његовим потребама и интересовањима.</p> <p>Активност 2. Трајање 10 минута Групни рад ученика. Наставник дели одељење у 4 групе. Свака група ученика има задатак да направи панфлет - као мини водич који ће показати помагала која могу користити слепе особе које су на улици, у ресторану, у пословној згради.</p> <p>Активност 3. Прикупљање флајера и скенирање путем телефона. Ученик који је слеп, самостално скенира припремљене флајере путем говорног програма који је инсталиран на његовом мобилном телефону. Ученик који је слеп приказује другим ученицима како се дигиталне технологије могу користити за учење истог материјала који су намењени и другим ученицима који немају оштећење вида.</p>	<p>Ученици дочекују друга у учионици и посматрају његово коришћење дигиталне технологије. Активно постављање питања Рад у групи</p>
<p>Завршни део часа</p>	<p>Наставник чита први чланак из новина који говори о томе како је улица Војводе Степе у Београду реконструисана и прилагођена за слепе</p>	<p>Слушање првог и другог текста Ученици одговарају на питања наставника</p>

10 минута	<p>особе. Чита текст који говори о свим модерним адаптацијама које су урађене приликом реконструкције и адаптације.</p> <p>Ученике пита шта мисле о овом чланку из новина и да ли се слажу са изнетим тврдњама. Да ли су друге улице у граду адаптиране за слепе особе. Да ли је школа адаптирана за потребе слепих и слабовидних особа.</p> <p>Наставник чита други чланак из новина који је написан 30 дана након првог у коме се наводе недостаци адаптиране улице и тешкоће на које су заиста наишле слепе особе и који је критичан према претходно читаном тексту.</p> <p>Ученици сами изводе закључке.</p>	<p>Ученици изводе самостално закључке о важности критичног приступа информацијама у медијима и повезују са искуством о ономе што су видели или чули са потребама слепих особа које су чули на часу.</p>
Провера остварености исхода	<p>Ученици активно закључују да треба пратити и слушати потребе особа са оштећењем вида, да треба селективно бирати текстове који се читају и који пласирају непроверене информације. Искуство ученика о ономе што су заиста видели или доживели са информацијама које се пласирају у медијима.</p>	
ОКВИР ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОСТВАРЕНОГ ЧАСА:	<p>Да ли ми је адекватан избор начина провере остварености исхода?</p> <p>Да ли сам планирао/ла адекватне активности ученика?</p> <p>Да ли је било одступања/потешкоћа приликом остваривања планираног?</p> <p>Шта бих сада урадио/ла нешто другачије? ...</p>	

a

Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености

СТРАТЕШКА ДОКУМЕНТА

За припрему овог програма коришћена су следећа актуелна документа:

- Устав Републике Србије
- Закон о основама система образовања и васпитања РС
- Нови програми наставе и учења за основно и средње образовање и васпитање
- Стандарди образовних постигнућа
- Стратегија развоја образовања у Републици Србији
- Универзална декларација о људским правима, усвојена и проглашена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948.

РЕФЕРЕНЦЕ И СТРУЧНА ЛИТЕРАТУРА

- И. Мирков, др Снежана, Ж. Стоканић, Драгана (2015). Подстицање критичког мишљења код ученика: ставови и активности наставника. Иновације у настави: XXVIII, 2015/1, стр. 25–41. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Јевтовић, Б. Зоран, Бајић, Ђ. Предраг (2020). Слика о коронавирусу у дневној штампи Србије. Ниш: Универзитет у Нишу. Филозофски факултет. Департман за комуникологију и новинарство. Београд: Универзитет Унион – Никола Тесла. Факултет за спорт.
- Квашчев, Р. (1977): Развијање критичког мишљења код ученика. Београд: Завод за издавање уџбеника.
- Квашчев, Р. (1976): Психологија стваралаштва. Београд: БИГЗ.
- Милутиновић, Јована (2009). Прогресивизам у образовање: теорија и пракса. Београд: зборник Института за педагошка истраживања.
- М. Поткоњак, Никола (2003). Ни век детета ни век педагогије. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.
- Петровић, Јелена (2005). Васпитање кроз историјске епохе. Врање: Учитељски факултет. ISBN 978-86-82695-17-2.
- Тадић, Александар (2016). Модел интелектуалне авантуре: Ка разумевању Дјуиовог прогресивизма из перспективе критичких концепција васпитања.
- Поткоњак, Н. М. и Шимлеша, П., ур. (1989): Педагошка енциклопедија. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Рот, др Никола (1987): Општа психологија, Београд: Завод за издавање уџбеника.
- Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development. University press.

- Brooks, J. G. & Brooks, M. G. (1993): In search of understanding: The case for constructivis classrooms,
- Buchberger, I. (2012): Priručnik kritičkog mišljenja, slušanja, čitanja i pisanja. Udruga za razvoj visokoga školstva Universitas. Sveučilišna avenija 6. HR – 51000 Rijeka.
- Burke, T., Hester, D. M. & Talisse, B.R. (ed.) (2002): Deweys logical Theory, Neshville: Van-derbilt
- Campbell, James. Understanding John Dewey: Nature and Cooperative Intelligence. (1995) Open Court Publishing Company by Chris M. Worsnop. Media Literacy Through Critical Thinking. 60 Teacher Materials.
- Carlsson, U. Et al. (2013): Media and Information Literacy and Intercultural Dialogue: Nordicom: Goteborg, Sweden.
- Digitalni pogon u školskoj klupi – Vodič kroz medijsku pismenost; Delegacija Evropske Unije Srbije u okviru programa 'Civil Society, Facility and Media Programme 2016-2017'.
- Douglas, Kellner, (2007): Critical Media Literacy: Crucial Policy Choices for a Twenty-First-Century Democracy.
- English for Media Literacy MOOC - the online course developed by the University of Pennsylvania and adapted by FHI 360 for the American English (AE) E-Teacher Program, a program sponsored by the U.S. Department of State with funding from the U.S. government and implemented by FHI 360.
- Fondacija za razvoj medija i civilnog društva "Mediacentar": Sarajevo, BiH.
- Good, J. (2006): Philosophy of John Dewey, Lanham: Rowman and Littlefield.
- Grizl, A. i Vilson, K. (2015): Medijska i informaciona pismenost; Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević”: Cetinje, Crna Gora.
- Janjić, S. i Dekić, S. Priručnik za trenere iz oblasti medijske i informacijske pismenosti.
- Jelušić, B. Priručnik za razvoj medijske pismenosti i sprovođenje nastave; Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM, Podgorica, Crna Gora.
- Kress G. (2003): Literacy in the New Media Age; Routlege: New York, US.
- Letinić, A. et al. (2016): Čitajmo između redaka – Priručnik za razvoj medijske pismenosti; GONG i KURZIV: Zagreb, Hrvatska
- Potter, W. J. (2004): Theory of Media Literacy: A Cognitive Approach; SAGE Publications.
- Potter, W. J. (2012): Media Effects; SAGE Publications.
- Potter, W. J. (2003): The 11 Myths of Media Violence; SAGE Publications.
- Potter, W. J. (2013): Media Literacy; SAGE Publications.
- Potter, W. J. (2015): Introduction to Media Literacy; SAGE Publications.
- Rud, A. G., Garrison, Jim, and Stone, Lynda (eds.) John Dewey at 150 (2009): Reflections for a New Century. West Lafayette: Purdue University Press.
- Sejdinović, N. i Ljubić, T. (2014): Osnove medijske pismenosti - Priručnik za nastavnike i profesore; NUNS: Beograd
- Silverblatt A. Et al. (2014) Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages; Praeger: Santa Barbara, California

- Tajić L. (2013): *Medijska Pismenost u Bosni i Hercegovini*; Internews: Sarajevo, BiH
- Tröhler, Daniel (2005). *Pragmatism in Education*. International Journal of Engineering Technology Science and Research.
- Vranješević J. Et al. (2006): *Za razliku bogatije - Prirucnik za interkulturalizam*; Centar za prava deteta: Beograd.
- Wah Chu S.K. et al., (2017): *21st Century Skills Development Through Inquiry-Based Learning, From Theory to Practice*, Springer: Singapore.
- (2004) *Plurality of literacy and its Implications for Policies and Programmes*; UNESCO Education Sector Position Paper: Paris, France.
- (2009): *New Literacies and 21st Century Technologies*; International Reading Association: Newark, Delaware, USA.
- (2020) *Learn to Discern - Media Literacy: Trainers Manual*; IREX: Washington, DC.

¹ Термини употребљени овде у граматичком мушком роду подразумевају природни мушки и женски род лица на које се односе.

² Основна законска и стратешка документа неопходна за рад у образовноваспитним установама:

Закон о основама система образовања и васпитања (*Службени гласник РС*, бр. 88/2017, 27/2018, 10/2019, 6/2020)

Правилници о плану наставе учења за основну и средњу школу:

- Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред (и пети) основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, примењује се на ученике који уписују први разред основног образовања и васпитања почев од школске 2018/2019. године, 30. новембра 2017. године.)
- Правилник о изменама и допуни Правилника о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања (примењује се на ученике који уписују први разред основног образовања и васпитања почев од школске 2020/2021. године, 20. марта 2020. године)
- Правилник о програму наставе и учења за други (шести) разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 16/2018)
- Правилник о програму наставе и учења за трећи (седми) разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 5/2019)
- Правилник о програму наставе и учења за четврти (осми) разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 11/2019)
- Правилник о програму наставе и учења за гимназију („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 4/2020)

Правилници о оцењивању

Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника

Општи стандарди постигнућа

Правилник о Националном оквиру образовања и васпитања: 98/2017-30

³ Бенџамин Блум (Benjamin Bloom), амерички психолог, са својим сарадницима 1956. године је објавио прву у низу публикација о таксономији исхода учења *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Objectives – Handbook I: Cognitive Domain* (Bloom, 1956). Његова таксономија исхода обухвата три домена: когнитивни, афективни и психомоторички, али је за нас најзначајнији први домен који се тиче усвајања знања. Првобитна таксономија из 1956. (често називана „оригинална таксономија“) 45 година касније ревидирана је од стране Блумових сарадника Девида Кратвола (David Krathwohl) и Лорин Андерсон (Lorin Anderson). Објављена је 2001. године под насловом *A*

taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives (Anderson, Krathwohl, 2001). Ова таксономија се често назива „**ревидирана таксономија**“. (Појам таксономија означава класификацију, категоризацију или разврставање.)

Према ревидираној таксономији постоји шест нивоа учења унутар домена когнитивних процеса, почевши од најједноставнијег (памћења чињеница) до најсложенијег (стварање новог садржаја).

⁴ За потребе ове теме урађено је и *ad hoc* истраживање на тему *Шта је за вас критичко мишљење? У истраживању су учествовали ученици средњих школа и наставници општеобразовних предмета из средњих стручних школа и гимназија, као и наставници из основних школа. Испитаници су одговарали на само једно и исто питање „Шта је за вас критичко мишљење?“ Учесницима обуке су представљени одговори испитаника у изворном облику. Истраживање је спроведено на пригодном узорку, током новембра 2020.*

⁵ Слика је преузета са сајта <https://www.bogdanovichcollection.com/peter>.

⁶ **Борислав Богдановић** је рођен у Руми 1899. Био је српски и амерички сликар и пијаниста. Основну школу је завршио у Руми, а гимназију похађао у Земуну, где је започео и музичко образовање. Сликаство је студирао у Загребу, а музику на Конзерваторијуму у Прагу. Својој супрузи Херми Робинсон је најпре давао часове клавира. Марта 1939. године пар одлази у САД. Борислав Богдановић је отац славног америчког режисера Питера Богдановича. Умро је 1970. од последица пада са скеле док је радио зидну композицију „Лов на бизоне“. Био је веома поштован међу галеристима и уметницима и створио је значајну репутацију међу колекционарима. Излагао је са чувеним сликарима свог времена – Шагалом, Вламенком, Дереном, Дифијем итд. Музеј савремене уметности у Београду је 1975. одржао постхумну изложбу овог цењеног уметника, под називом *Борислав Богдановић 1899-1970, ретроспективна изложба*

⁷ Колона 1 – наставници; Колона 2 - ученици

⁸ Извор: Политикин забавник, рубрика *Веровали или не*, број 3589, новембар 2020.

⁹ www.entrepreneur.com

¹⁰ www.sr.wikipedia.org

¹¹ Оригинални научни рад под називом *Подстицање критичког мишљења код ученика: ставови и активности наставника* је објављен у научном часопису *Иновације у настави*, XXVIII, 2015/1, стр. 25–41. <http://www.inovacijeunastavi.rs/wp-content/uploads/Inovacije1-15/02MirkovStokanic.pdf>

¹² Теодориков новчић <https://sr.wikipedia.org/wiki>

¹³ <https://iep.utm.edu/socrates/>

¹⁴ <https://sr.wikipedia.org/>

¹⁵ <https://sr.wikipedia.org/>

¹⁶ Хришћани: *Не зна сироти краљ шта ће га дочекати кад се врати. Не зна да ће му Робин Худ сачувати престо.* (Нелогично је да аутор зна епизоду која ће се десити у будућности и, при том, тумачи епизоду у духу који није историјски.)

Муслимани: *Али, неверници остају – неверници! Праввернима, стога, не остаје ништа друго до да их – уништи! За сва времена.*

(Текст је писан са емотивном дистанцом и без мржње, у духу извесне толеранције, па се мора претпоставити да је ова реченица намерно убачена како би се тексту дао потпуно другачији тон од првобитног.)

¹⁷ За потребе ове теме приређен је и *ad hoc* упитник који су попуњавали ученици београдских гимназија током новембра 2020. Одговоре на питања: Да ли видео-спотови одражавају тачну слику Србије? И Зашто земље развијају способност за биолошки рат?, дали су као претпоставке, без истраживања.

¹⁸ <https://sr.wikipedia.org/>

¹⁹ <https://biotehnologija.wordpress.com/>

²⁰ www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12746139

²¹ <http://www.hemofilija.rs> http://articles.latimes.com/1990-07-03/news/mn-695_1_genetic-engineering

²² https://en.wikipedia.org/wiki/Stephen_Toulmin

²³ https://en.wikipedia.org/wiki/Chauvet_Cave

²⁴ <https://www.alamy.com/stock-photo-the-political-speech-of-demosthenes-384-322-bc-a-greek-statesman-and-145187099.html>

- ²⁵ Слика преузета са сајта: <https://www.ancient-origins.net/history-important-events/ancient-greek-olympics-0014051>
- ²⁶ Слика преузета са сајта <https://cicero-roman-republic.weebly.com/rhetoric.html>
- ²⁷ Battle of Hastings (1066) on the Bayeux Tapestry , <https://en.wikipedia.org/wiki/Anglo-Saxons>
- ²⁸ https://sh.wikipedia.org/wiki/Johann_Gutenberg
- ²⁹ Слика преузета са сајта <http://expositions.bnf.fr/afp/arret/1/index.htm>.
- ³⁰ Слика преузета са сајта <https://investigatemediia.wordpress.com/2013/11/28/evolution-of-media-progression-through-time/>
- ³¹ Према подацима преузетим са сајта Агенције за привредне регистре (АПР), од 19. новембра 2020. године, тачни одговори су:
Укупан број регистрованих медија 2508
Штампани медији 937
Сајтови (интернет портали) 751
Радијске станице 333
ТВ канали 244
Агенције (сервиси) 28
- ³² Јода је лик из измишљеног универзума филмова Звездани ратови. Јода је велики Џедај учитељ из периода пада Старе Републике и рата Клонова. Поседовао је огромне моћи и велику вештину борбе светлосном сабљом.
- ³³ Лик са слике јесте глумац из серије *Чернобил*, петоделне британско-америчка телевизијске минисерије коју је осмислио и написао Крејг Мазин, а режирао Јохан Ренк. Серија описује нуклеарну катастрофу у Чернобиљу која се догодила у априлу 1986. године и до сада невиђене напоре приликом чишћења који су уследили. **Чернобиљска катастрофа** је нуклеарна несрећа која се догодила 26. априла 1986. у нуклеарној електрани Лењин у близини града Припјат, Украјина. Сматра се да је то највећа еколошка катастрофа у историји нуклеарне енергије.
- ³⁴ Фотографија: Евгенија Арбугаева за *TIME*. На фотографији је Грета Тинтин, шведска климатска активисткиња и ученица. Била је описана као узор омладинског активизма. Позната је као иницијаторка школских протеста за климу, покрет који је започет новембра 2018. године и придобио је светски значај децембра исте године.
- ³⁵ У питању је ТВ исечак са Блиц-овог јутјуб канала: <https://youtu.be/GX9izd37hV8> и приказује пожар на локалитету Полон у близини Граовца на Тари; 31. август, 2012.
- ³⁶ Мистерија кока коле - Врста садржаја: ПР
Понеси торбу - Врста садржаја: Друштвено оглашавање
Интервју са унуком Меше Селимовића - Врста садржаја: Мишљење
- ³⁷ Текст преузет са: <https://srpskiung.wordpress.com/2017/12/03/intervju-sa-unukom-mese-selimovica/>
- ³⁸ Слика преузета са сајта: <https://www.telegraf.rs/zivot-i-stil/shoping/3113342-plasticne-kese-povucene-iz-prodaje-u-svim-dm-drogerijama-u-zemlji>
- ³⁹ Слика преузета са сајта: <https://www.coca-cola.rs/promocije/misterije-srbije>
- ⁴⁰ Решења:
Објављивање информација из истрага које води полиција.
Дозвољено **Недозвољено**
Утиче на ток истраге.
Политичар на конференцији за штампу: Знао да је Марко Марковић учествовао у проневери 2 милиона евра и позивам суд да га прогласим кривим за то!
Дозвољено **Недозвољено**
Кршење претпоставке невиности. Вршење притиска на судство.
Уредник дневног листа Данас назвао је министра Владе РС „некомпетентним“.
Дозвољено **Недозвољено**
Вредносни суд.
Јавна личност у интервјуу: „Мигранти који долазе у Србији шире заразу. Треба их све протерати!“
Дозвољено **Недозвољено**
Ширење говора мржње и нетрпељивости.
Објављивање проверених информација о имовини државног службеника.
Дозвољено **Недозвољено**

Имовина државних службеника мора бити јавна.

Објављивање текста у којем се тврди да је званичник проневерио велику количину новца пореских обвезника.

Дозвољено

Недозвољено

Пошто су у питању средства грађана и званичник, од јавног је интереса да се ова информација подели.

Уколико званичник сматра да је у питању клевета, може да се обрати суду ради утврђивања истине.

Навођење имена и презимена осумњиченог за убиство.

Дозвољено

Недозвољено

Кршење претпоставке невиности. Изузетак: осим у случају када јавни интерес превладава.

Објављивање лажних информација које шире панику у кризним ситуацијама.

Дозвољено

Недозвољено

Види члан 343. Кривичног закона.

Објављивање имена и презимена деце која су жртве злочина.

Дозвољено

Недозвољено

Кршење приватности.

Објављивање детаља, снимака или фотографија крвавог злочина у којима је у првом плану жртва.

Дозвољено

Недозвољено

Кршење приватности

⁴¹ Слика преузета са сајта <https://kliping.rs/kako-da-prepoznate-lazne-vesti-i-dodete-do-pravih-informacija/>

⁴² Дезинформација

⁴³ Лажна вест

⁴⁴ Није. Основна намирница рецепта – кромпир – у Србији је почела да се гаји тек почетком 19. века.

⁴⁵ Одговор: Фабрикован садржај (лажна вест)

„Италијански лекари нису поштовали глобални закон СЗО о здравству, који их позива да не обављају обдукцију умрлих од коронавируса, и открили су да то није вирус, већ бактерија која узрокује смрт! Она доводи до стварања угрушака у крви и смрти пацијента”, објавио је јуче портал Ало, позивајући се на сајт <https://thelogicalindian.com/>. Ало се позива на текст сајта за проверу чињеница на коме је доказано да ове тврдње нису тачне.

⁴⁶ Одговор: Манипулисање чињеницама

Тачно је да постоје назнаке да ће вакцину кинеског Синофарма моћи да приме и деца од три до 17 година, али вакцинација деце још увек није одобрена јер су клиничка испитивања и даље у току.

Према речима директора Синофарма Лиу Јингзхена, чији интервју је пре неколико дана објављен на сајту ове компаније, Синофармова вакцина против вируса короне је за сада намењена само за оне који имају 18 и више година.

⁴⁷ Одговор: Фабрикован садржај

Многим читаоцима у Европи је вероватно примамљиво зазвучала вест из таблоида да власти малог грчког острва Антикитера нуде 500 евра месечно, бесплатан смештај и храну породицама са децом које одлуче да се тамо преселе. Вероватно је звучала и уверљиво, с обзиром да је пренета и „изјава“ председника градског већа овог острва, његово тачно име и презиме и фотографија. Међутим, у питању је лажна вест.

⁴⁸ Одговор: Сатира/Пародија

Преузето са njuz.net

⁴⁹ Ако изузmemo да нема никакве logике да у Земљу опет удари исти астероид који је већ пао и истребио dinosauruse пре више од 60 милиона година, ни остатак текста нема много упоришта у чињеницама.

⁵⁰ <https://yandex.com/images/search?>

⁵¹ <https://tineye.com/>

⁵² http://www.google.co.uk/imgres?imgurl=http://4.bp.blogspot.com/_9WM7HW1RmWU/So8u9HSaN7I/AAAAAAAAAKs/R7irggrRCM8/s400/billy-DVD1.jpg&imgrefurl=http://allthingsfoe.blogspot.com/2009/08/jamie-bell-movie-propsbilly-elliott.html&usq=__MpDNwzklytFP0kAe0GPe7cLZ5ZI=&h=287&w=400&sz=12&hl=en&start=0&zoom=1&tbnid=gBwrkK3RXflaQM:&tbnh=129&tbnw=172&ei=NpBiTYXoKJP34AaH4uLDCQ&prev=/images%3Fq%3Dbilly%2Belliot%2Bboxing%26um%3D1%26hl%3Den%26rls%3Dcom.microsoft:en-gb:IE-SearchBox%26rlz%3D117ADBF_en-GB%26biw%3D1259%26bih%3D728%26tbs%3Disch:1&um=1&itbs=1&iact=hc&vpx=305&vpy=75&dur=3563&hovh=190&hovw=265&tx=152&ty=104&oei=NpBiTYXoKJP34AaH4uLDCQ&page=1&ndsp=25&ved=1t:429,r:1,s:0

⁵³ *Били Елиот* је британска драма коју је режирао Стивен Долдри из 2000.

⁵⁴ Фотографије преузете са сајта <https://medium.com/bldr/can-i-trust-you-c4ff68617f11>

⁵⁵ **Кликбејт** је сензационалистички наслов који погрешно представља чланак или видеоприлог који најављује, са циљем да привуче читатеље/ке да кликну на такав линк.

Дезинформација је медијска манипулација која се заснива на чињеницама, али их погрешно представља, тј. садржи “микс” чињеница и нетачних информација или полуистина.

Лажна вест је медијски извештај који у себи садржи недвосмислено погрешне тврдње, то јест информације које не одговарају чињеницама.

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

НАШИ УЧЕНИЦИ У СВЕТУ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА И МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ

Издавачи

Завод за унапређивање образовања и васпитања

Амбасада Сједињених Америчких Држава у Београду

Уредник

Виолета Влајковић Бојић

Лектура

Дејана Милијић Субић

Графичко обликовање

Алекса Еремија

Приручник је настао у сарадњи са Амбасадом Сједињених Америчких Држава у Београду, која је обезбедила донаторска средства. Ставови изражени у овом приручнику припадају искључиво ауторима и не изражавају нужно став Амбасаде САД у Београду.